

Génesis

Dios tiba dekemi.

1 ¹Naa tiba jutyunu uwanun, Dios tiba deke' faawaandu, selu bain, tu bain dekemi. ²Tsenñu tu naa ti muuteba jutyu', tsaa juwan juruu ju' yapijurunami, tsenmin lamaa tene ne juuwaami. Tsanandala Diosa' Espírituya pi kai'tala ne neintsumuwaami.

³Tsenñu Dios: Danguisa, tinmalan, dandakemi. ⁴Tsangue' dangueñu Dios yuj urañu katatu, dishkejtsa bain, danda bain junuu tiremi. ⁵Tsejtu Dios dandanuya “mandala” mumu pumi, tsenmin dishkejtsanuya “kepe” mumu pumi. Tsanguiñu juntsa ajke' malunu kepe bain, mandala bain tiya' puimi.^a

⁶Bene Dios manen tsandimi: Pitalan manbela aa ba'kara jusa, tsenmalaa pi maali maali develanutsu, timi.

⁷Tsanditu Dios manbela tsamantsa aa ba'kara kemi, tsenñu juntsa aa ba'kara pi develekemi. Tsenñu manbaateya juntsa aa ba'kara pandainsha shuwanmala, kamanbaateya kai'sha deshuwami. ⁸Tsenñu juntsa aa ba'karanu “selu” mumu pumi. Tsanguiñu entsaba pai malunu kepe bain, mandala bain tiya' puimi.

⁹Tsenñu Dios tsandimi: Selu pandainsha pumu piya manbelaa wakudisa, tsenmalaa ejke tena faanutsu, timi. Tsandiñu ya naati pañuba juntsaimi.

¹⁰Tsejtu Dios ejke tenanuya “tu” mumu pumi, tsenmin selu pandainsha wa'dimu pinuya “lamaa” mumu pumi.

Tsejtu kumuinchi ura deeñu katatu, ¹¹Dios tsandimi: Tunu ti kiya'baasa de-awasa: naa fikenuu ñi iimu chi juula bain, naa pu'chi juula bain, timi. Tsandiñu Dios naatiñuba juntsaimi. ¹²Tsenñu tunu naa ti kiya juula bain awala, naa fikenuu ñi kuwakemu chi juula bain, naa pu'chi juula bain awala. Tsanguetu Dios juntsa ura deeñu katami. ¹³Tsanguiñu entsaba pen malunu kepe bain, mandala bain tiya' puimi.

¹⁴⁻¹⁵Tsenñu Dios tsandimi: Selusha ñillu cha'jelei detiyasa tsai' tusha dangaapunu, tsenmalaa mandala bain tiya', kepe bain tiya' tiyainutsu, tsenmin

---

a 1.5 Hebreo chachillaya ma malu de-i', kama malu manbeepumiya, kepenusha mandishmain ura inmalaren yumaa kama malu manbeepuve tyamu deeve.

selusha chumu ñillu jumulan naamaa ma malu tiyañu bain, naamaa ma añu tiyañu bain, naamaa bale malu chayañu bain mijakaanu detsuve, timi. Tsandiñu Dios naatiñu bain juntsaimi. ¹⁶Tsejtu Dios pai ñillu kemi: mandala dangaamu ñillunuya daran danmu kemi, tsenmala kepe danganu ñillunuya mikaka danguikemu kemi. Tsenmin naa makara juula bain dekemi. ¹⁷⁻¹⁸Tsejtu Dios juntsa ñillulanu selu kai'sha deke' chujtimi, tsenmalaa naa mandala bain, naa kepe bain tusha danbu', naa kepe bain jayu ñillu jusa tyatu, tsenmin mandala bain danbusa tyatu. Tsanguetu Dios juntsa ura deeñu katami.

¹⁹Tsanguiñu entsaba taapai malunu kepe bain, mandala bain tiya' puimi.

²⁰Tsejtu bene Dios tsandimi: Pisha pumu animaala bain pure' tiya deisa, tsenmin naa tusha jeke' nemu pishkula bain dejusa tenve, timi.

²¹Entsanguitaa Dios pisha pumu aa alla bain dekemi, tsenmin pi tainsha nemu animaala bain naaju'baasa deke', naa pishkula bain naaju'baasa dekemi.

Entsangue' dya' Dios ura deeñu katatu, juntsa animaanu ²²mika ura' ide'i titu entsandimi: Pure' na kike' lamaa tyuwakidei; tsenmin naa tusha bain pishku pure' seraidei, timi. ²³Tsanguiñu entsaba man malunu kepe bain, mandala bain tiya' puimi.

²⁴Tsejtu Dios manen tsandimi: Tu kuraa animaa de-awasa tenve, naa chachilla' miyandinu animaa juula bain, naa jeenbaasha chumu ajara animaa juula bain, tsenmin naa tunu ajkachi shilla' neimu animaa juula bain de-awasa tenve, timi. Tsandiñu Dios naatiñuba juntsaimi. ²⁵Tsejtu Dios entsa animaanu naaju'baasa deketu, ura deeñu katami.

²⁶Tsejtu uma Dios tsandimi: Umaya lala naadejuñuba tsaa chachi^b ke' kujtedaa, tsenmalaa ya naa pisha pumu allalanu bain, naa pishkulanu bain, naa chachi miyandinuu animaanu bain, naa jeenbaasha chumu ajara animaanu bain, naa tutala shilla' neimu animaanu bain mandanguen chunutsu, timi.

²⁷Tsejtu Dios, ya naaju'ba juntsa keraa chachi ke' kujtemi. Tsejtu unbee ruku bain, supu bain kikemi. ²⁸Tsejtu Dios yalanu: Mika ura' ide'i, titu tsandimi: Na demiyandi' pure' serai' entsa tu tyuwai seradei, tsenmin naa pisha pumu allalanu bain, naa pishkulanu bain, naa naaju animaanu bain, naa tusha ajkachi shilla' neimu animaanu bain ñulla mandanguen chudei, timi.

²⁹Tsejtu bene yalanu tsandimi: Ñi fainuu iimu kaa chi juula bain, kayu naa vee pu'chi juula bain iya ñullanu kuwantsuyu, tsenmalaa ñulla pu'chitala puka ka' finudetsu. ³⁰Tsaaren jeenbaasha chumu animaanu bain, tusha ajkachi shilla' neimu animaanu bain, naa pishkulanu bain naaju tape'baasa yaichi fikenuu detiwaayu, timi. Tsandiñu uwain juntsaimi. ³¹Tsejtu Dios kumuinchi entsangue deketu ura deeñu katami. Tsanguiñu entsaba mandishmain malunu kepe bain, mandala bain tiya' puimi.

---

b 1.26 *chachi*: Chachi titu hebreo palaachiya *adam* titun tsandive. Tsaju' enuya kumuinchi chachillanu laapu' patun tsandive, tsaaren vee mujtu pillashaya ma ruku' mumu laapu' pataa, Adán timuve. Génesis 3.20; 4.25nu bain lende.

2 ¹Entsaitaa naa selu bain, naa tu bain, tsenmin naa selusha tiba katawamula bain, naa tusha tiba katawamula bain millai ila. ²Dios entsangue taawasha deke' dyatu, umaa mandishpai malusha lekami. ³Tsejtu Dios entsa mandishpai malunu mika ura' isa titu, bale malu kure' shuikemi, matyu juntsa malunaa tiba deke' faawaatu leka' mitya. ⁴Entsa kuindaa, naaitaa selu bain, naa tu bain de-i' faamu deenuba juntsa kuindave.

Naa naake deke'ba mawandya

Yavé Dios naa selu bain, naa tu bain dekiñu, ⁵kayu naa ti kiya juuba chutyumi, tsenmin naa ti tape juu bain kayu falendyumi, matyu Yavé Dios kayu shuwa jakaakaindyuñu' mitya, tsenmin muba taawasha kikenuu dejutyuñu' mitya. ⁶Tsaanun tu tainshaa pi fale' kumuinchi tu ajta ajtakemi.

⁷Yavé Dios chachi ketu tu llujpepechiren ke', ya' kijkapanu juipu', aama pu' kujtemuwaami. Tsenña umaa chachi tiya' chumi.

⁸Tsejtu bene Yavé Dios pajlanu pasha Edén mumu puu vijtya main ke' chujtiti, jungaa ya' keñu chachinu pumi. ⁹Tsejtu naaju chi'baasa awakare', uukerai katawamu tire', famu puka imu tene awakaami. Tsejtu juntsa vijtya kejtala naa chuwaanu tiremu chi bain, naa main main tyee keñu urañu bain, tyee keñu urajtuñu bain mijakaakaa kemu chi bain awakaami.

¹⁰Edénnu pijula main fale' jitu, juntsa vijpala pi ajkemu jumi, ma pijularen taapai pala ma velaa pijula. ¹¹Ajke' pala jumuya Pisón mumumi; entsa pi uru tsunu Havilá tusha yatemu jumi. ¹²Entsa tenatalaa naa kayu ura uru bain, naa chi pillu aindyayaa bain, naa unise mumu shupuka bain kataamumi. ¹³Tsenmala kama pijuu palaya Guihón mumumi, Cus tinu tusha yatemu pijula. ¹⁴Tsenmala kama pijuu palaya Tigris pi mumumi, Asur pebulu pajlanu pasha pumu pi. Tsenmala entsaba kumuinchibi taapai pijuu pala jumuya Éufrates mumumi.

¹⁵Tsejtu Yavé Dios, cha' rukunu Edén vijpaasha pu', tiba dewajke' washkisa tyatu, ¹⁶Yavé Dios entsangue uudenguemi cha' rukunu: Vijtyasha naaju chinu puka ka' findenñuba ka' finuu juve, ¹⁷tsaaren main main tyee keñu urañu bain, tyee keñu urajtuñu bain mijakaamu chinu namu pukaya ka' fityude; ñu naama juntsa puka ka' fi' bain, uwain peyanbera inu tsuve, timi.

Supu shinbunu bain kemi.

¹⁸Tsejtu bene Yavé Dios tsandimi: Unbee rukun maali juu tsanashu juntsaa urajtuve. Tsa' mitya main ti bain yaba bulu ura' kivetekenuunu kenu tsuyu, timi. ¹⁹⁻²⁰Tsejtu Yavé Dios tu llujpenuren kumuinchi animaa juula bain, naa pishku juula bain dekemuwaatu, umaa cha' ruku' junga deta'mi, mumu pukaanu. Tsenñu cha' ruku naajulanuba mumu depukemi, naa cha' miyanuu animaalanu bain, naa pishkulanu bain, naa jeendaa chumu ajara animaalanu bain. Tsejtu naake mumu puñuba juntsai shuwala. Tsaaren juntsa animaala, maliiba cha' rukunu bulu ura' kivetekenuu faatyula. ²¹Tsenñu Yavé Dios cha'

rukunu tetangan jutyungue kaskare!, ya kasu'tsunu uwanu ma vi'chi kalaami. Tsanguetu ya' allachiren junu vi'chi kalaanunu mandu'kaami.

²²Tsejtu juntsa vi'chinun Yavé Dios ma shinbu ketu, cha' rukunu taji' keewaami. ²³Tsenñu cha' ruku katatu tsandimi: ¿Entsaya uwain in allaren jumin, in taku bain jumin juve! “Supu shinbu” mumu junu tsuve, matyu Dios unbee rukunaa kalaañu' mitya, timi.

²⁴Tsa' mityaa unbee rukuya ya' apanu bain, ya' amanu bain shuike! ji', ya' shinbuba buudi' chunu tsuve; tsai' yala main juuñuu tiyainu detsuve.

²⁵Tsejtu naa unbee ruku bain, naa ya' shinbu bain cha'tene juularen, ne tsa deeyu tya' yujtyatu jula.

Adán Evaba Diosnu meengui'la.

3 ¹Yavéchi, matyu Dioschi imu jeendaa nemu ajaa animaanu pensanguñuya piñee kayu bibumi. Tsa' mitya supu shinbunu tsandimi: ¿Tsejtu Dios ñullanu vijpalanu chudenashu juntsa chinu puka namulaa, naaju bain fityudei, tii? timi.

²Tsenñu supu shinbu pakatu: Lalaya naaju chinu puka ka' findenñuba ka' finuu dejuyu, ³tsaaren vijtya kejtaa chunashu juntsa chinuya Dios lalanu naa ta'kabainguityudei tiñu' mitya, ka' finu dejutyuyu, matyu tsanguishu juntsaa peyanu dejuve tiñu' mitya, timi.

⁴Tsenñu supu shinbunu piñi tsandimi: Anbudave, ñulla peyan dejutyuve. ⁵Matyu Diosya naama ñulla juntsa chinu puka deka' fi' bain ñulla' kapuka dedanware!, naaju urañu bain, naaju urajtuñu bain demija', Dios tsa tiyanu dejuñuba mi' mityaa tsandive, timi.

⁶Tsenñu supu shinbu juntsa chinu namu puka ne keranchiya uu finuuve tya' mujkere!, aseetaju tiyachi tya' mitya, fi'kera tyami. Tsejtu manbuka walla' chiti' fitu, ya' rukunu bain kuñu, ya bain fimi. ⁷Tsenmalan juntsa uwanu yala' kapuka dedanguñu, naa yala pallu tsa cha'tene ju deju'ba kayu narai mija' yujtyala. Tsejtu iguera tapee deka' detyundyu' tele' juntsachi dishukila.

⁸Tsejtu bene unbee ruku bain, ya' shinbu bain kependu' ishuya juyinu uratala Yavé Dios vijtyasha nentsuñuba demeeu, chi kejtspala yangachi tene ji' pantsudila, matyu Yavé Dios yalanu katatyusa tyatu. ⁹Tsenñuren unbee rukunu Yavé Dios tsandimi: ¿Nuka naanayu? timi.

¹⁰Tsenñu cha' ruku pakatu tsandimi: Ñu vijpalasha nentsuñu meetu, cha'tene ju' mityaa, jeetenñu pantsudiyu, timi.

¹¹Tsenñu Dios tsandimi: ¿Tsen maa ñunu cha'tene juuve tin? ¿Tsaaya, ñunu fityude tyeesu juntsa chinu namu pukaa ka' fii? timi.

¹²Tsenñu cha' ruku tsandimi: Ñu iba chunu ti' kuwakishu juntsa shinbu inu juntsa puka kuwañaa fiyu, timi.

¹³Tsenñu supu shinbunu Yavé Dios tsandimi: ¿Nenñaa tsanguiyu? timi.

Tsandiñu juntsa shinbu: Inu piñi anbutiñun, juntsa puka tsangu'e' fikeeñuve, timi.

¹⁴Tsenñu piñinu Yavé Dios tsandimi: Ñu' juntsanguen mitya, mika firu' inu tsuve, ñu' chungamaya kumuinchi animaatala ñaa firu' i' taaju imu junu tsuve. Entsa malu ajkeshaa shilla' nenchi tene neinu tsuve, tsenmin ñu' chungamaya malumere tu llujpee fin chunu tsuve. ¹⁵Tsenmin ñunu cha' shinbuba veta' veta' kundaa juu tirenu tsuyu, tsenmin naa ñunu sera' jimula bain, naa entsa shinbunu sera' jimula bain naa-uwanuba tsaren kundaa juu chunu detsuve. Tsa' mitya yanu sera' jimu ñu' mishunu ijchaa teenu tsuve. Ñuya ya' nenbujkuwanaa lluidi' finu tsuve, timi.

¹⁶Tsejtu cha' shinbunu entsandimi: Navi' nakandu taaju' iinuke tirenu tsuyu; nakanu uwanu kityandaa ñu' kaillanu kanu tsuve. Ñu' rukunu meneste jujuunu tsuve, tsenmala yaa ñunu mandanguen chunu tsuve, timi.

¹⁷Tsenmin unbee rukunu bain entsandimi: Ñu' shinbunu meedi', juntsa chinu imu puka fityude tiñun fiñu' mitya, ñu' kuipa' mityaren entsa tu mika firu' juu junu tsuve. Tsa' mitya ñu' chungamaya tsamantsa daran taawasha ketaa tyeeba wajke' de-iwaatu ka' fin chunu tsuve. ¹⁸Tunu naa puchi bain, naa pu chuu tape bain awanu detsuve, tsenmin jeenbaasha chumu kiya juula bain ñu fin chunu tsuve. ¹⁹Tsa' mitya taawasha ketu llashkapa chipinbee netaa panda fin chunu tsuve, ñun peya' tu mandimujchiya, matyu turen ñu chachi tiyamu' mitya, turen mandinu tsuve, timi.

²⁰Tsejtu juntsa cha' ruku Adán ya' shinbunu Eva mumu pumi, matyu yaa kumuinchi chachillachi ya' amañu' mitya. Eva titu “chumu” titundive.

²¹Yavé Dios, unbee rukunu bain, ya' shinbunu bain animaa kika jali deke' kuwa' pandemi. ²²Tsejtu tsandimi: Umaa chachi bain lala tsaa ma tiyaive, matyu naaju urañu bain, naaju urajtuñu bain mi' mitya. Tsa' mitya naa chuwaanu tiremu chinu bain ta-ere' puka ka' fimiya, naa-uwanuba tsana chunu tiya'ba inu juve, timi. ²³Tsejtu Yavé Dios, cha' rukunu Edén vijtyasha mangalaatu, yanu ke' kujteñu tunuren taawasha kenu pukemi. ²⁴Tsejtu chachinu mangalare' dyatu, vijpalanu uidi' pensanguiñuya pajlanu pasha, anjee keraalanu dewashkaami, tsenmin ma peeniya, ñi llu'waraaya, juntsa miñunu nutsa kelushaba lu'tetintsunu pumi, tsenmalaa chuwaawaa kemu chisha muba kalen j'itudetsu.

Caín bain, Abel bain

4 ¹Cha' ruku ya' shinbu Evaba chuñu, entsa navi' Caínna nakami. Tsejtu tsandimi: Yavé kuñuya na main unbeena miyayu, timi. ²Tsejtu bene Caín' benna, Abelnu, na mangami. Tsenñu Abelya uveja washke' awakaamu tiyami, tsenmala Caínya tunu buikiya wajke' awakaamu tiyami.

³Tsanguen dechuturen, ma malu Caín yachi tiba wajke' awakare' iwaanu puka Yavénu mantsa taji' ufeenda keewaami. ⁴Tsenñu Abel bain ajke' nakayamu uveja kayu naraa jumu tute' ju'ke' Yavénu keewaami. Tsenñu Yavé yuj sundya' keemi Abelnu bain, naa ya' ju'ke' keewaanu ufeendanu bain. ⁵Tsaaren naa Caínna bain, naa ya' keewaanu ufeendanu bain mutya' keetyumi. Tsenñu' mitya Caín

tsamantsai ajaavitu, naa kajuuba devera' laimi. ⁶Tsenñu Yavé tsandimi: ¿Ti' mityaa ajaavitu iyu, naa kajuruba devera' juu ma neintsumi? ⁷¿Uwain ñu ura' keñuya iya mutyan jutyuwa? Tsaaren ñu tsanguityuñu' mitya, umaa ujcha jumuren ñunu mandanguenu keenave. Tsaanuren ñaa juntsa ujchanu puinuu juve, timi.

⁸Ma malu, Caín ya' benna Abelba pami. Tsejtu jeenbaasha ji' yai tene punalan Caín ya' benna Abelnu tsaa tutekemi.^c

⁹Tsanguiñu Caínnu Yavé pake'meetu: ¿Ñu' benna Abel nuka naanain? timi.

Tsandiñu Caín pakatu: Iyaa mijtuyu, ne iyaa in bennanu washkemaaba juumiñu, timi.

¹⁰Tsenñu Yavé tsandimi: ¿Nenñunguiyu tsanguemi? Entsa tusha ñu' benna' asa shajaakaakishu juntsan inu naakeñu urañuba ke' kuwaka ti' pakakeñunguentseve, timi. ¹¹Tsa' mitya, ñu firu' iwaraa jude, matyu ñu' bennanu tute' asa kushkakaakishu juntsa tuya ñunu ura' ikare' puiten jutyuve. ¹²Tsaju' naamika tinu taawasha keñu bain, puka juntsai ma-i'nu detsuve. Tsenmin naa-uwanuba lekayajturen entsa tunu nedandaanu tsuve, timi.

¹³Tsandiñu Caín pakatu Yavénu tsandimi: Inu tsamantsangue taaju ikaanujtuuyu. ¹⁴Ñu umaa inu entsa tunu kelaakeñu' mitya, ñu putyuinsha baasha naa-uwanuba lekai'mujchi nedandaanu tsuyu. Tsaita nentsunmalaa mun inu kata'ba tu'nu dejuve, timi.

¹⁵Tsandiñuren Yavé manbakatu tsandimi: Tsa jutyuve. Mun ñunu tute' bain, yalaa kayu mandishpai bijee taaju iinuu kuipa manganu detsuve, timi. Tsejtu Caínnu Yavé ma señas chujtimi, mun kata'ba tutei'nudetsu.

¹⁶Tsenñu Caín Yavéba kuinda ketu Yavé' ajuunu lu' jimi, tsai' Nod tusha ji' chumi, Edénnu pensanguiñuya pajlanu deechusha.

Caínnu sera' jimula

¹⁷Caín ya' shinbunu ka' chu' tsaiñu, entsa navi', nakatu Henocnu faawaami. Tsejtu Caín ma pebulu kentsu' mitya, Henoc mumu pumi, matyu ya' na naaju mumuñuba tsanguetu. ¹⁸Henocya, Irad' ya' apa^d tiyanmala Iradya, Mehujael' ya' apa tiyamuwaami. Mehujaelya, Metusael' ya' apa tiyanmala Metusaelya, Lámeç' ya' apa timuwaami. ¹⁹Lámeç pai shinbu miyandimuwaami: mainya Adá mumunmala, kamainya Silá mumuwaami. ²⁰Adáya Jabalnu nakami, tsenñu entsaa ajke' bijee yapayatala chudi' animaa awakaakaa kemu juwaañu, veela bain bene tsaren kila. ²¹Tsenñu Jabal bain ma naatala Jubal mumu puu miyandimi, tsenñu entsa Jubalya beesanguendu pakaakaa kentsumi sitara bain, naa pujkuna bain ajke' bijee ke' pakaamuwaami, tsenñu bene veela

c 4.8 Abelba pami. Tsejtu jeenbaasha ji' yai tene punalan Caín ya' benna Abelnu tsaa tutekemi tityumujchi, mantsa yumaa kiikalanuya entsa pillave: Abelnu jeenbaasha neinun tsa deeyu ti', miya' jimi. Tsai' ji' jeenbaasha yai tene punalan Caín ya' benna Abelnu tsaa tutekemi.

d 4.18 ya' apa ti' bain, ya' tinbu aa-apa tituren tsandi'bandinuu juve.

bain tsaren kila. ²²Siláya, Tubal-caínnu nakami, tsenñu entsaa naa brunsetala bain, naa ura jerutala bain taawasha ke' tiba kiikemuwaami. Tsenñu Tubal-caínchi ma tsujki juwaami, ya' mumu Naamá.

²³Ma malu, Lámeç ya' pai shinbulanu Adánu bain, Silánu bain tsandimi: Ura' meedidei in patintsashu juntsanu: Ma cha' ruku inu lastema kishu juntsaa, iya tu'nu tsuyu; ma unna inu kai'shu juntsaa, iya tu'nu tsuyu.^e

²⁴Tsa' mitya uwain mun Caínnu tu'mulanaa, mandishpai bijee kayu taaju iwaanu jushu juntsaa, mun inu tu'mulaa kayu 77 bijee taaju iwaranuu kuipa vinu dejuve, timi.

Setnu sera' jimula

²⁵Adán manen ya' shinbuba matsumi, tsenñu ya' shinbu na mavi' mangatu, Set' mumu pumi, tsejtu tsandimi: Dios manen kama na manguve, Caín tutekisu juntsa Abel' mitya, timi.

²⁶Tsenñu Set bain na main miyanditu, Enós mumu pumi. Tsenñaa umaa Diosa' mumunu pakatu, Yavé tiitin chula.

Adánnu sera' jimu paandela

5 ¹Enaa Adán' paandela naa-i sera' dejiñuba juntsa pillave. Dios chachi ke' kujtetu, ya kerake ke' kujte', ²unbee ruku bain, supu bain kikemi, tsanguel' Dios yalanu ura' dejusa ti' pami. Tsejtu yalanu ke' kujtenu malunu Dios tsandimi: “Chachi” mumu junu detsuve, timi.

³Adán 130 añu juunu uwanu na mamiyanditu, Set mumu pumi, tsenmin entsa kaana ya' apa keraami. ⁴Set nakayañu, Adán kayu 800 añu manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi. ⁵Tsejtu kumuinchibi 930 añu chumi; tsai ruku' chunu uwanu peyami.

⁶Set 105 añu juunu uwanu na miyandimi Enósnu. ⁷Enós nakayañu, Set kayu 807 añu yapa manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi. ⁸Tsejtu kumuinchibi 912 añu chumi; tsai ruku' chunu uwanu peyami.

⁹Enósya 90 añu juunu uwanaa Cainánnu miyandimi. ¹⁰Cainán nakayañu, Enós kayu 815 añu manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi. ¹¹Tsejtu kumuinchibi 905 añu chumi; tsai ruku' chunu uwanu peyami.

¹²Cainánya 70 añu juunu uwanu na miyandimi Mahalalelnu. ¹³Mahalalel nakayañu, Cainán kayu 840 añu manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi. ¹⁴Tsejtu kumuinchibi 910 añu chumi; tsai ruku' chunu uwanu peyami.

---

e 4.23 *Ma cha' ruku inu lastema kishu juntsaa, iya tu'nu tsuyu; ma unna inu kai'shu juntsaa, iya tu'nu tsuyu tityumujchi, entsandinu bain juve: Ma cha' rukunu tu'yu, yaa inu lastema kiñu' mitya; tsandityu'ba, ma unnanu tu'yu, inu katiñu' mitya. f 4.25* Set mumuya, hebreo palaachi naatitaa “kuwañuve” timu deñuba juntsandi patiñuu juve.

¹⁵Mahalalelya 65 añu juunu uwanu na miyandimi Jérednu. ¹⁶Jéred nakayañu, Mahalalel kayu 830 añu manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi. ¹⁷Tsejtu kumuinchibi 895 añu chumi; tsai ruku' chunu uwanu peyami.

¹⁸Jéredya 162 añu juunu uwanu na miyandimi Henocnu. ¹⁹Henoc nakayañu, Jéred kayu 800 añu manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi. ²⁰Tsejtu kumuinchibi 962 añu chumi; tsai ruku' chunu uwanu peyami.

²¹Henocya 65 añu juunu uwanu na miyandimi Matusalénnu. ²²Tsejtu Henoc, naa-uwanuba Dios naaken chusa tyañuba tsanguen chumi. Tsejtu Henoc, ya' na Matusalén kayañu, 300 añu kayu manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi. ²³Tsejtu kumuinchibi 365 añu chumi. ²⁴Henocya naa-uwanuba Dios naaken chusa tyañuba tsanguen chumuñu, Dios yanu ka' jiñu, tsaa ma malu piyanchi ne iimi.⁸

²⁵Musalénya 187 añu juunu uwanu na miyandimi Lámeccnu. ²⁶Lámec kayañu Musalén kayu 782 añu manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi. ²⁷Tsejtu kumuinchibi 969 añu chumi; tsai ruku' chunu uwanu peyami.

²⁸Lámecya 182 añu juunu uwanu na main miyandimi. ²⁹Tsejtu Noé mumu pumi, entsanditu: Yavé tunu firu' iwaraa tireñu, lala daran taawasha ketaa tiba wajke' awakaanuu dejuyu; tsaanuren entsa kaana jayu ma lekakaanu juve, titu. ³⁰Tsejtu Lámecc, ya' na Noé nakayañu, kayu 595 añu manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi. ³¹Tsejtu kumuinchibi 777 añu chumi; tsai ruku' chunu uwanu peyami.

³²Noéya yumaa 500 añu ma juunu uwanaa na miyandimuwaami Semnu bain, Camnu bain, Jafetnu bain.

Chachilla yuj firu' tiyala.

6 ¹Chachilla entsa tunu chutu pure' seraindu, naa pannala bain tsaren serala. ²Tsenñu cha' rukula' na'mala nara deeñu' mitya, Diosa' nala^h naaju kayu ura deeñu' bain, mi'ke' juntsalanu supunga' yala' shinbu tire tirekila. Tsa' mitya naajulanu kandya' bain ne kakila. ³Tsenñu Yavé tsandimi: Cha' ruku' naa-uwanuba te' peyatyumujchi ne tsanasa tendyuve; yaa ne chachiren juñu' mitya, 120 añun chudinuke tirenu tsuyu, timi.

⁴Tsa' mitya aa kasta chachi tusha defaalaya Diosa' nala cha' na'malanu supu deka' na dekiñaa faala. Tsaaren naa bene bain faala. Tsejtu juntsalaa kaspee tinbunu daj ruku' jumuwaala.

⁵Entsa tusha chumu chachilla mika firu' ken dechu', naa-uwanu bain firu' kiikenu pensan judeeñu, ⁶Yavé katatu, chachillanu entsa tusha ke'

g 5.24 Hebreos 11.5 bain, Judas 14 bain lende. **h 6.2** *Diosa' nala* titu, naamika ura' mikeetyuñuba, mantsalaya selusha chumulanaa tsandimu deeve; tsemala vejanlaya dee rukulanaa *Diosa' nala* kuremu deeve.

chujtin jutyuunuba kikeeñuve tya', veta' pensa mantu yuj llakindyami. 7Tsejtu tsandimi: In keñu chachillanu entsa tunu tsaa demanbirekenu tsuyu, tsenmin kumuinchi animaa chachi miyanuu judeeshu juntsalanu bain, naa ajkachi shilla' neimu animaaalanu bain, naa pishkulanu bain demanbirekenu tsuyu, matyu ke' chujtin jutyuunuba kikeeñuve, timi.

8Tsaaren Noéya Yavéchi ura' katawami.

Noé ma baaku kemi.

9Entsaa Noé' kuindave. Noéya yuj ura' rukuwaami, naa-uwanuba Diosnu meenguemu. Tsa' mitya ya' chunu tinbunuya, yaa Dios naaken chusa tyamuñuba tsanguen chumuwaami. 10Noé pen na miyandimuwaami: Semnu bain, Camnu bain, Jafetnu bain.

11Dioschiya tu urajtu kuraa tiyaimi, chachilla urajtu tene ken chu', tituba ne kikendetsuñu. 12Tsejtu kumuinchi entsa tusha chumula urajtu tene tiya deiñu' mitya, entsa tusha tsamantsa ujcha landetsuñu katatu, Dios 13tsandimi Noénu: Chachillanu depirekenu tsuyu. Yala' kuipa' mityan entsa tusha tsamantsa tituba kiken ne chudenave. Tsa' mitya, yalanu depireke', kayu vera entsa tusha tiba chudenashu juntsalanu bain depirekenu tsuyu. 14Tsa' mitya pillu laimu chi mi'ke' ka', baaku main ke', suku puja'tee kide, tsangue' naa juusha bain, naa avindala bain ba'dindalaya amuyachi tene kide pi vin jutyu. 15Matyu iya ñunu naake aawa kide tiñuba juntsaaya kide: bare' mityaya 300 tyabulu, tsenmala bungunchiya 50 tyabulu, tsenmin katyu' mityaya 30 tyabulu. 16Tsenmin pen dijki pude, tsenmin mishbui' lunu ma tyabulu faatanainshaya ma kaa juukapaa pude ke'laalaadinunu, tsenmin luluinu juukapa bain main pude ma kelusha. 17Entsa tusha pi bu'ware', kumuinchi entsa tu' chumulanu depirekenu tsuyu, naa nuka bain. Tsa' mitya kumuinchi entsa tunu chudenashu juntsalaya millai peyanu detsuve. 18Tsaaren ñubaa veta' veta' uraa kenu tsuyu. Tsa' mitya baakunu vi', ñu' shinbunu bain, ñu' nalanu bain, naa ñu' suyalanu bain miya' vide. 19Tsenmin tusha kataamu kumuinchi animaaalanu bain, main llupu ka', main supu kake', baakusha vimishtide, yai bain ñuba bulu livee inudetsu. 20Tsa' mitya vee vee animaala pallu pallu baakusha ñuba vinu dejuve; naa pishkula bain, naa tusha nemu animaala bain, naa ajkachi shilla' neimu animaala bain, tsejtaa mantsala peyai'mujchi laranudetsu. 21Tsenmin titi famuñu bain juntsa vee vee deka' uukaade, tsenmee naa ñulla chachilla bain, naa animaala bain fikenuu tananudetsu, timi.

22Tsenñu Dios naake mandangueñuba Noé kumuinchi juntsanguemi.

Shuwa pureimi.

7 1Tsejtu bene Noénu Yavé tsandimi: Kumuinchi entsa tinbunu chumu chachiitala pensangue' keeñuya, ñuren main iya naaken chusa tyañuba tsanguen chumu juuve. Tsa' mitya ñu' bululaba baakusha bulu vide.

²Tsenmin kumuinchi animaala Dioschiya ura kuramulanuya, llupu bain mandishpallu, supu bain mandishpallu ka' vinu juve, tsaaren Dioschi urajtu kuraa animaalanuya llupu bain main, supu bain main kakide. ³Tsenmin vee vee pishkulanu bain supu mandishpallu kamin, naa llupu bain mandishpallu kaminguide, tsanguenmalaa yai bain entsa tusha piyai'mujchi chunudetsu, ⁴matyu mandishpai malu insha 40 malu, 40 kepe shuwa jakaanu tsuyu, tsangue' entsa tunu kumuinchi in keñu chumulanu depirekenu tsuyu, timi. ⁵Tsenñu Yavé naake mandangueñuba Noé kumuinchi juntsanguemi.

⁶Tsejtu tunu debu'waakenu tinbunu Noé 600 añu juuwaami.

⁷Tsenñu umaa Noé baakusha vimi, naa ya' shinbu bain, ya' nala bain, naa ya' suyala bain, tsejtaa pi bu'ñu yala livee inu.

⁸Tsejtu naaju animaalaba, Dioschi ura kuramula bain, naa Dioschi urajtu kuramula bain, naa jekikemula bain, naa ajkachi shilla' neimula bain, ⁹pallu pallu Noéba baakusha bulu vila, llupu bain, supu bain, Dios naake mandangueñuba juntsaitu.

¹⁰Tsenñu mandishpai malusha umaa tunu pi bu'dundami. ¹¹Noé 600 añu, ma chu'chaya, 17 malu juunu malunu, pi tainsharen tsa tu deleetse'ke' pi defalekemi, naa kai'sha selusha bain pi deseetse'kike' jaimi. ¹²Tsejtu tusha 40 malu, 40 kepe shuwa jami. ¹³Tsenñu juntsai' shuwa janu malunun Noé bain, naa ya' shinbu bain, naa ya' nala Sem bain, Cam bain, Jafet bain, naa ya' suyala bain baakusha vila. ¹⁴Tsenñu naaju animaala bain yaiba bulu vila, naa ajara animaa juula bain, naa cha' miyanuu animaa juula bain, naa ajkachi shilla' neimu animaa juula bain, naa naaju pishkula bain, matyu tiba jekachi neimulaya kumuinchi vila. ¹⁵Tsa' mitya naaju animaala bain Noéba pallu pallu baakusha vila, ¹⁶matyu Noénu Dios naake uudengueñuba juntsaitu, vee vee animaala llupu bain, supu bain viila. Tsenñu bene Dios juukapa llu'mi.

¹⁷Shuwa pure-i', 40 malu ja' dyami. Tsenñu pi bukenmalan, baaku tunu tsutun unguikemi. ¹⁸Tsejtu piya kayu buke' lunchi ne iintsunmala baaku bain unguenchi ne kikentsumi. ¹⁹Tsa' mitya pi tsamantsangue bukenchiren tusha aa katyu kuyi chumulanu bain tsaa debukikemi. ²⁰Tsejtu naa kuyila bain debukiketü, kayu 15 tyabulu jungue buke' dyami. ²¹Juntsaiña tusha chumu chachilla millai peyala, naa pishkula bain, naa cha' miyanuu animaala bain, naa ajara animaala bain, naa ajkachi tunu shilla' neimu animaala bain millai peyala. ²²Matyu entsa tunu naajulaba ishin chumulaya depeyaila. ²³Juntsaiña Noé, yaba bulu pumulaban laraimi, tsenmala mantsalaya, naa chachilla bain, naa cha' miyanuu animaala bain, naa pishkula bain, naa ajkachi shilla' neimu animaala bain depeyaila, ²⁴matyu tunu 150 malu pi bukaa tsanañu' mitya.

Pi mangami.

8 ¹Tsaaren Diosya naa Noénu bain, naa yaba bulu baakusha pumu jeen animaalanu bain, naa cha' miyanuu animaalanu bain pashindyumi.

Tsejtu ishuwa tusha juyikaañu pi umaa mangandundami. ²Tsenñu naa pi tainsha tu leetse'ke' pi faanu juru bain demallukikemi, tsejtu naa kai'sha selusha leetseta juru bain demalluñu, umaa shuwa bain mandyami. ³Tsenñu umaa pi jayu jayu mangantsumi. Tsejtu shuwa jadunda' dya'ka' pi demangainshabi 150 malu wanbimi. ⁴Tsejtu mandishpai chu'chaya insha, 17 malusha juntsa baaku Ararat kuyitala tsui ejkemi. ⁵Tsenñun pi manganchi ne kikentsuñu' mitya, paitya chu'chaya insha, ajke' malunu aa katyu kuyilaya yumaa mangatawantsula.

⁶Tsenñu bene 40 malusha, Noé baakunu ke'laadinu juukapa juuke', 7 ma kuerbu tyaike' je'ware' eemi; tsenñu kuerbuya tu me-ejkenbera keenatu nukaba ne je'danda kes neintsumi. ⁸Tsenñu bene Noé palumanaa mandyaike' eemi, yumaa pi mangantsuñuba mijanu tyatu; ⁹tsenñuren pi bu'nañu' mitya paluma baakusharen miimi nukaba chudi' lekakenuu tena katai'tu. Tsenñu Noé tyaapa usake' manchujtikaatu, baaku juusha manga' pumi palumanu.

¹⁰Tsejtu Noé mandishpai malu kayu mangueditu, manen palumanu mandyaike' eemi. ¹¹Tsenñu yumaa ma deyapijuru' kakinsha paluma, ya' fi'papanu ulibu chi tape majkaaya miimi. Tsaiña Noé, naa tu yumaa demafalentsuñuba mijami. ¹²Tsejtu mandishpai malu kayu mangueditu manen palumanu me-eemi; tsenñuren paluma umaa maatyumi.

¹³Tsenñu Noé yumaa 601 añu juunu malunaa tu deme-ejkemi. Tsejtu juntsa añu ajke' malunu Noé baaku mishbui'sha juuke' ke-eetu, tu deme-ejkee katami. ¹⁴Tsa' mitya kasa añu manchañu, ma chu'chaya, 27 malusha yumaa narai deme-ejkemi. ¹⁵Tsenñu Noénu Dios tsandimi: ¹⁶Ñu bain, ñu' shinbu bain, ñu' nala bain, naa ñu' suyala bain maludei. ¹⁷Tsenmin kumuinchi ñuba bulu pumu animaanu, naa pishkulanu bain, naa cha' miyanuu animaanu bain, naa ajkachi shilla' neimu animaanu bain demangalaade, yai bain entsa tunu nukaba deji', na miyandi' deseengue', entsa tunu pure' serainudetsu, timi.

¹⁸Tsenñu Noé ya' shimbuba, naa ya' nala bain, naa ya' suyala bain, ¹⁹naa animaala bain millai malula; naa cha' miyanuu animaala bain, naa ajara animaala bain, naa ajkachi shilla' neimu animaala bain, naa jekachi neimu animaala bain ma bulu, ma bulu malula.

²⁰Tsejtu bene Noé, ufeenda tsure' ju'kenunu main kemi Yavénu ufeenda keewaanu, tsangue' Dioschi ura kuraa animaanu bain, naa Dioschi ura kuraa pishkulanu bain kaminguetu, detute' ju'ke' Diosnu keewaami. ²¹Tsenñu Yavé juntsa jupe tsamantsa aindyu' ishkaputu tsandimi: Naa-uwanuba cha' ruku' kuipa' mityan entsa tunu firu' isa ti' manban jui'yu, naa chachiya nei'ba unnamiren firu' kenu pensan judeeñuba. Tsenmin naa animaanu bain challa naake dekike' pire'ba tsa manguen jui'yu, timi. ²²Tsa' mitya entsa tu naa-uwanuba de-i' piyaindyuya, naa kiya wajnu tinbu bain, naa pu' inu tinbu bain, naa lujaa tennu tinbu bain, naa ishtennu tinbu bain junu tsuve; tsenmin naa shu tinbu bain, naa shu tinbu jutyu bain junu tsuve, tsenmin naa kepe bain, naa mandala bain junu tsuve, timi.

Dios Noéba veta' veta' tsanguedaa timi.

9 ¹Dios, Noénu bain, naa ya' nalanu bain mika ura' de-isa ti' entsandimi: Pure' na miyandiyai', tunu yallui seradei. ²Naaju animaala bain ñullanu yuj jeemunu detsuve. Tsenmin kumuinchi animaaalanu, naa kai'sha, naa tusha, naa pisha pumulanu bain, ñullaa uudenguentusunu detsuve. ³Tsenmin ti animaaalanu bain ñulla finuu dejuve, matyu iya ñullanu ti buikiyalanu bain naake kuwa'ba entsa animaaalanu bain finu juntsangue kuwantsuyu. ⁴Tsaaren ñulla allanu asa erei'mujchiya finu dejutyuve, asaa chuwaamuñu' mitya. ⁵Naa chachilla bain, naa animaala bain chachinu tute' asa shajaakaren mitya, yalanu kuipa faawaanu tsuyu. Tsenmin mun chachi tute'ba main main juntsa chachi' mitya kavitu inu detsuve. ⁶Mun vee chachinu tute' bain, ya bain vee rukuchi tutanu tsuve, matyu chachiya Dios naajuñuba ya keraaya imuwaañu' mitya. ⁷Tsaaren ñullaya na pure' miyandiyai', nuka bain tyuwai seradei, timi.

⁸Tsejtu Dios, Noénu bain, naa ya' nalanu bain entsandimi: ⁹Challa ñullanu bain, naa ñullanu sera' jimulanu bain veta' veta' tsanguedaa tintsuyu. ¹⁰Tsenmin kumuinchi animaa baakusha pu' mala' ñuiba chudenashu juntsalanu bain, naa pishkulanu bain, naa cha' miyanuu animaaalanu bain, naa ajara animaaalanu bain, matyu kumuinchi tunu chumu animaaalanuya tsaren tsanguenbera kenu tsuyu tintsuyu. ¹¹Tsa' mitya iya ñullanu naakenu pa' bain jaiba vera' manban jutyuyu: Umaa naa-uwanuba shuwa pure' jakaake', pi bu'ware' chachillanu bain, naa animaaalanu bain demanbiren jutyuyu. Tsenmin shuwa tsamantsai maja' entsa tu manbirekenuuya naa-uwanuba majun jutyuve, timi.

¹²Tsejtu Dios tsandimi: Iya ñullanu bain, naa naaju animaaalanu bain pi bu'ware' manbiren jutyuyu tyeeshu juntsa ñuiba veta' veta' tsanguedaa ti' keewaanu tsuyu. ¹³Iya ñivijchatala arku iris tingaayu, matyu juntsaa iya entsa tuba veta' veta' tsanguedaa tiñu keewara junu tsuve. ¹⁴Tsa' mitya iya naa-uwanu tusha ñivijcha pajteñu ñivijchatala in arku iris fale' tindiñuba ¹⁵iya ñullanu bain, naa animaaalanu bain veta' veta' naakenu pamuwa ju'ba juntsa mandanganu tsuyu. Tsejtu umaa shuwa pure' jakaake' demanbirenu jutyuyu. ¹⁶Tsaju' naa-uwanu arku iris ñivijchatala tinna kata' bain, naa-uwanu' mityaba veta' veta' naa naakenu pa', naa in chachillanu bain, naa kumuinchi entsa tunu chumu animaaalanu bain manbiren jutyu ju'ba mandanganu tsuyu. ¹⁷Tsaju' entsa palaaya iya entsa tunu chumulanu veta' veta' naa naakenu pañuba juntsa keewara juve, timi. Tsejtu Dios juntsaaya pami Noénu.

Noé ya' nalaba

¹⁸Noé' nala baakusha pu' malumula Sem bain, Cam bain, Jafet bain juula. Camya, Canaán' ya' apa tiyamuwaami. ¹⁹Entsa pemalaa Noé' nala jumuwaala. Tsenñu entsalanu sera' jimulaa kumuinchi entsa tunu chachi

demasera' chula. ²⁰Tsenmala Noéya tunu buikiya wajken chumuwaatu, yaa ajke' uva vijtya ke' awakaamuwaami.ⁱ ²¹Tsejtu umaa ma malu Noé binu kushtu tsaa viñaimi, tsai' ya' yapayanu chipa kejtala cha'tene juu tya'pu' kasu'tsunami. ²²Tsenñu Canaánchi ya' apa jummu, Cam, ya' apanu cha'tene juu tsuna katamin, avindala malu', ya' vejan pai naatalalanu kuinda kijimi. ²³Tsenñu Sem, Jafetba jali ka', yala' palanu llatikare' ji' ya' apanu juntsachi vikaala. Tsejtu yalaa ya' apanu cha'tene juu katan detyatyu' mitya, benga' mitya vee mujtu ke-eraa tene jiila.

²⁴Tsenñu Noé viña' tsu' mandengatu mijami ya' kayi na yanu tyee kiñuba. ²⁵Tsejtu tsandimi: ¡Dioschi firu' isa Canaán! ¡Matyu ya' naatalala' tiba kiikemu chachiitala yaa kayu balejtu kuraa chachi junu tsuve! timi.

²⁶Tsejtu bene kayu patu tsandimi: Yavé, Sem' Diosya, mika urave tikayasa, tsenmala Canaánya Semchi tiba kiikemu chachi jusa.

²⁷Tsenmin Dios, Jafetnu bain aawa tiwaasa; tsenmin Sem' chunu tunuren ya bain chusa, tsenmala Canaánya yachi tiba kiikemu chachi jusa, timi.

²⁸Pi bu'dunda' dyañu, bene Noé kayu 350 añu manchumi. ²⁹Tsejtu kumuinchibi 950 añu juunu uwanu peyami.

Noénu sera' jimula

10 ¹Pi bu'ware' dyañu, Noé' nala, Sem bain, Cam bain, Jafet bain na demiyandiñu, entsai sera' jila:

²Entsalaa Jafet' nala deeve: Gómer bain, Magog bain, Madai bain, Javán bain, Tubal bain, Mésec bain, naa Tirás bain. ³Entsalaa Gómer' nawaala: Asquenaz bain, Rifat bain, naa Togarmá bain. ⁴Tsenmala Javán' nalaa Elisá bain, Tarsis bain, Quitim bain, naa Rodanim bain. ⁵Entsalaa Jafetnu sera' jimmu detiya' ma bululu chachilla vee vee ma uñichi uuden juu chumu detiya' lamaa keetala chumuwaala, tsenmin ma bulumee ma palaachi tene patimu chachilla debuudi', yala' tunu ma bululu paande i' chuchudimuwaala.

⁶Cam' nalaya Cus bain, Misraim bain, Fut bain, naa Canaán bain. ⁷Tsenmala Cus' nalaya Sebá bain, Havilá bain, Sabtá bain, Raamá bain, naa Sabteca' bain. Tsenmala Raamá' nalaya Sebá bain, tsenmin Dedán bain. ⁸Cusya, entsa tunu mu' mityaba ajke' kayu daj ruku tiya' chumu Nimrodchi ya' apa tiyamuwaami. ⁹Nimrod ura' yavi' jeen aingamu tiyamuwaami. Tsenñaan yanu laapu' patu entsandimu deeve: Ya bain yavi' jeen aingamu, matyu Nimrod tsaave, timu deeve. ¹⁰Ya uñi tiya' ajke' uudenguen chunu pebululaya entsaa juntsawaala: Babel bain, Érec bain, Acad bain, tsenmin Calné bain Sinar tusha. ¹¹Tsenmin entsa tu tenasha chu' malutaa Asiriasha ji' pebulu dekemi: naa Nínive bain, naa Rehobot-

---

i 9.20 yaa ajke' uva vijtya ke' awakaamuwaami: Naa tsandityu'ba, mantsalaya entsandi aseptanguikarave tyamu deeve: Noéya tunu buikiya tene wajken chutu uva vijtya ke' awakaami.

ir bain, naa Quélah pebulu bain, ¹²tsenmin Resen aa pebulu bain kemi, matyu Nínive bain, Quélah bain chunu kejttaa tenatala.

¹³Misraimnaa desera' jila Ludnu sera' jimu chachilla bain, naa Anamnu sera' jimu chachilla bain, naa Lehabnu sera' jimu chachilla bain, naa Naftuhínu sera' jimu chachilla bain, ¹⁴naa Patrusnu sera' jimu chachilla bain, naa Casluhínu sera' jimu chachilla bain, tsenmin Caftornu sera' jimu chachilla bain. Tsenmala Casluhínu sera' jimu chachillanaa Filisteasha chumu chachilla sera' jimuwaala.^j

¹⁵Tsenmala Canaánnya Sidónnu ajke' na miyandimi, tsejtu bene Hetnu bain miyandimi. ¹⁶Tsenmala Canaánnu seralaa naa Jebús pebulunu chumu chachilla bain, naa Amor chachilla bain, naa Gerges chachilla bain, ¹⁷naa Heve chachilla bain, naa Arac chachilla bain, naa Sin chachilla bain, ¹⁸naa Arvad chachilla bain, naa Semar chachilla bain, tsenmin Hamat chachilla bain serala. Tsejtu bene kumuinchi Canaánnu bulu paande seramula na'baasa devela' jiila. ¹⁹Canaánnu sera' jimu chachilla' tuya bare' tsetanchi ne kikemi. Tsa' mitya Guerar tu deechusha, Sidón pebulubi jumin Gaza pebulubi juumi, tsenmin Sodoma pebulu, naa Gomorra, naa Admá, naa Seboím pebulu deechusha bain jumin, Lesa pebulubi jingue bare' tse'kila. ²⁰Camnu sera' jimu chachilla ma bululu chachilla vee vee ma uñichi uuden juu chumu detiya', naa tu bain ma paande bulumeemee ka' dechu', main main naati vera' pamu deju'ba tsa tsai chumuwaala.

²¹Jafetchi ya' uñaku Sem bain na miyandimuwaami. Kumuinchi Éber^{mk} nalaa Semnu sera' jimu chachilla deeve. ²²Entsalaa Sem' na jumuwaala: Elam bain, Asur bain, Arfaxad bain, Lud bain, naa Aram bain. ²³Tsenmala Aram' nalaya Us bain, Hul bain, Guéter bain, naa Mas mumu bain. ²⁴Arfaxadya Sélahchi ya' apa tiyamuwaami, tsenmala Sélahya, Éberchi ya' apa tiyamuwaami. ²⁵Tsenñu bene Éber bain pai na miyandimuwaami: mainya Péleg mumuwaami, matyu ya' tinbunu chumu chachilla develadeiñu' mitya (hebreo palaachiya Péleg titu, "veenu" titundive), tsenmala Péleg' bennaya Joctán mumuwaami. ²⁶Joctán' nalaya Almodad bain, Sélef bain, Hasar-mávet bain, Jérach bain, ²⁷Hadoram bain, Uzal bain, Diclá bain, ²⁸Obal bain, Abimael bain, Sebá bain, ²⁹Ofir bain, Havilá bain, tsenmin Jobab bain. Kumuinchi entsala Joctán' na tene juwaala. ³⁰Tsejtu Mesábi tu miyalan, Sefar detiñu, matyu pajlainsha kuyi tene junainsha tu jina bare' tanamuwaala. ³¹Semnu sera' jimu chachilla ma uñichin uuden juu chumu detiya', naa tu bain ma paande bulumeemee ka' dechu', main main naati vera' pamu deju'ba tsa tsai chumuwaala.

³²Entsalaa Noé' nalanu sera' jimu bulu paande jumuwaala, matyu ya' nalanu main main desera' ji' ma tenana chumula. Tsangue' Dios pi

---

j 10.14 Hebreo palaachi pilla kiikanuya, Filisteasha chumu chachilla Casluhínaa desera' jive tive, tsaaren Amós 9.7nuya Caftornaa sera' jive tive. Uwain entsa pai bulu chachillanu desera' jilaa tenve. k 10.21 Éber mumunu laapu' pataa hebreo chachilla timu deeve.

bu'ware' dyañu, bene Noé' nalanu sera' jita naa nukaba desera' ji' ma bulumeeme ma uñichin uuden juu chumu chachilla detiya' chula.

Babel aa katyu ya

11 ¹Kaspeleya kumuinchi chachilla ma palaachin patimu juwaala. ²Tsejtu yala pajlanu pasha dechuturen delu' jitu, Sinar tusha ma jatsuwa tena dekatatu, junu dekadji' tsai chula. ³Tsejtu ma malu yaitala tsandila: Tu lepaa ke', ñinbaasha pu' puulawaadaa, tila. Tsa deke' shupukaa putyumujchi tu lepaa pula, tsenmala tyakakaantsumiya amuyaa pula. ⁴Tsejtu bene tsandila: ¡Dewa'di', ma pebulu kidaa! Tsangue' selusha tapa'kayaa ya bain main aa katyu kidaa. Tsanguishu juntsaa ðaj ruku keengayanu detsuyu, tsenmin tsanguishu juntsaa, entsa tunu na'baasa shajara' nenu dejui'yu, tila.

⁵Tsenñu Yavé paja' keemi cha' rukula' kenu pebulunu bain, naa aa katyu yanu bain, ⁶tsejtu entsandimi: Yala ma bulu chachi judeeve, tsenmin ma palaachiren patimu ne judeeve. Tsa deju' mityaa entsa taawasha depeepuñuve. Tsejtu yala ti kendya'ba kenuu dejuñu muba dya'kawaakenuu dejutyuve. ⁷Tsaañu' mitya lala pajtya', yala' palaa tsa detujlekaakidaa, tsenmalaa yaitala aseetangui'nudetsu, timi.

⁸Entsanguitaa Yavé tusha na'baasa deshajara' eekemi chachillanu. Tsenñaa yala juntsa pebulunu taawasha mantyui tiyala. ⁹Tsa' mitya juntsa tenanaa Yavé kumuinchi tusha chumula' palaa detujlekaake', naa nuka tenashaba devela' eekemuwaami. Tsenñu' mityaa juntsa pebulu Babel mumuwaami.¹

Semnu sera' jimula

¹⁰Entsalaa Semnu sera' jimu chachilla deeve. Shuwa pure-i' pi bu'ware' dyañu pai añu insha, Sem 100 añu juunu uwanu ya' na Arfaxad nakayamuwaami. ¹¹Arfaxad nakayañu, Sem 500 añu kayu manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi.

¹²Arfaxad 35 añu juunu uwanu ya' na Sélah nakayamuwaami. ¹³Sélah nakayañu Arfaxad 403 añu kayu manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi.

¹⁴Sélah 30 añu juunu uwanu ya' na Éber nakayami. ¹⁵Éber nakayañu, Sélah 403 añu kayu manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi.

¹⁶Éber 34 añu juunu uwanu ya' na Péleg nakayami. ¹⁷Péleg nakayañu, Éber 430 añu kayu manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi.

¹⁸Péleg 30 añu juunu uwanu ya' na Reú nakayami. ¹⁹Reú nakayañu, Péleg 209 añu kayu manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi.

---

1 11.9 Babel: tsandityu' bain, Babilonia timu deeve. Babel titu naatitaa hebreo palaachiya detujlekaraa timu deeñuba juntsandi patiñuu juve.

²⁰Reú 32 año juunu uwanu ya' na Serug nakayami. ²¹Serug nakayañu, Reú 207 año kayu manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi.

²²Serug 30 año juunu uwanu ya' na Nahor nakayami. ²³Nahor nakayañu, Serug 200 año kayu manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi.

²⁴Nahor 29 año juunu uwanu ya' na Térah nakayami. ²⁵Térah nakayañu Nahor 119 año kayu manchutu, naa unbeenala bain, naa supu na'mala bain kayu miyandimi.

²⁶Térah 70 año tiyañu, ya' nala Abram bain, Nahor bain, Harán bain nakayala.

Térahnu sera' jimula

²⁷Entsalaa Térahnu sera' jimu chachilla deeve: Térahya naa Abramchi bain, naa Nahorchi bain, naa Haránchi bain ya' apawaami. Tsenmala Haránya Lot' ya' apa tiyamuwaami. ²⁸Tsejturen Haránya ya' apa Térah kayu peyaindyuren ajke' peyami, ya' nakayanu tena Caldeasha, tsandiyu' bain, Babilonia tusha, Ur tenanuren.

²⁹Abramya Sarainu supungami, tsenmala Nahorya Milcánu supungami. Entsa Milcáya Harán' na'mawaami, Iscá' uñama. ³⁰Tsaaren Saraiya na miyandinu jutyuwaami, navityu shinbu' mitya.

³¹Térahya Babilonia tusha, Ur pebulunu lu' jimi, Canaán tusha jinu, tsejtu yaba ya' na Abramnu bain, naa Harán' nanu, tsandiyu'ba, ya' paña Lotnu bain, naa ya' suya Sarainu bain miya' jimi. Tsaaren Harán pebulunu jimin, junu tsai chula. ³²Tsejtu Térah junu Harán pebulunu peyami 205 año juunu uwanu.

Abram' kuinda

12 ¹Ma malu Abramnu Yavé tsandimi: In keewaanu juuwaashu juntsa tusha jinu, naa ñu' tu bain, naa ñu' paandelanu bain, naa ñu' apa' yanu bain shuike' jide.

²Ñunu sera' jimu chachillanaa aa bulu chachi tiwaanu tsuyu, tsenmin ñunuya mika ura' ikare' naaju chachillachiba dekeraa ruku tiwaanu tsuyu, tsenmala naa veela bain ñu' mityaren inchi mika ura' inu detsuve.

³Mun ñunu inchi mika ura' jusa detiñuba, i bain yalanu mika ura' ikaanu tsuyu, tsenmin mun ñunu inchi firu' isa tya' depañuba, i bain yalanu firu' ikaanu tsuyu; tsenmin ñu' mityaren kumuinchi entsa tu' chumu chachillanu iya mika ura' de-ikaanu tsuyu, timi.

⁴Tsenñu Yavé naake uudenguiñuba Abram juntsaitu, Harán pebulunu Lotba lu' jimi. Tsejtu Canaán tusha jinu lu' jindu, Abram 75 año juuwaami. ⁵Abram, ya' shinbu Sarainu bain, ya' apiña Lotnu bain,

tšenmin naa kumuinchi ya ti taju' bain detakikemi, tšenmin Harán pebulunu ya' chachi miyandiñu jumulanu bain demiya' jiimi.

Tsejtu Canaán tusha devijitu, ⁶Abram juntsa tenatala depullai' Siquem pebulubi vijitu, Dioschin juu ma ensina chi ya' mumu Moré chi chunubi jimi. Tsenñu juntsa tinbunu Canaánnu sera' jimu chachilla juntsa tenatala chumuwaala. ⁷Tsenñu Yavé junu Abramnu katawatu tsandimi: Entsa tu ñunu sera' jimulanu kuwanu tsuyu, timi.

Tsenñu Abram Dioschi ufeenda tsure' ju'kenunu main ke' chujtimi, junaa yanu katawañu' mitya. ⁸Tsejtu bene Betel pebulunu pensanguiñuya pajlanu pasha kuyinbenainsha jimi. Tsejtu junu kajdi' tsumi. Ya' kajdi' chunu tenanu keeñu Betel pebuluya pajvinshaa tiyami, tsenmala Ai pebuluya pajlainshaa tiyami. Tsejtu Abram ya' chunu tenanu bain ufeenda tsure' ju'kenunu kamain mantu, Yavé' mumunu pakami. ⁹Tsejtu bene jayu jayu jinchin tiba den chutyu Négueb tusha jintsumi.

Abram Egiptobi jimi.

¹⁰Juntsa tinbutala juntsa tu tenasha tiba pure' yamuj tiyaiñu ti fin tsa tiyaila, tsenñu Abram Egiptosha jimi jayu tinbu' mitya chunu, matyu ya' chunu tenanuya ti fin tsaañu' mitya. ¹¹Tsejtu yumaa Egiptosha devijindu, Abram ya' shinbu Sarainu tsandimi: Uwain, ñu uukeraa shinbuñuba miyu. ¹²Tsa' mitya Egipto' chulla nei'ba ñunu katamin: Entsa shinbuya juntsa ruku' shinbuñuve, tinu dejuve. Tsejtu inuya detute', ñunuya ka' jiinu ju' bain tsainu dejuve. ¹³Tsa' mitya iya tiba in jutyu, matyu ñu' mityaren tutan jutyu, yala tsa detinmalaya in tsujkiyu tide, timi.

¹⁴Tsenñu Abram Egiptobi vijinmalan, uwain Egipto' chulla, juntsa shinbunu tsamantsa uukeraañu kataa. ¹⁵Tsenñu Egipto' rei, tsandityu'ba faraón tiitinu' balela bain kataa, tsejtu faraónnu ji' wainla, juntsa shinbu mika uukerave, titu. Tsejtu bene Sarainu faraón' chunu yasha ta'la.

¹⁶Tsejtu faraón, Sarai' mityan Abramnu tiba uraanuu dekemi. Tsangue' naa uveja juula bain, naa wagara juula bain, naa yachi tiba kiikemu chachilla juula bain, naa buru juula bain, naa kameyu juula bain demekikemi. ¹⁷Tsenñuren Sarai' mityan Yavéya faraónnu bain, naa ya' chachillanu bain pure' diipeya eeke' taaju de-iware' puitemi. ¹⁸Tsenñu faraón, Abramnu ya' junga mikatu tsandimi: ¿Nenñunguiyu inu entsanguemi? ¿Nenñaa inu entsa shinbu ñu' shinbuñuba wandi'tuuyu? ¹⁹Ñuya ñu' tsujkive tiwa, tsejtu naa in shinbu tireñuba tirekaakenu kive. Tsaañu bain, challa ñu' shinbunu manga' miide, timi. ²⁰Tsejtu faraón ya' suutadulanu uudenguetu, Abramnu bain, ya' shinbunu bain, tšenmin ya ti tañu bain kumuinchi juntsalaba Egiptosha me-e'laadei, timi.

Abram, Lotba vela' jila.

13 ¹Abram ya' shinbuba, naa yachi tiba tanañu jumula bain demanga' Egiptonu malu' miitu, manen tiba den chutyu Négueb tusha miimi. Tsenñu ya' apiña Lot bain yaibaren miimi. ²Abram yuj tarukumi, naa animaala

bain, naa lushi kenu jeru bain, naa uru bain pure! ta' mitya. ³Tiba den chutyu Négueb tusha chutu jayu jayu miinchiren Betel pebulu deechusha miimi, tsejtu junu malu' miitu, ya' uma ajke' jitu viji' chunu tenabiren miimi, Betel pebulu, Ai pebuluba chunu kejtaa tenatala. ⁴Junaa Yavéchi ufeenda tsure' ju'kenunu main ke' chujtimuwaami. Tsejtu junu Yavé' mumunu manbakami.

⁵Naa Lot bain ya' apiku Abram tsaaya, naa uveja juula, naa wagaa juula, naa yaba bulu nemu chachilla bain pure' miyaami. ⁶Tsa deju', yala' chuinhaya naake' kumuinchi animaalanu millangue awakaren tsaala, tsenmin mu bain tiba pure' tandene jude' mitya, naake' bulu chun tsaala. ⁷Tsa' mitya Abram' wagaa washkemu chachilla, Lot' wagaa washkemu chachillaba vingue vinguekila. Tsenmin juntsa tinbunu naa Canaánu sera' jimula bain, naa Fereznu sera' jimula bain jundalan chumuwaala. ⁸Tsenñu Abram ma malu Lotnu tsandimi: Iya ñubaya paande deeyu. Tsa' mitya laatala peletu juu urajtuve, naa ñu' wagaa washkemu chachilla bain, in wagaa washkemu chachillaba peletu kiikentsuñu urajtuve. ⁹Ñu naaju tu mujñuba kanu kumuinchi junga jatsanave. Tsa' mitya iba velasa tenve. Ñu jalandyasha jinmalaya, iyaa urandyasha jinu tsuyu; tsaren ñu urandyasha jinmalaya, iyaa jalandyasha jinu tsuyu, timi.

¹⁰Tsenñu Lot Jordán pisha ke-eetu tsamantsa aa jatsuwa juu Sóar kaa pebulu deechusha tsaa pi puu jina' Yavé' Eden vijtyanu keekiñuna kata-eemi, matyu Egipto keraawaami. (Tsaawaamiya kayu Yavé, naa Sodoma pebulunu bain, naa Gomorra pebulunu bain dekike' pirendyunu uwanaa tsaawaami.)

¹¹Tsejtu Lot kumuinchi juntsa Jordán aa jatsuwaa mi'ke' katu, ya' punu tenanu pensangue' keeñuya, pajlanu deechushaa jimi. Entsaitaa Abram Lotba vela' jimi.

¹²Tsenñu Abrama Canaán tusha chunu shuwanmala, Lotya jatsuwasha chumu pebulutala chunu jimi, Sodoma pebulu keesha, ¹³tsaren junga chumu chachillaya firu' kiikemu deju', Yavénu ujcha lan chuchunamu jula; juntsanainshaa Lot ji' chuimi.

¹⁴Tsenñu Lot Abramnu vela' jiñu, bene Yavé tsandimi Abramnu: Aanu ñu' chunu tenanu ñu naana'ba ura' ke-eekide nurtesha bain, sursha bain, pajlainsha bain, naa pajvinsha bain. ¹⁵Iya kumuinchi ñu kata-eekintsushu juntsa tu ñunu dekuwanu tsuyu, tsenmala naa-uwanuba ñu' tu ju', naa bene ñunu sera' jimulachi bain junu tsuve. ¹⁶Tsenmin ñunu sera' jimu chachillanu ñiipeeba juñu seenguen tsanguenu tsuyu. Tsa' mitya, naajunga ñiipeeba mikanu jutyushu, naa ñunu sera' jimu chachilla bain mi'nu jutyui seranu detsuve. ¹⁷¡Tsa' mitya kujpa' jide! Tsai' entsa tu, naaju bareñu bain, naaju bunguñu bain, deneide; iya ñunu kuwanu tsuyu, timi.

¹⁸Tsenñu Abram, ya' yapaya demangatu, Mamré mumu ruku' ensina chi chunu tenashaa yapaya ke' manchuimi, Hebrón pebulu keesha. Tsejtu junaa Yavénu balengure' keewaanu, ufeenda tsure' ju'kenunu main ke' chujtimi.

Abram Lotnu livee kemi.

14 ¹Jumaa tinbunu Sinar pebuluchi rei chumu Amrafel bain, naa Elasar pebuluchi rei chumu Arioc bain, naa Elam pebuluchi rei chumu Quedorlaómer bain, naa Goím pebuluchi rei chumu Tidal bain, ²mantsa rei chumulanu vingui: Sodoma rei Beranu bain, Gomorra rei Birsánu bain, Admá pebulu rei Sinabnu bain, Seboím pebulu rei Semébernu bain, tsenmin Bela tityumee, Sóar tiitinu pebulu reinu bain kundaa vinguela. ³Tsenñu entsa man reila yala' suutadulanu Sidim jatsuwanu dewakukaala, Pemu tinu lamaa juinsha. ⁴Rei Quedorlaómeriya juntsa man reilanu 12 año bengá' tyullaa tanamuwaami. Tsaaren 13 añushaya juntsa man reila de-ajaatse'tuware', vingueni tiyala. ⁵⁻⁶Tsenñu juntsa masku añuchi rei Quedorlaómer, naa yaba buunamu reila bain, Astarot Carnaim tusha jila, tsejtu junu Refanu sera' jimu chachillanu vingue' puila. Bene Ham tusha Zuznu sera' jimu chachillanu bain puila, tsenmala Emnu sera' jimu chachillanuya Savé-quiriataim tusha vingue' puila, tsenmin Hornu sera' jimu chachillanu bain Seír kuyisha debenga' tyuli' tsaa tiba den chutyu keesha El-parán tena jingue bendaakila. ⁷Tsai' Quedorlaómer yaba nemulaba miindu, En-mispat tityumee, Cadés tiitinu tenanu vijila. Tsejtu Amalecnu sera' jimu chachilla' chundala miindu yalanu debenga' tyulikila, tsenmin tsaren kila Hasesón-tamar tusha chumu Amornu sera' jimu chachillanu bain.

⁸⁻⁹Tsenñu Sodomanu chumu rei bain, naa Gomorranu chumu rei bain, naa Admánu chumu rei bain, naa Seboímnu chumu rei bain, naa Belanu, tsandityu' bain, Sóarnu chumu rei bain, Sidim jatsuwasha jila. Tsejtu junu entsa man reila, naa Elam pebuluchi rei Quedorlaómernu bain, naa Goím pebuluchi rei Tidalnu bain, naa Sinar pebuluchi rei Amrafelnu bain, tsenmin Elasar pebuluchi rei Ariocnu bain, entsa taapai reilanu vingui. ¹⁰Juntsa Sidim jatsuwatala maalin tujuru juja'tenami. Tsenñu Sodoma rei bain, Gomorra rei bain nepiyandu, juntsa jurutala devi' pantsudila, tsenmala mantsa reilaya kuyitala tene nepiyaila. ¹¹Tsejtu puimulaya Sodoma pebulunu bain, naa Gomorra pebulunu bain ti tadeeñuba dekake', naa yala' fintsumi uukara bain dekake', junu demalu' miila. ¹²Tsejtu Sodoma pebulunaa, Abram' apiña Lot bain chumuwaañu' mitya, yanu bain ka' peesu chachi juu tireke' tsaa ya ti tañu bain juntsalaba deka' jiila.

¹³Tsenñu ma unbere peyai'mujchi livee i' nepimu, hebreo chachi tiitinu ruku Abramnu, matyu Mamré tinu ruku Amornu sera' jimu chachi' ensina chi paasha chuñu' mitya, junga jitu dewanditimi. Mamréya, Escolchi bain, Anerchi bain naatalawaami; yalaa Abramba veta' veta' balelave'nu ti' tsai shuwamuwaala.

¹⁴Tsenñu Abram ya' apiña peesu chachi juu kayañuba mijatu, yaba chu' awamula tiba kenu mijakaranu tene 318 ruku mi'ke' katu, juntsa reilanu Dan pebulu nurtesha jingue bendaa kemi. ¹⁵Tsejtu dekepeñu

Abram yachi tiba kiikemu chachillaba juntsa reilanu vinguiji', ya' chachillanu mantsa mantsa devela' eetu, mijaindetyu ke' mijakaake', debenga' tyuli', Damasco pebulunu pensanguenmalaya nurtesha chumu Hobá pebulubi jingue bendaakila. ¹⁶Tsanguetu juntsa reila' tiba deka' jiñu jumula demanchipakila. Tsanguitaa Abram ya' apiña Lotnu livee kemi, tsenmin kumuinchi ya ti tawaañuba juntsala bain demangake', naa supulanu bain, tsenmin kayu vee chachillanu bain deliveekemi.

Melquisedec Abramnu Dioschi ura' ikaami.

¹⁷Abram, Quedorlaómernu bain, naa yaba buunamu reilanu bain depulla' miintsuñu, Sodoma pebulunu rei pumu ruku Abramba katawanu ti', Savé tinu jatsuwasha ji' keenami, challa Reichi tinu jatsuwasha. ¹⁸Tsenñu Salem pebuluchi rei jumu Melquisedec pan bain, binu bain kala' kumi, yaa aa kai'sha chumu Dioschi chachilla' mitya Diosnu kalen jimu ruku juwaami. ¹⁹Tsejtu Melquisedec, Abramnu Dioschi mika ura' isa ti' patu, entsandimi: Naa selu bain, naa tu bain kemu aa kai'sha chumu Dios, Abramnu mika ura' ikaasa. ²⁰Tsenmin aa kai'sha chumu Dios yuj urave tikayasa, ñunu ñu' kundaalanu ñu' tyaapanu kuwa' puikare' mitya, timi.

Tsenñu Abram Melquisedecnu, reilanu machi'ke' tiba demangañu jumu paitya pela vele' manbaate kumi. ²¹Tsenñu bene Sodoma pebulu rei, Abramnu tsandimi: Kumuinchi livee kikishu juntsa chachillanuya inu demanguwaka, tsaaren yala ti taawa deefñuba juntsaya deka' shuwade, timi.

²²Tsenñuren Abram tsandimi: Aa kai'sha chumu Diosnu paka' uwain tsanguenbera kenu tsuyu ti', in tyaapa usake' naa selu bain, naa tu bain kemu Yavénu entsandintsuyu: ²³Naa jilu juuñu bain, naa sandaliachi ma chuwa juuñu bain, naa ñuchi ti juuñu bain kan jutyuyu tintsuyu, tsenmalaa ñu: In mityaa tsai' taruku tiyave, ti'nutsu. ²⁴Tsenmin iyaa tiba kan jutyuyu, tsaaren in chachilla yumaa fidekishu juntsaya naake' manguwan tsaayu. Tsaaren iba bulu jimula Aner bain, Escol bain, naa Mamré bain, yalaa yala' mityaya tyeeba kanu detsuve, timi.

Dios Abramba veta' veta' tsanguenu shuwami.

15 ¹Tsejtu bene entsa-i' puiñu Abramnu Yavé kipin tsa-i' katawatu entsandimi: Abram, jeetyatyude, iyaa ñunu la'kamu juyu. Tsa' mitya ñu' kakenuushu juntsa, tsamantsa aawa junu tsuve, timi.

²⁻³Tsenñu Abram pakatu tsandimi: Bale Ruku Yavé, ñuya mive naa iya na miyajtuñu bain. Tsaaba ¿tyeenguenaa in kakenu juuwaashu juntsa balenu jun? Ñuya naa maliba inu na kuwaindyuñu, in miyanu chachi Eliézer, Damasco pebulu chachee, inchi tiba tañu jumula demandashuwamu tiyanu tsuve, timi.

⁴Tsenñu Yavé manbakatu tsandimi: Juntsa rukaa ñuchi tiba tañu jumula demandashuwamu jutyuve. Ura ñu' na jumaa ñuchi tiba tañu jumula demandashuwamu junu tsuve, timi.

⁵Tsejtu Abramnu Yavé avindala miya' luitu, tsandimi: Selusha ke'llaakide, tsejtu ñuren mi'nuu jutuya kumuinchi makara mi'de. Uwain ñunu sera' jimu chachilla bain juntsai seranu detsuve, timi. ⁶Tsenñu Yavé naatiñuba Abram keenguemi. Tsenña Yavé, ya naakesa tyañuba tsanguen chumu kuremi. ⁷Tsejtu Yavé tsandimi: Iyaa ñunu Babilonia tusha, Ur pebulubi churen, entsa tu kuwanu kalare' jamu Yavéyu, timi.

⁸Tsenñu Abram tsandimi: Bale Ruku Yavé, ¿nejtaa entsa tu uwain inchi tiyanuñuba iya entsai mijanu juwa? timi.

⁹Tsenñu Dios tsandimi: Ma wagaa bain, ma supu chibu bain, naa llupu uveja bain main taade, tsaaren main main pen añu juundene; tsenmin wa'pupu bain main, naa paluma kaana bain main taade, timi.

¹⁰Tsenñu Abram kumuinchi entsa animaala Diosa' junga tajimi; tsejtu main main kejttaa dechilike', manba manba kaju'talake tsuumi. Tsaaren pishkulanuya chilindyumi. ¹¹Tsenñu juntsa pemu tsumu animalanu, pete fimu pishkula pajtya pajtyaila, tsenñuren Abram majukaakaakemi. ¹²Tsejtu dekependu' kakensha Abram tsamantsa kasandya' kasmi. Tsenñu wajtunuren, ya' keetala yapijuru paijñu, Abram yuj jeetyami. ¹³Tsenñu Yavé tsandimi: Ñu mijasa tenve, naa ñunu sera' jimu chachilla bene vee tusha deji' chu', yaichi manda-i' taawasha kemu chachi juu detiya', firu' in dechu', 400 añu tsaa chunu deenuba. ¹⁴Tsaaren naaju chachillaa ñullanu yaichi manda-i' taawasha kemu chachi detireñuba, juntsalanu iya taaju iware' puitenu tsuyu, tsenmala bene ñunu sera' jimula demalivee-i', junu tiba pure' taa malu' miinu detsuve. ¹⁵Tsaaren ñuya derukutu tiba jutyu, nejuu chu' peya', ñu' tinbu rukulaba manbuudiinu tsuve. ¹⁶Tsenmala juntsa 400 añu insha ñunu sera' jimula entsa tunu bene maanu detsuve. Tsaaren ñunu entsa tu kayu kuwaindumiyi, chaiba Amornu sera' jimu chachilla firu' deke' juntsan mitya tu chipainuu kendetyuñu' mityaa tsaayu, timi.

¹⁷Tsejtu yumaa pajta dishu' viñu deyajuruinu uwanu ma piyama ñivijcha butyutintsu kataamin, naa ñinbuchu bain main unsururuu katawami; tsai' junu chillaa tsumu animaala' kejtala dapulla pullaila. ¹⁸Tsejtu juntsa malunun Abramnu Yavé yaba veta' veta' tsanguedaa titu, entsandimi: Entsa tu bene ñunu sera' jimu chachillanu kuwanu tsuyu, matyu Egipto pibi kuwamin, Éufrates aa pibi jingue kuwanu tsuyu, ¹⁹ura pañuya Quennu sera' jimu chachilla' tu bain, naa Queniznu sera' jimu chachilla' tu bain, naa Cadmonnu sera' jimu chachilla' tu bain, ²⁰naa Hetnu sera' jimu chachilla' tu bain, naa Fereznu sera' jimu chachilla' tu bain, naa Refanu sera' jimu chachilla' tu bain, ²¹naa Amornu sera' jimu chachilla' tu bain, naa Canaánnu sera' jimu chachilla' tu bain, naa Gergesnu sera' jimu chachilla' tu bain, naa Jebúsnu chumu chachilla' tu bain dekuwanu tsuyu, timi.

Agar ya' na Ismaelba

16 ¹Sarai, ya' ruku Abramnu naka' kuwakenuu jutyumi, tsaaren Egiptosha chumu shinbu yachi manda-imu, ya' mumu Agarnu miyawaami. ²Tsejtu Sarai Abramnu tsandimi: Yavéya inu

navikareindyuñu' mitya, inchi manda-imu shinbu Agarba tsude; ñu yaba tsainmalaya, iya ya' mityaa na miyandikeenaaba jukeemeete, timi.

Tsenñu Abram, Sarai tsandiñu, meenguemi. ³Tsenñu Sarai, yachi manda-i-iimu Egipto cha' shinbu Agarnu ka', tsaá Abramba tyushtekemi. Entsaimiya Abram Canaán tusha yumaa paitya añu chuntsaa juntsaa puimi. ⁴Tsenñu Abram Agarnu ka' yaba tsuñu, Agar navimi. Tsejtu Agar naviimiren yanu mandanguemu shinbu Sarainu, yuj jatsa' kure' keendundami. ⁵Tsenñu Sarai Abramnu tsandimi: Agar inu jatsa' kure' keekeekiñuba juntsaya ñu' kuipave. Iyaa yanu ñuchi kama shinbu juu tirenu kuwayu, tsaanun challa entsai' navimee yaa kayu inu pullayu tyatyaive. Tsa' mitya Yavéya mijasa naa ñaa kuipañu bain, naa iyaa kuipañu bain, timi.

⁶Tsenñu Abram pakatu tsandimi: Ñu' mandanguenu shinbunuya ñu naakenu tenñuba tsanguide, timi.

Tsenñu Sarai pure' firu' kiikiñu, tsaá Agar nepiyaimi. ⁷Tsenñu Yavé' anjee tiba den chutyuin tenasha Sur mumu tena jinu miñu keesha, tu tainsha pi fale' pusu tiyamu kelunu Agarnu katami. ⁸Tsejtu tsandimi: Saraichi manda-imu shinbu Agar, ¿nukaa pu' jandu iyu, tsenmin nukaa jindu iyu? timi.

Tsenñu Agar pakatu: Inu mandanguemu shinbu Sarainu nepiya' nendu iyu, timi.

⁹Tsenñu Yavé' anjee tsandimi: Ñunu mandanguemu shinbu' junga miide, tsejtu ya naa naatiñu bain kumuinchi meenguide, timi.

¹⁰Tsenmin Yavé' anjee kayu tsandimi: Bene ñunu sera' jimu chachillanu bain pure' seewaakenu tsuyu. Tsangue' muba demi'nu jutyungaanu tsuyu. ¹¹Tsenmin ñu napu' mitya nakanu tsuve, tsejtu Ismael mumaa pude, Yavéya ñu llakingues neñuba meeñu' mitya. ¹²Tsenmin Ismaelya jeendala wajkujtu buru juuñuu junu tsuve, tsenmin naajulanu bain maaliren vinguenu tsuve, tsenmala veela bain ya maali juunuren vinguenu detsuve, tsenmin naa mutyaindetyu bain ya' naatalala' ajuushaa yapaya ke' chunu tsuve, timi.

¹³Tsejtu Agarnu Yavé papatiñu, ya bain Yavénu mumu putu entsandimi: Ñuya inu keenamu Diosve, timi. Tsejtu: “¿Uwain inu keekeenamunu katatunguiwa?” tyami. ¹⁴Tsa' mityaa naa juntsa pusunu bain “Chu' inu keenamu' pusu” mumu pumi. Tsenñu juntsa pusu Cadés bain, naa Béred bain chunu kejetaa tenashaa jumi.

¹⁵Tsenñu Agar, Abramnu na main ka' kuwañu, Ismael mumu pumi Abram. ¹⁶Tsenñu Ismael nakayanu tinbunu Abram 86 añu juuwaami.

**Dios ya' chachillanu veta' veta'
tsanguenu pa' señas kekaami.**

17 ¹Abram 99 añu juunu uwanu Yavé yanu katawatu tsandimi: Iyaa tiba kekaanuu jumu Diosyu. Tsa' mitya in ajuushaya, ñu' chungama tiba deechu' juu chude. ²Tsenmala iya ñuba veta' veta' naakenu pa'ba tsangue', ñunu bene sera' jimu chachillanu pure' seewaakenu tsuyu, timi.

³Tsenñu Abram, Dios kayu yanu pa' jintsuren teledi' ya' llashkapa tunu tapa'kanbera waikemi. ⁴Tsenñu Dios tsandimi: Entsa iya ñuba veta' veta' tsanguedaa tiñu jumuve: ñuya main main ma uñichi uuden juu vee vee chachi chumula' apa junu tsuve. ⁵Tsenmin umaa Abram mumu jutyunu tsuve. Challaya ñu' mumu Abrahamya majunu tsuve, matyu iya ñunu main main ma uñichi uuden juu pure' vee vee chachi chumula' apa tirenuuñu' mitya. ⁶Tsenmin ñunu bene sera' jimu chachillanu pure' serawaakenu tsuyu; naa vee vee chachi chumula bain ñunu tene sera' ji', mantsala rei miyaa bain tiyanu detsuve. ⁷Iya ñuba veta' veta' tsanguedaa ti', naa ñunu sera' jimu chachillanu bain bene tsaren kenu tsuyu tiñu jumuya entsa juntsave: Iyaa ñu' Dios junu tsuyu, naa ñunu bene sera' jimulachi bain iren naa-uwanuba yala' Dios junu tsuyu. ⁸Ñunu bain, naa ñunu sera' jimulanu bain, challa ñu' chunashu juntsa Canaán tu dekuwanu tsuyu naa-uwanuba ñuichi junutsu, tsenmala iyaa ñulla' Dios junu tsuyu, timi.

⁹Tsenmin Dios, Abrahamnu kayu patu tsandimi: Tsaaren ñu bain, naa ñunu sera' jimula bain, kayu jungajte sera' jimula bain, iba veta' veta' naakenu pa'ba juntsanu naa-uwanuba meenguidei. ¹⁰Tsenmin umaa kumuinchi ñulla unbee rukulaya Dioschi deeve ti' señas junu detsuve; juntsaa iya ñuiba veta' veta' tsanguenu tsuyu ti' pañu keewara junu tsuve. Tsaañu' mitya kumuinchi ñulla, naa ñullanu sera' jimulanu bain tsarenguenu detsuve. ¹¹Tsa' mitya ñulla llu kika dedaakanmalaa, iya ñuiba veta' veta' tyeenguenu pamuñuba juntsaa keewara junu tsuve. ¹²Uma ajkeshaa ñuitala naajulaba unbeena na dekayanmalaya mandishpen malu insha Dioschive ti' juntsangue' señas kiikenu dejuve, naa ñulla' kaillanu bain, naa ñulla' yasha nakayamu kaillanu bain, naa vee chachilla ñuichi manda-inu ati'kayamulanu bain. ¹³Tsa' mitya ñu' yasha nakayamulanu bain, naa ñu' lushinchi ati'kañu manda-imu chachillanu bain munuba laakaatyumujchi tsaandene kenu juve. Tsenmalaa iya ñullanu veta' veta' tsanguedaa tiñu keewara jumu ñulla' allanu naa-uwanuba ñulla' chungamaya tsananu tsuve. ¹⁴Tsaaren mun Dioschi kuranu ti' señas jutyuya, ñulla' kejsapala juka'laranu tsuve, yaa iya ñuiba veta' veta' tsanguedaa tiñu palaanu meenguityun mitya.

Isaac nakayanu juve, timi Dios.

¹⁵Tsejtu Abrahamnu Dios entsa bain tsandimi: Ñu' shinbu umaa Sarai mumu jutyunu tsuve. Challaa ya' mumu Sara junu tsuve, Sara titu “rei' na'ma” titundive. ¹⁶Yanu ura' ikaanu tsuyu, tsejtu Saranu na main kakare' ñunu kuwanu tsuyu. Tsenmala yaa vee vee chumu chachilla' ama junu tsuve. Tsenmin juntsalanu sera' jimulanaa rei bain tiya' chuchudinu detsuve, timi.

¹⁷Tsenñu Abraham ya' llashkapa tunu tapa'kanbera waike' entsangue pensanguetu ukami: “¿Tsejtu ma unbere 100 añu ma juuba, na miyandi' ya' apa tiyanu juchunga? ¿Tsenmin Sara bain 90 añu ma juuba nakachunga?” tyami. ¹⁸Tsejtu Diosnu tsandimi: ¡Tsaaba juñuya Ismaelya ñuchi ura' in chusa! timi.

¹⁹Tsenñu Abrahamnu Dios pakatu tsandimi: Iya patyeeshu juntsaa ñu' shinbu Saraa ñunu na main ka' kuwanu juve titundiyyu, tsenmala ñu Isaac mumu punu tsuve. Tsejtu iya veta' veta' tsanguedaa tyeeshu juntsa yabaa tsangue' jinu tsuyu, tsenmee naa yanu bene sera' jimu chachillanu bain veta' veta' ñuiba naakenu pa'ba naa-uwanuba tsangues jintsunu tsuyu. ²⁰Tsenmin Ismaelnu bain ura' ikaanu tsuyu, ñu' pañu palaanu mere' mitya. Tsejtu na pure' miyandiwaakenu tsuyu, tsangue' naa yanu sera' jimu chachillanu bain pure' seenguikaakenu tsuyu. Ismaelya 12 uñilachi ya' apa junu tsuve, tsenmin yanu ma aa bulu chachilla' apa tirenu tsuyu. ²¹Tsaaren iya veta' veta' tsanguedaa tiñu jumuya Isaacbaa tsanguenu tsuyu, ñunu masku añusha entsa malutala Sara naka' kuwakenu juushu juntsa naba, timi.

²²Tsejtu Abrahamba Dios dekuindake' dyatu, junu malu' miimi. ²³Tsenñu Dios yanu naake uudenguiñuba tsanguetu juntsa malunun Abraham ya' na Ismaelnu Dioschi señas kemi, tsenmin naa yachi tiba kiikemu chachilla ya' yanu nakayamulanu bain, naa ya' lushinchi ati'kayamu chachillanu bain, matyu kumuinchi ya' yanu chumu unbee rukulanuya señas dekikemi. ²⁴Abraham 99 añu juunu uwanaa Dioschi señas imi. ²⁵Tsenmala ya' na Ismaelya 13 añu juunu uwanaa señas imi. ²⁶Tsa' mitya ma malunun Abraham bain, naa ya' na Ismael bain, ²⁷naa ya' yanu kumuinchi unbee ruku chumula, matyu yachi tiba kiikemu chachilla ya' yanu nakayamula bain, naa ya' lushinchi vee chachillanu ati'kañu kayamula bain Dioschi señas ila.

Abrahamnu Dios na main kunu pami.

18 ¹Abrahamnu Yavé katawami, Mamré mumu cha' ruku' ensina chi paasha, Abraham ya' yapaya juukapanu chunanu uwanu, matyu pajta katyu ura iinutala. ²Abraham mishu jeeke' ke-eetu pen ruku ya' ajuusha uyudena katami. Tsejtu katamin yalanu mikanu kujpaimi. Tsai' teledi' lllashkapa tunu tapa'kanbera waiketu ³tsandimi: In bale ruku, iya ñuchi tiba kiikemu ruku ura' katawañuya, tsantsaya te' miityude tinu tenve. ⁴Ñullaren tsaa demutyañuya pi jayu taakaanu tsuyu ñulla neepa manbitsaanudetsu, tsai' jayu entsa chi faapanbelesha lekanudetsu. ⁵Tsaaren ñulla entsa ñuichi tiba kiikemu ruku' chuinsha depuijañu' mitya, ñulla kayu ajkesha miji'mujchin jayu mandeelanudetsu iya ka tyeeba fikenuñuba taanu tsuyu, timi.

Tsenñu yala tsandila: Tsaaya tsanguñuba urave, tila.

⁶Tsejtu Abraham ya' yapayasha mavitu, Saranu tsandimi: ¡Apain! mika 20 kiluya, pan kenu ura' llujpe tene ka', pan te' kide, timi.

⁷Tsejtu Abraham yangachi wagaa panbasha ji', llupu wagaa kayu nakululuu mi'ke' ka', yachi manda-i' yanu washkemu chachinu kuwami. Tsenñu entsa ruku wajtunun jeke akaami. ⁸Tsejtu Abraham wagaa alla akara katu, naa kitsu bain, naa chu'pi bain ka' taji' yalanu kuwami. Tsejtu yala juntsa chi panbelenu panda findetsun kayu ti demenestendyañuba ka' kuwa kuwakenu junga yala' keesha kalen uyunami.

⁹Tsejtu juntsa yaa nemu rukula bene Abrahamnu pake'meetu tsandila: ¿Ñu' shinbu Sara nuka naanatun? tila.

Tsenñu Abraham pakatu: Junga yapayasha putun tsaave, timi.

¹⁰Tsenñu ma ruku tsandimi: Ma añu insha manen yaa janu tsuyu, tsenmala juntsa tinbunaa ñu' shinbu yumaa na main miyanu tsuve, timi.

Tsenñu Sara juntsa tsandimu ruku' benesha yapaya juukapasha puturen kumuinchi naati kuinda kendetsuñuba meenami. ¹¹Tsaaren Abraham bain, naa Sara bain yumaa pure' rukuula, tsenmin Saraya shinbunchin naa asa bain yumaa manguewaatyu jumi. ¹²Tsa' mitya Sara entsandyatu dus uukami: “¿Naa itaa ka iya mallee naka' sunbechaanga, challa naa in ruku bain, naa i bain tsamantsa ruku deju'ba?” tyami. ¹³Tsenñu Abrahamnu Yavé tsandimi: ¿Nenñundi Sara yumaa deshinbuuya na mallee kanu jutuuya tya' uukantsumi? ¹⁴Tsejtu ¿Yavéchi tiiñuba ken jutyuu juñanga? Masku añuchi juntsainu tsuve tiñu tinbutala manen maanu tsuyu, tsenmala Sara yumaa na main miyanu tsuve, timi.

¹⁵Yavé entsandiñu, Sara meetu, jeetyami, tsejtu anbukuinnda ketu entsandimi: Iyaa uukabandindyuyu, timi.

Tsenñu Yavé tsandimi: Tsa jutyuve, uwain ñu uukave, timi.

Abraham Diosnu Sodomanu tibanguityusa tya' pami.

¹⁶Tsejtu bene panda fi' demangujtu juntsa rukula Sodoma jijiiinu deechushaa ke-eeði' jindetsuñu Abraham me-eesuukiimi. ¹⁷⁻¹⁸Tsenñu Yavé entsanguie pensanguemi: “¿Abrahamnaa tsamantsa pude aa bulu chachilla tiyanu deenü' mitya, tsenmin ya' mityaa kumuinchi chachilla Dioschi ura' inu deenü' mitya, yanu wandinjui'tuuwa, iya naakenu ju'ba? ¹⁹Tsenmin yaa, ya' kaillanu bain, naa yanu bene sera' jimu chachillanu bain in uuden jumula mijakare', tsenmin tyee ura' deechu' juñu bain juntsaa kikaanutsu iya yanaa mi'ke' kayu, tsenmalaa iya tsanguenu juyu tyeeshu juntsa bain kumuinchi tsainutsu.” ²⁰Tsejtu Yavé tsandimi: Sodoma pebulu' chulla bain, naa Gomorra pebulu' chulla bain firu' kenchiya tsamantsa dajka deeve tiidetive. Tsa' mitya yala' kenu ujchaya tsamantsa urajtu deeve. ²¹Tsaanü' mitya challa junga jindu iyu. Yala' ujcha tsamantsa urajtu juñu, inu naati pa' paka pakadekiñuba junga jitaawain tsaanuba mijanu tsuyu, timi.

²²Pai ruku yaba nemulaya Sodoma pebulusha jila, tsenñu Abrahamya Yavé' ajuunun uina shuwami. ²³Tsejtu Yavé' junga kayu kalen jiitu, entsandi pake'meemi: ¿Kuipajtulanu bain, kuipalaba bulu dekike' pirenujtuuyu? timi. ²⁴¿Tsandenna juntsa pebulunu kuipajtu chachilla mika manchungaa dechuñuba, juntsa 50 chachilla' mitya juuñuba livee kityu' tsaa dekike' pirenujtuuyu? ²⁵Tsenmin kuipajtu chachillanu, kuipa juu chachillaba bulu detu'nu pensaa jutyumee tenve ñuya, yala buluren firu' kiikemuñungue ke' puitenu. ¡Juntsaa tsanguenü urajtuve! ¿Tsejtu ñaa kumuinchi entsa tunu kavitu kemu bale ruku jutyuu? ¿Tsejtu kuipa jutyu chachilla' mitya naakeñu urañuba juntsa ken jui'tuuyu? timi.

²⁶Tsenñu Yavé tsandimi: Uwain Sodoma pebulunu tiba kuipajtu chachilla manchungaa dechuñu katashu juntsaa, yala' mityaren kumuinchi junu chumulanu tibanguen jui'yu, timi.

²⁷Tsenñu Abraham manbatu tsandimi: Naa ñu Dios juñu, iyaa ne chachi juju', ñunu tsandinu jutyuñuba, tsandintsuyu. ²⁸Tsandenna ¿kuipajtula 50 chachi tiyanu manda faataa juñuba, juntsa manda faata jumula' mityaba, kumuinchi pebulu dekike' pirenujtuuyu? timi.

Tsenñu Yavé tsandimi: Uwain taapaichunga mandaaba kuipajtu katashu juntsaa, dekike' piren jui'yu, timi.

²⁹Tsandenna kuipajtu chachilla 40 ne judeña naa kenu juyu? timi Abraham.

Tsenñu Yavé tsandimi: Juntsa 40 chachilla' mityan pebulu dekike' piren jui'yu, timi.

³⁰Tsenñu Abraham u'ta manditu tsandimi: Juntsanun patintsuñu inu ajaavityuka. Tsandenna penchungaren kuipajtu kataakitaa, ¿naa kenu juyu? timi.

Tsenñu Yavé tsa mandimi: Naa 30 judeñu bain, juntsa pebulunu dekike' piren jui'yu, timi.

³¹Tsenñu Abraham kayu pa' jindu tsandimi: In Bale Ruku, naa ñunu entsandintsun jutyuñuba tsandintsuyu, tsandenna kuipajtu chachilla mika mancha'luraaba kataakishu juntsaa, ¿naa kenu juyu? timi.

Tsenñu Yavé manbakatu tsandimi: Juntsa 20 chachilla' mityan pebulunu dekike' piren jui'yu, timi.

³²Tsenñun Abraham kayu pa' jindu tsandimi: Tsantsaya, in Bale Ruku, inu ajaavityuka, tsaaren entsan manbatinu tenve, tsenmin bulla manban jui'yu. ¿Iyee kenu juyu, tsandenna paityaaba kataakishu juntsaa? timi.

Tsenñu Yavé tsandimi: Naa juntsa paitya' mitya bain, juntsa pebulunu dekike' piren jui'yu, timi.

³³Tsenñu Yavé Abrahamba depa' dyamiren yanu shuike' miiñu, Abraham ya' yapayasha miimi.

Dios Sodoma pebulunu bain, naa Gomorranu bain ju'kemi.

19 ¹Yumaa ma dekependu' kakensha, juntsa pai anjeela Sodoma pebulusha vijila. Tsenñu Lot, pebulu vinu juukapasha cha' waku wakudinu tenanu chunatu, yalanu katamin, kujpa' jiimi, yalanu mikanu. Tsejtu teledi', llashkapa tusha tapa'kanbera waiketetu, ²tsandimi: Tsantsaya iya ñuichi tiba kiikemu ruku' yasha, entsa kepe kasnu vijadei. Tsenmin jungaa neepa bain manbitsaadei, tsa-i' ayu kepenenee miidei ñulla nuka jinu tsainduba, timi.

Tsenñuren yala tsandila: Tsaave tennaren, lalaya chachilla' den nenu tenatalaa uma kepe tsudi' puinu detsuyu, tila.

³Tsenñuren, Lot ya' yashaa miya' jinu ti' patintsuñu, yanu bendaake' jila. Tsejtu yasha dejiñu, Lot panda uu finuke ke' kuwa', naa pujkikaantsumi putyu pan bain ke' kuñu, juntsa yaajimu rukula fila.

⁴Tsejtu kayu naa tsuba indetyuren kumuinchi junu Sodoma pebulunu chumu unbee rukulaya tsaa juntsa yanu yatai uidijila, mikaka unnaalabi julan kayu rukulabi jiin wa'dijila. ⁵Tsejtu Lotnu ui'nbashiiitu entsandila: ¿Nuka naadenain ñu' yasha uma kepe jadeishu juntsa rukula? ¿Avindala kalaade! Lalanu yaiba tsunu tenve, tiitila.

⁶Tsenñu Lot yaiba panu faatu, ya' benesha juukapa narake mallu'mi. ⁷Tsejtu tsandimi: In keranu rukula, tsantsaya entsa rukulanu tsamantsa firuuya kenu kityudei. ⁸Iya pai na'ma miyayu naajulanuba tsa-i' kerajtulanu tene. Yalanaa kalarenmala ñulla ti kendenñuba tsanguidei, tsaren entsa rukulanuya tibanguityudei, yalaa in junga yaajamu chachi deeve, timi.

⁹Tsenñu yala tsandila: ¿Aanu baka' mijiide! ¿Ñuya vee mujtu chumu rukuren engu ja' chumee lalanu uudenguemu bale ruku tiyanu kikeechunga? ¿Tsaashu juntsaa challa ñunaa kayu yalanuba pullake firu' kenu detsuyu! tila.

Tsandimin Lotnu jeke firu' kenu kedundalan, juukapa keesha dejiila leetyui-eenu. ¹⁰Tsenñuren juntsa yaanemu pai rukula tyaapa deta-ere! Lotnu manga' ya' ya juusha manbuke', juukapa mallukikila. ¹¹Tsanguemin kumuinchi avindaa uinamulanu, naa kaa unnalanu bain, naa kayu rukulanu bain tsaa kapuka dedishpajtekaadekiñu, ya juukapa mi'ketindun katai'la. ¹²Tsejtu juntsa yaanemu rukula Lotnu tsandila: ¿Enu kayu paande miyayu? Ñu' nalanu bain, ñu' na'malanu bain, naa ñu' kiyalanu bain, tsenmin munaa entsa pebulunu kayu paande miya'ba delumishti' enu nunbai jide. ¹³Entsa tenanu dekike' pirenu detsuyu, matyu naa-uwanuba entsa tenatala chumu chachilla firu' kiidekiñu kuinda Yavé mijatindu lalanu dekike' pirenu eeñu' mitya, tila.

¹⁴Tsenñu Lot, ya' kiya tiyainuu jumulanu keejitu tsandimi: ¡Te' kujpa', entsa pebulunu lu' jidei! ¡Yavé entsa pebulunu dekike' pirenu juve! timi.

Tsenñuren ya' kiya tiyainuu jumula, Lotya ne aike' pandundive tyala. ¹⁵Tsenñu yumaa ma dechayaintsuñu anjeela Lotnu entsandila: ¡Apain kujpa', ñu' shinbunu bain, naa ñu' pai na'malanu bain enu demanga' miide, lala entsa pebulunu dekike' pirendetsunmala ñui bain ika' taaju ki'nudetsu! tila.

¹⁶Tsenñuren Lot te' lu'jinu kendyuñu, anjeela tsaa ya' tyaapanu ka' taluila, naa ya' shinbunu bain, naa ya' na'malanu bain demanga' tsaa pebulu avindaa mandaluila, Yavé yalanu tenbityañu' mitya livee kenu. ¹⁷Tsejtu pebulu avindaa demalutu, ma anjee tsandimi: ¡Yangachi ji' livee ide! Tsaaren benesha jayuuba mangue-eetyude; entsa jatsuwa tenanu nutalaba jaiba uidikatyude. Ñuren peyandendyuñuya kuyishaa jide, timi.

¹⁸⁻¹⁹Tsenñuren Lot tsandimi: Bale Ruku, iya ñuchi tiba kiikemu chachinu ñu ura' ju' inu livee ke' pure' uraa kikentsuve. ¡Tsaaren jungaa jindendyuve! Kuyishaya jin jutyuyu, naa ma tsandaa jintsu bain Dioschi taaju i' puiwara inu tapa'kajanmalaya pekeya'ba ikeenu juñu' mitya. ²⁰Tsaaren enu baanatyununu kaa pebulu juu main chuve. Inu juntsa kaa pebulushaa nepiya' ji' livee ikaaka, timi.

²¹Tsandiñu anjee manbakatu: Ñu naatiñu bain tsanguenu tsuyu. Tsa' mitya entsa ñu manbatishu juntsa bain tsaren mangue' kaa pebulunuya

dekike' piren jui'yu, ²²tsaaren challaren japain! te' jide; ñuren juntsa pebulusha te' jindyuya kayu tiba kenu jutyuyu, timi. (Tsa' mityaa juntsa pebulu Sóar mumu vimi, matyu “añuñuu” titu.)

²³Tsejtu yumaa dechayaintsaa, Lot Sóar pebulusha tyuina jimi. ²⁴Tsenñu Yavéren naa Sodoma pebulunu bain, naa Gomorra pebulunu bain ñillu asufeeba juuya shuwa pajten tsangue' ²⁵juntsa keetala chumu pebululanuya, jundala chumu chachillanu bain millangaami, tsenmin juntsa jatsuwatala awamu buikiyalanu bain millangue ju'kemi. ²⁶Tsenñun Lot' shinbu ma uidika' benesha mangue-eemi, tsenmin tsaa tyayu tene tiya-i', cha' muute jui shuwami.

²⁷Juntsa ayunchi Abraham kepenene kujpa' jimi, ya nunbanaa Yavéba kuinda ke'ba juntsa tenanu. ²⁸Tsejtu Sodoma deechusha bain, Gomorra deechusha bain, tsenmin kumuinchi juntsa aa jatsuwatala bain ke-eetu tsaa tusha ñivijcharen luinsu kataakemi, matyu ñillu tsamantsangue llu'kandu ñivijcha e'laren tsanguentsu katami. ²⁹Dios entsanguitaa Lot' chunu jatsuwasha chumu pebululanu millangaami, tsaa Abrahamnu mandenga' mityaa, Lotnuya mangalaami deju'kike' pirenu tenasha.

Moab chachilla bain, Amón chachilla bain defaañu kuinda

³⁰Bene Lot Sóar pebulunu chunu jeetyatu, ya' pai na'malaba kuyi tenashaa ji' chuimi. Tsejtu yala pema tujuushaa chumu tiyala. ³¹Ma malu ya' ave na'ma kayi na'manu tsandimi: Lala' apa yumaa derukuintsuve, tsenmin kumuinchi entsa tenashaya lalanu ka' chudinuu jumula ma unbereba dechutyuve, matyu naaju chachillaba tsaimu deefu laa bain tsainu. ³²Tsa' mitya yanu viñaware', yaba detsu', yachi na miyandi', ya' mityaa maseradaa, timi.

³³Tsejtu juntsa keperen ya' apanu binu dekushkare' viñawaatu, ave na'ma yaba tsumi; tsenñuren ya' apaa mijaba i'mi, ne ti uwanaa ya' na'ma yaba tsaiñu bain, ne ti uwanaa mangujñu bain. ³⁴Tsejtu ayunchi ya' uñama ya' miyanu tsandimi: Iya kepe apaba tsaiyu, tsa' mitya uma kepe bain ma viñawaadaa, matyu ñu bain yaba tsunutsu. ¡Tsaitaa lala yachi na miyandi' ya' mitya maseradaa! timi.

³⁵Tsejtu juntsa kepe bain ya' apanu binu demanguwa' maviñawaatu kayi na'ma bain yaba tsaimi, tsenñuren ya' apaa manen mijaba i'mi, ne ti uwanaa ya' na'ma yaba tsaiñu bain, ne ti uwanaa mangujpañu bain. ³⁶Juntsaitaa Lotchi pai na'mala na vila, ya' apachiren. ³⁷Tsejtu ya' uñama unbeena miyanditu, Moab mumu pumi. Tsenñu juntsaa challa Moab chachillachi ya' apa tiyamuwaami. ³⁸Tsenmala kayi na'ma bain unbeenaren miyanditu, Ben-amí mumu pumi. Tsenñu entsaa challa Amón chachillachi ya' apa tiyamuwaami.

Abraham Abimélecha

20 ¹Abraham ya' chunu tenanu malu' miitu, Négueb tusha miimi. Tsejtu junu Cadés pebulu bain, Sur pebulu bain chunu kejtta tenatala chudimi. Tsejtu bene, junu vee mujtu chu' jamu chachi juu Guerar

pebulubi chutu, ²ya' shinbu Saranu ya' tsujkive tiitimi. Tsenñu Guerar pebulunu chumu rei Abimélec, Saranu taadei, ti' mandanguemi ya' shinbu tirenu. ³Tsenñuren juntsa kepe Abimélecnu Dios kipibi tsandimi: Unbee miya shinbunun manga' mitya, ñu peyanun jutyunave, timi.

⁴Tsenñuren, juntsa rei kayu juntsa shinbuba tsuindyu' mitya tsandimi: Bale Ruku, ¿ñu inu, in chachillaba tu'nu pensaa, lala tiba firu' kindetyuba? ⁵Abrahamren inu juntsa shinbu ya' tsujkive tingayu, tsenmala ya bain uwain ya' kayaa tingayu. Tsa' mitya iya naa tsangue' supu manganu ke' bain, tiba firu' pensajtu tsangue' mitya tiba urajtuuya kendyuyu, timi.

⁶Tsenñu kipibi Dios tsandimi: Iya miyu naa ñu tsangue' bain tiba firu' kenu pensajtu tsanguñuba. Tsaañu' mityaa iya ñunu juntsa shinbuba tyushtenu kindyuyu, ñu inu ujcha lan jutyu. ⁷Tsa' mitya challa juntsa rukunu ya' shinbu mangude; yaa in mitya pamu rukuve. Tsenmalaa ya ñu peyatyusa tyatu inu u'tandinu tsuve, tsaaren ñu manguwai'shu juntsaa, ñu bain, naa ñu' chachilla bain uwain peyanu detsuve, timi.

⁸Tsejtu ayunchi Abimélec kepenene kujpatu, kumuinchi yachi tiba kiikemu chachillanu demikatu, ya ti kipi'ba dekuinda kemi. Tsenñu yala, rei tsandiñu meenatu, yuj jeetyala. ⁹Tsejtu bene Abimélec, Abrahamnu janu mandanguetu tsandimi: ¿Tyee lalanu ketunguiyu? ¿Tyee ke' ñunu firu' dekiñaa, naa inu bain, naa in chachillanu bain tsamantsa ujcha lawaanuu ketunguiyu? Juntsaaya ki'nutsumive. ¹⁰¿Naake pensanguetaa entsanguiyu? timi Abimélec, Abrahamnu.

¹¹Tsenñu Abraham tsandimi: In pensaya entsa tenasha Diosnu meenguityu deeve tenñundiwayu tsandimi, tsandi'shu juntsaya in shinbu' mityan inu tu'nu dejuve tenñu. ¹²Tsaaren ura uwaindiyuu yaa in tsujkive; ya in apa' na'mave, naa in amachee ya' na'ma jutyuñuba, tsenñu i yaba buudi' chuyu. ¹³Tsejtu Dios inu in apa' yanu lu' ji' vee mujtu jide ti' uudenguiñu, nunbatalaba nenu lu' jindu, in shinbu Saranu naaju pebulutala viji'ba iya ya' kayave, tide titu tsandiyu, timi.

¹⁴Tsenñu Abimélec Abrahamnu ya' shinbu Saranu manguwatu, naa uveja juula, naa wagaa juula, naa tiba kiikemu chachilla unbee rukula bain, supula bain demekikemi. ¹⁵Tsejtu tsandimi: Keekide, entsa in turen tsanave. Nunbatalaa ñuchi kayu urañuba mi'ke' ka' chude, timi.

¹⁶Tsejtu Saranuya tsandimi: Ñu' kayanu 1.000 lepa lushi jeru kuwayu. Tsenmalaa kumuinchi ñuiba bulu pudenashu juntsala ñunu firu' panu deke'ba yala' firu' panu pensa manbashiinudetsu. Tsa' mitya muba ñunu firu' panu dejutyuve, timi.

¹⁷Tsenñu Abraham Diosba kuinda keñu, Abimélecnu bain, naa ya' shinbunu bain Dios ura' mandiremi. Tsenmin yachi manda-imu shinbulanu bain de-ura' mandiremi nakanudetsu, ¹⁸matyu Sara' mityaren, Yavé tsaa Abimélec' yanu chumu shinbulanuya maliba navinu jutyungue shuikeñu' mitya.

Isaac nakayami.

21 ¹Yavé Saranu tyee tsanguenbera kentsuyu timuwa ju'ba, uwain tsangue ura' kemi. ²Tsenñu Sara navi', na main ka' kumi Abraham yumaa derukuunuren. Tsejtu Dios naaju tinbutalaa tsainu tsuve tiñu bain juntsa tinbutalaa tsaimi. ³Tsenñu Abraham Sara' ka' kuñu nanu Isaac mumu pumi. ⁴Tsejtu nakayañu mandishpen malu insha Dioschi señas kemi, Dios naake uudenguemuwaañuba tsanguetu. ⁵Abraham 100 añu juunu uwanaa Isaac nakayami. ⁶Tsenñu Sara entsandimi: Diosya inu sunden uukakaave. Tsa' mitya mun iya na main miyandiñu demija' bain sundya' iba bulu uukanu detsuve. ⁷¿Maa iya Abrahamnu naka' kunu juve tya' pensa dekiñanga? Tsaanuren iya na main ka' kuwayu, yumaa derukuñu bain, timi.

Agar Ismaelba Abraham' yanu juka'larala.

⁸Kaana yumaa awañu chuchu tyaikikaala. Tsejtu chuchu tyaikikaanu malunu Abraham tsamantsangue chachi wa'kare' fandangu kemi.

⁹Tsaaren Egiptosha chumu shinbu Agar' na, matyu Abrahamnu ka' kuwañu na jumu, Isaacnu firu ti' uukapuntsu katami Sara.

¹⁰Tsejtu Sara, Abraham' junga jitu tsandimi: ¡Manda-i' taawasha kemu shinbunu ya' naba me-eede! ¡Entsa manda-i' taawasha kemu shinbu' naya in naba, ñu ti tañuba juntsa bulu deveenu jutyuve! timi.

¹¹Tsandiñu, Abraham tsamantsai vera' tyami, Ismael bain ya' nañu' mitya. ¹²Tsenñu Dios tsandimi: Juntsa na' mitya bain, naa ñu' manda-imu shinbu' mitya bain pensandyatyude. Tsa' mitya Sara naatiñu bain tsanguide, matyu Isaacnu sera' jimulaa uwain ñunu sera' jamu kuranu detsuve. ¹³Tsenmin ñuchi manda-imu shinbu' nanu bain, iya seewaanu tsuyu, ya bain ñu' nañu' mitya, timi.

¹⁴Tsejtu ayunchi dishkepenene Abraham Agarnu pan kuwamin, animaa kika buusa bain pi puu kuwaminguemi. Tsangue' ya' beenbushusha pandekemi, tsenmin ya' nanu bain mangumingue': Miide, ti' me-eemi. Tsenñu juntsa shinbu nuka jindu'ba mijtu ne jiindu tiba den chutyun tena Beersebashanentsumi. ¹⁵Tsejtu animaa kikanu pumu pi de-iiñu, tsaa ya' nanu da'chichii panbeenu tsureke' ¹⁶ya bain vee mujtu, junu baanatyununu ji' chudimi, ya peyantsu keenandyai'tu. Tsejtu ya' ama chudi' chunatu waawaandimi.

¹⁷Tsenñu juntsa kaana bain waañu, Dios selusharen meemi; tsenñu Diosa' anjee Agarnu paputu tsandimi: ¿Tyeengues nendu iyu, Agar? Jeetyatyude, ñu' na challa naana' waañu bain Dios meeve. ¹⁸Tsa' mitya ñu' nanu mangaide, tsejtu ya' tyaapanu tyaikityude, matyu iya yanu tsamantsangue seewaakaanu tsuyu, timi.

¹⁹Tsejtu Agarnu Dios main pi pusu katakaañu, ji' animaa kikanu pi tyuwa mangue' Ismaelnu pi kushkaami. ²⁰⁻²¹Tsejtu Dios juntsa nanu ura' kemishtintsuñu, awa' tiba den chutyu Parán tusha chumi, tsenmin arku

bain yavi' tya'kemu tiyami. Tsenñu bene ya' ama, main Egiptosha chumu na'manu supungakaami.

Abraham Abimélecba veta' veta' ura' kenu tiyala.

²²Juntsa tinbutala, Abimélec Abrahamba kuinda kenu jimi. Tsenñu ya' suutadu ama Ficol bain yaba bulu jimi. Tsejtu Abimélec Abrahamnu tsandimi: Ñu ti keñu bain Diosya kemishtimuñu bain mideeyu. ²³Tsa' mitya, challa enuren naa inu bain, naa in kaillanu bain, naa inu bene sera' jimu chachillanu bain firu' ken jutyuyu ti', Diosnu paka' uwain tsanguenbera kentsuyu tide. Tsenmin iya naake ñunu ura' keñuba ñu bain tsanguenu tsuyu ti', Diosnu tsandide, tsenmin challa ñu' chunashu juntsa tenasha chumulanu bain tsanguenu tsuyu ti', Diosnu paka' uwain tsanguenbera kentsuyu tide, timi.

²⁴Tsenñu Abraham pakatu: Diosnu paka' uwain tsanguenbera kentsuyu, timi.

²⁵Tsejtu junuren Abraham Abimélecnu jayu jatsandya' pami, matyu Abimélecchi tiba kiikemu chachilla yanu ma pusu machi'kemuwa deenü' mitya. ²⁶Tsenñu Abimélec tsandimi: Maa ñullanu tsanguñuba mijtuyu, naa ñu bain inu wandindyuve. Entsa kuindaya challaa mijayu, timi.

²⁷Tsenñu Abraham uveja bain kamin, naa wagaa bain kamingue', Abimélecnu kuwami; tsejtu juntsa malunun yala pallu veta' veta' ura' kenu ti' ma tsai shuwala. ²⁸Tsejtu Abraham ya' uveja puinsha supu uveja kailla mandishpallu veekami. ²⁹Tsanguñu Abimélec pake'meetu: ¿Tyeenguenaa entsa mandishpai uveja veekalaatunguiyu? timi.

³⁰Tsenñu Abraham tsandimi: Entsa mandishpai uveja kuwakenu juuwashu juntsaya, uwain iyaa entsa pusu kemuñuba mijakaanaa tsaave, timi. ³¹Tsa' mityaa juntsa tenanu Beerseba mumu vimuwaami, junaa entsa pai rukula Diosnu paka' tsanguenbera kentsuyu detiñu' mitya.

³²Tsa' mitya veta' veta' tsanguedaa ti' depa' dyamin, Abimélec, ya' suutadula' ama Ficolba yala' tu Filisteasha miila. ³³Tsejtu junu Beersebanu Abraham, ma chi ya' mumu tamarisku chi wajtu, Yavé' mumunu pakami, naa-uwanuba tsanamu Diosnu. ³⁴Tsejtu Abraham Filistea tusha pure' tinbu chunami.

**Dios uwain Abraham yanu
keenguemuñuba mijanu ke'keemi.**

22 ¹Bene entsai' depuiñu, Dios uwain Abraham yanu ura' keenguemuñuba mijanu tyatu, Abrahamnu ya' mumunu pañu, pakatu: Enu entsanayu, timi.

²Tsenñu Dios tsandimi: Main juushu juntsa nanu, matyu ñu' tsamantsa estennu na Isaacnu ka', Moria tusha jide. Tsejtu junu jitu, iya ma kuyi keewaanmala, juntsa kuyisha yanu tute' ju'ke' inu keewaaka, timi.

³Tsenñu ayunchi Abraham dishkepenene kujpa' ya' burunu chudi' jintsumi ura' dekemi; tsangue' ju'kenu te bain paamingue' Dios tsandiñu tenasha jimi ya'

na Isaacba, tsenmin yachi tiba kiikemu chachillanu bain pallu miya' jimi. ⁴Tsejtu pen malusha, Abraham baasharen juntsa tenanu kata-eemi. ⁵Tsejtu yachi tiba kiikemu chachillanu tsandimi: Ñullaa enu buruba keenadei. Tsenmala iyaa, in naba kayu ajkeshu ji', Diosnu balengure' keeware', bene maanu detsuyu, timi.

⁶Tsejtu Abraham ju'kenu te katu Isaac' beenbushusha pandekemi; tsangue' yaa kuchillu bain, ñinguma bain kake', umaa yala pallu ajkeshu jila.

⁷Tsenñu Isaac Abrahamnu pake'meetu: ¡Apa! timi.

Tsenñu Abraham pakatu: ¿Tyee mujken, apa? timi.

Tsenñu Isaac tsandimi: Enu te bain, ñi bain takendetsuyu, tsaaren ¿tute' ju'ke' keewaantsumi llupu kaa uvejaa naanain? timi.

⁸Tsenñu Abraham tsandimi: Diosya tute' ju'kenu llupu kaa uveja keewaanu tsuve, apa, timi.

Tsejtu ajkeshu bulu jintsula. ⁹Tsaindu naaju tenanaa Dios tsandiñu bain Abraham junu jimiren, Dioschi ufeenda tsure' ju'kenunu main kemi. Tsangue' te bain detsure', bene ya' na Isaacnu tele', tsaa juntsa shupu' jandala llatikaami te jandala. ¹⁰Tsejtu umaa kuchillu kake', ya' nanu tute' ju'ke' Diosnu keewaanu kentsuñu, ¹¹Yavé' anjee selusharen paputu: ¡Abraham! ¡Abraham! timi.

Tsenñu ya pakatu: Enu entsanayu, timi.

¹²Tsenñu anjee tsandimi: Ñu' nanu tiba kityude, matyu yumaa mijayu naa ñuya Diosnu jeetya' meenguemuñuba, ñuya ñu' na main juuñu bain kun jutuyu ki'ñu' mitya, timi.

¹³Tsenñu Abraham majeeke' keetu llupu uveja main, kaa chi alinu ya' kachu pukakare' uina katami; tsejtu ji' juntsa uvejaa katu, juntsaa Isaac' mitya tute' ju'ke' Diosnu keewaami. ¹⁴Tsejtu bene Abraham juntsa tenanu, “Yavéya menesteju kumuve” mumu pumi. Tsa' mityaa naa entsa piikenu uranu bain, “Kuyisha Yavéya menesteju kumuve”, tiitila juntsa tenanu.

¹⁵Tsejtu bene bain Yavé' anjee kama bijee selusharen Abrahamnu manbaputu ¹⁶tsandimi: Yavé entsandive: Ñuchi na main juuñu bain inu kun jutuyu kityu' entsanguenñu' mitya, iya maaliren tsanguenbera kenu tsuyu ti' entsandintsuyu: ¹⁷Ñunu miika ura' ikaanu tsuyu. Tsenmin ñunu bene sera' jimuchachillanu bain pure' seewaakenu tsuyu, selusha makara chun tsangue tirenu tsuyu, tsenmin lamaa pi keetala ñiipe tsun tsangue seewaanu tsuyu. Tsenmin yalaa yala' kundaalanu pulla' ka' uudenguen chunu detsuve. ¹⁸Tsenmin ñu inu meenguen mityaren kumuinchi entsa tunu chumu chachillaya, ñunu sera' jimula' mityaren inchi ura' i-iinu detsuve, tive, timi.

¹⁹Tsenñu Abraham bene yachi tiba kiikemu chachilla' punu tenasha miitu, kumuinchi bulu Beersebashu miila. Tsai' Abraham junu manchumi.

Nahor' nala

²⁰Entsai' depuiñu kayu bene Abraham kuinda mijami, naa ya' naatala Nahornu, Milcá bain mantsa naka' kuñuba. ²¹Ajke' na kayamiya Usya kayami, bene ya' naatala Buz, tsenmala kayu bene Quemueya nakayami.

Quemuelya Aram! apa tiyamuwaami. ²²Tsenñu bene bain na mangayala Quésed bain, Hazó bain, Pildás bain, Idlaf bain, naa Betuel bain. ²³Tsenñu entsa Betuelya Rebecachi ya' apa tiyamuwaami. Tsa' mitya entsa mandishpen nalaa Abraham! naatala Nahornu Milcá ka' kuñu na juwaala.

²⁴Tsenmin naa Nahorchi kama miyandinu shinbu Reumánu bain entsangue nakakaami: Tebanu bain, Gáhamnu bain, Tahasnu bain, tsenmin Maacánu bain.

Sara peyañu menla.

23 ¹Sara 127 añu chumuwaami, ²tsejtu Quiriat-ará tityumee, Hebrón pebulu tiitinunu peyami, Canaán tusha. Tsenñu Abraham, Sara peyañu waatu, yuj llakindya' chumi. ³Tsejtu bene ya' shinbu' ujkun bulu tsuinsha puturen, mafale', Hetnu sera' jimu paandela' chuinsha jitu tsandimi: ⁴Iya vee mujtu tusha chumu ju'ba, ñuiba bulu chuyu. Tsaaren inu bain cha' depeñu mennu tu main miyandikaakai. In shinbunu mennu tenve, timi.

⁵Tsenñu Hetnu sera' jimu chachilla pakatu tsandila: ⁶¡Rukui, ñu lalanu meedide! Ñuya lala' jundalaya Dioschi mi'ke' kaya bale rukuve. Tsa' mitya laachi cha' depeñu mennu tujuu naaju kayu urañuba juntsanu ñu' shinbunu mende. Muba laatalaya, cha' depeñu mennu tujuu espanu dejutyuyu, tila.

⁷Tsenñu Abraham mangujpa' uidi' Hetnu sera' jimu paandela' ajuusha teledi', ya' llashkapa tunu tapa'kanbera waiketu ⁸entsandimi: Uwain ñui bain enu in shinbunu menñu urave tenñuya, in mitya Sóhar' na Efrónnu ⁹ji', ya' tu kapasha Macpelá, tujuu ai'ka tiidei. Tsenmala iya juntsa tu nan baleñuba paanguenu tsuyu. Tsanguetaa i bain entsa tenanu tu miyandi' cha' depeñu mennu tujuu ñulla' kejtsapala miyandinu tsuyu, timi.

¹⁰Tsenñu Hetnu sera' jimu chachi Efrón bain junu kejtsapala putu, naa ya' paandela bain, naa pebulu vinu juukapasha pumu chachilla bain, ya naatiñuba demeesa tyatu Abrahamnu entsandimi: ¹¹¡Tsa jutyuve, rukui! Iya ñunu juntsa tu bain, naa junu tujuu jumu bain ne kuwakenu tsuyu. Tsa' mitya iba manbelaa chumu chachilla bain demeenave naa iya ñunu uwain mekensuñuba. Junu ñu' shinbunu mende, timi.

¹²Tsenñu manen Abraham junu chumula' ajuusha wayuke' keewaatu, ¹³kumuinchi chachilla demeenaren Efrónnu pakatu entsandimi: ¡Tsantsaya ñu inu meedika tenve! Juntsa tu' mitya lushi kade ti' u'tandinu tenve, tsenmalaa bene iya junu in shinbunu mennu tsuyu, timi.

¹⁴Tsenñu Efrón manbakatu tsandimi: ¹⁵Rukui, meedika: Juntsa tu 400 lepa lushi jeru baleve. Tsaaren ne juntsa' mityaya vinbatyudaa. Tsa' mitya ñu' shinbunu junu mende, timi.

¹⁶Tsenñu Abraham, Efrón naake pa'ñuba kuwanu shuwatu, Hetnu sera' jimu chachilla dekeenaren, 400 siklu, tsandityu' bain, 4.4 kilu lushi jeru lepa tene kalare' paanguemi, naake yangaataa juntsangue adyu' yangaamu deeñuba juntsanguetu. ¹⁷Entsanguiña Efrón' tu, Macpelá tenasha jumu tu, matyu Mamré chi chumu tusha jumunu pensanguiñuya pajlanu pasha,

naa junu ujkun tujuu jumu bain, naa chi bain juntsa tusha chumulaya
 18Abrahamchi tene tiyala. Entsangue' depuiñu naa Hetnu sera' jimu chachilla
 bain, naa junu pebulu juukapasha pumula bain tsanguindetsu narana
 keenala.

19Entsangue' depuitu, bene Abraham ya' shinbunu menmi, Macpelá
 tusha jumu tujuunu, matyu Mamré chi chunu tunu pensanguiñuya
 pajlanu pasha, tsandityu'ba Hebrónsha Canaán tusha. 20Juntsanguitaa
 Hetnu sera' jimu chachilla' tu bain, naa junu tujuu jumu bain Abraham
 ati'kami, tsejtaa chachilla depeyanmala mene menekenu.

Abraham Isaacchi supu mi'kemi.

24 1Abraham yumaa pure' rukuumi, tsenmin Yavé yanu tinuba ura'
 de-ikare' puitemi. 2Tsejtu ma malu Abraham, yachi manda-i'
 taawasha kemu chachinu, matyu ya ti tañuba kumuinchi washna' keenamu
 kayu ruku chumunu mikatu tsandimi: Tsantsaya ñu' tyaapa in enbu
 panbeesha pukide,^m 3tsejtu in na Isaacnu, enu in chunaashu juntsa Canaán
 tusha chumu supulanuya kakaan jutyuyu ti', naa selu bain, naa tu bain
 kemu Yavé Diosnu paka' tsanguikarenbera kakaan jutyuyu tika. 4Tsejtu in
 tushaa ji', jungaa Isaacchi in bulu paande na'malanu ma supu mi'ke' kaide,
 timi.

5Tsenñu yachi manda-i' taawasha kemu ruku pakatu tsandimi:
 Tsandenna juntsa na'ma iba jandyai'shu juntsaa, ¿tyeenguenujtuuwa?
 ¿Ñu' nanaa junga ñu' chudi' janu tusha ta'nujtuuwa? timi.

6Tsenñu Abraham tsandimi: ¡Tsa jutyuve, in nanuya junga miya'
 jityude! 7Matyu Yavé, selusha chumu Dios, inu in apa' yanu kalaamu
 Dios, in paandela' tusha inu kalaamu Dios, entsa tu inu sera' jimu
 chachillanaa kuwanu tsuyu ti' uwain tsanguenbera kenu tsuyu ti' pamu
 Dios, ñu' ajuusha main anjee eenu tsuve, in nachi ma supu kakaanu.
 8Tsandenna supu na'maa ñuba jandyai'shu juntsaa, ñu Diosnu paka'
 tsanguenbera kentsuyu tishu juntsa, nejuu mandiyainu tsuve naa
 taatyuñu bain, ¡tsaaren ti' mityaba in nanuya jungaa ta'tyude! timi.

9Tsenñu yachi tiba kiikemu chachi, yanu uudenguemu ruku Abraham' enbu
 panbeesha tyaapa ta'pu' taditu, Abraham naati pañuba Diosnu paka' uwain
 tsanguenbera kenu tsuyu ti' pami. 10Tsejtu yanu uudenguemu rukuchi tiba
 uukeraa bale jumula deka' jitu, paitya kameyu ka' ji', umaa Nahor pebulusha
 jimi, Mesopotamiasha. 11Tsejtu bene malutala tiba kiikemu chachi yumaa
 dekenadu' kakensha juntsa pebulu avindala vijimi, matyu supula pi kas neneinu
 uwatala, tsejtu pi pusu kelunu kameyulanu detelengaakaake' 12umaa Diosba
 kuinda ketu entsandimi: Yavé, inu uudenguemu ruku Abraham' Dios, uma

malu inu ura' puiwaaka, tsenmin inu uudenguemu rukunu bain ura' puiwaanu kikaade. ¹³Iya challa entsa pusu kelunu entsanayu, tsenñu enu chumu pannala pi kalaaja' mijin juunu detsuve. ¹⁴Tsenmala challa iya naaju na'manu: Tsantsaya, ñu' tupiyama pajtede, inu pi kushnu tenve, tinmala, Kujchide, ti', naa ñu' kameyulanu bain pi kuwanu tsuyu, ti' pakamu na'ma ju'ba, juntsaa ñuchi tiba kiikemu chachi Isaacchi mi'ke' kañu na'ma jusa. Tsenmalaa iya mijanu tsuyu naa inu uudenguemu rukunu ñu yuj ura' kentsuñuba, timi.

¹⁵Tsejtu juntsandi' Diosba kuinda ketu kayu dekindyuren, ma na'ma ya' palanu tupiyama chuu jantsu katami. Juntsa panna Rebecami, Betuel' na'ma. Betuelya Milcáchi bain, Nahorchi bain ya' na jumi; Nahorya Abraham' naatalawaami. ¹⁶Tsenñu Rebeca yuj uukerami, tsenmin naajulanuba tsa-i' kerajtu jumi; naaju unbeelaba yaba tsudi' kerajtula. Tsejtu pi pususha vitu ya' tupiyamanu pi tyuwake' yumaa maluntsumi, ¹⁷tsenñu Abrahamchi manda-imu chachi yangachi ji' mi'na jitu entsandimi: Tsantsaya, ñu' tupiyamanu pi jayu kuwaka; kushnu tenve, timi.

¹⁸Tsenñu pakatu: Ruku, kushde, timi.

Tsejtu ya' tupiyama jeke pajte' ya' tyaapachi yaitadi' kushkaami. ¹⁹Tsenñu Abrahamchi manda-imu chachi pi kujchi' dyañu, Rebeca entsandimi: Ñu' kameyulachi bain pi kalaanu tsuyu, tsenmala yala naake mutya'ba tyubanbera kushnudetsu, timi.

²⁰Tsejtu animaa pi kushnutsumi, kule keraanu jeke ya' tupiyamanu pumu pi deyuuputu, pususha mavi' malatintsumi, kumuinchi animaala pi kujchinbera. ²¹Tsenñu juntsa na'ma tsaita nentsuñu Abrahamchi manda-imu chachiya pabandi'mujchi ne keenami, yanu uwain Yavé ura' kemishtiñuba mijanu tyatu. ²²Tsejtu kameyula pi dekujchi' dyañu, juntsa ruku ma uru suutes mandishmain gramu adyu kuwami juntsa na'manu. Tsejtu tyaapanu eenguintsumi bain uru tene juu, mika 100 gramuya ma pulla adyu tene, pallu kuwami. ²³Tsejtu tsandimi: ¿Ñu' mu' na'mayu? ti' pake'meemi. Tsanditu: ¿Ñu' apa' yasha, naa in chachillachi bain, naa inchi bain uma kepe junga tsudi' puinuu junu jun? timi.

²⁴Tsenñu entsandi pakami: Iya Betuel' na'mayu, matyu Milcáchi bain, naa Nahorchi bain ya' paña. ²⁵Tsenmin lala' yashaya ñu uma kepe tsudi' puinuu junu juve, tsenmin kameyulachi tsuinsha bain, naa panda bain detanayu, timi.

²⁶Tsenñu Abrahamchi manda-imu chachi teledi' Yavénu aawa kure' keewaatu, ²⁷entsandimi: ¡Inu uudenguemu Abraham' Dios Yavéya yuj urave tikayasa, naa inu uudenguemu rukunu bain kidanda jutyu' tenbitya' ura' ju', naa inu bain ya' paandela' junga jiinuke kikaren mitya! timi.

²⁸Tsenñu Rebeca ya' ama' yasha yangachi mijimi, kumuinchi naa naa-i puinuba kuinda kenu. ²⁹⁻³⁰Rebeca main kaya miyawaami, ya' mumu Labán. Tsejtu Labán, ya' tsujki naa suutes bain, naa tyaapanu eenguintsumi bain taaya miiñu katatu, tsenmin Rebeca juntsa rukunu laapu' patu naatiñu bain kuinda kentsu meena' mitya, Labán pususha yangachi jiimi juntsa rukunu mi'kenu. Tsejtu Abrahamchi manda-imu chachi junu pusu kelunuren kameyulaba bulu

de-uina, Labán kata' yanu kalen mi'na jitu ³¹entsandimi: Yavéchi ura' imu ruku, engu jidaa. ¡Nejtaa ñu enu avindalaa shuwanu juyu, naa ñuichi yasha tsudinuu bain, naa kameyulachi tsuinsha bain ba'kaawashuba! timi.

³²Tsenñu Abrahamchi manda-imu chachi yala' yasha jiñu, Labánya kameyulanu buli delanbu' pajte' kameyulanu panda kuwa', yala' tsuinsha ishtape bain detsuumi. Tsejtu bene yaichi pi taji' kumi, tsenmalaa naa Abrahamchi manda-imu chachi bain, naa yaba bulu nemu chachilla bain yala' neepa demanbitsaasa tyatu.

³³Tsejtu bene panda bain fisa tya' dechujti' kuñu, Abrahamchi manda-imu chachi entsandimi: Iya ñullanu ti kuinda kenaa ju'ba kayu kuinda ki'mujchiya panda fin jui'yu, timi.

Tsenñu Labán: Tsaaya pade, timi.

³⁴Tsenñu entsandi pami: Iya Abrahamchi manda-imu chachiyu. ³⁵Yavéya inu uudenguemu rukunu tiba pure' uraa ikaakive, tsangue' taruku tiwaave: tsejtu naa uveja juula bain, naa wagaa juula bain, naa lushi jeru juula bain, naa uru juula bain, naa yachi tiba kiikemu chachilla, supula bain, unbee rukula bain, naa kameyu juula bain, naa buru juula bain dekuwave. ³⁶Tsenmala ya' shinbu Sara bain yumaa deshinbuuren na main ka' kuve, tsenñu inu uudenguemu ruku yachi kumuinchi ti ta'ba ya' nanu tene demanguwakive. ³⁷Tsejtu inu uudenguemu ruku, inu Diosnu paka' tsanguenbera kenu tsuyu tikaatu entsandiwa: In na Isaacnu, enu in chunaashu juntsa Canaán tusha chumu supulanuya kakaatyude. ³⁸Matyu in apa' paandela' jungaa jitu, in paande supulanaa in nachi main supu mi'ke' kade, tiwa. ³⁹Tsenñu inu uudenguemu rukunu entsandiyayu: ¿Tsen, juntsa na'ma iba jandyai'shu juntsaa, naa kenujtuuwa? tiwayu. ⁴⁰Tsenñu ya inu tsandiwa: Iya Yavé inu naakesa tyañuba tsangues nemuyu. Yaa ya' anjee ñuba eenu tsuve, ñunu tiba ura' ikaakaanu. Tsa' mitya in apa' paandela' na'malanu ñu in nachi supunganu jide. ⁴¹Tsaaren in paandela ya' na'malanu kuwandetyai'shu juntsaa, ñu Diosnu paka' inu tsanguenbera kenu tsuyu tiñu, nejuu mandiyainu juve naa tsangui'ñu bain, tiwa.

⁴²Tsenñu iya, uma pi pusu kelunu jatu, inu uudenguemu Abraham' Dios Yavéba kuinda ketu entsandiyu: Uwain ñuren inu ura' nekare' iya tyeenguenaa nentsuñuba juntsaikaandenmalaya, ⁴³challa iya pi pusu kelunu uinanu uwanu entsaa puiwaasa tenve: naaju na'maa pi kalaanu jañu bain, iya patu: Tsantsaya, ñu' tupiyamanu pumu pi jayu kushkaaka, ⁴⁴tinmala, pakatu: Kujchide, ti', naa ñu' kameyulanu bain pi kunu tsuyu, ti' pakamu na'ma ju'ba, juntsaa ñuchi manda-imu chachi Isaacchi mi'ke' kañu na'ma jusa, tiyu. ⁴⁵Tsejtu kayu Diosba pensachi kuinda dekindyuren Rebeca ya' palanu tupiyama chuu jantsu katayu. Tsejtu pususha vi' pi kalaañu entsandiyu: Tsantsaya, pi kuwaka, tiyu. ⁴⁶Tsenmalan ya' tupiyama jeke pajtetu inu tsandive: Kushde, naa ñu' kameyulanu bain pi kuwanu tsuyu, tive. Tsejtu naa inu bain, naa in kameyulanu bain pi kuve. ⁴⁷Tsenñu bene pake'meetu: ¿Ñu mu' na'mayu? tiyu. Tsenñu pakatu: Iya Milcáchi bain, naa Nahorchi bain ya' na juushu juntsa Betuel' na'mayu,

tive. Tsenñu iya suutes kижkapanu pumin, naa tyaapanu eenguintsumi bain pallu kuwa' ya' tyaapatata puyu. ⁴⁸Tsejtu teledi' Yavénu aawa kure' keewaayu; tsenmin inu uudenguemu Abraham' Dios Yavénu tsamantsa yuj urave ti' payu, matyu inu ura' miñunu taja', inu uudenguemu ruku' nachi ya' naatala' pañanu kakaanu eeñu' mitya. ⁴⁹Tsa' mitya challa ñullaren inu uudenguemu rukuba ura' kiikenu deju' padanda deki'shu juntsaa wainkai, naa juntsaasa pensa dejutyu' bain wainkai, tsenmala iyaa mijanu tsuyu nukaa miinu ju' bain, timi.

⁵⁰Tsenñu Labán Betuelba pakatu tsandila: Kumuinchi entsa judeeshu juntsa Yavé tene tsanguikaañu' mitya, lalaya naatin tsa deeyu, naa ne urave tinu bain, naa urajtuve tinu bain dejutyuyu. ⁵¹Tsa' mitya Rebeca enu entsanave; ka' miide. Tsenmala ñunu uudenguemu ruku' na' shinbu jusa, tsai' Yavé naakesa tyañuba tsaasa, tila.

⁵²Tsenñu Abrahamchi manda-imu chachi tsa detiñu meemin, tsa teledi' llashkapa tunu tapa'kanbera wayu'kami, Yavénu aawa kure' keewaatu. ⁵³Tsejtu bene naa tiba lushi jeruchi dekeñu juu bain, naa uruchi dekeñu juu bain, naa jali juu bain kalare' Rebecanu kuwami. Tsenmin Rebeca' kayanu bain, naa ya' amanu bain tiba naraa dekalare' kuwami. ⁵⁴Tsejtu bene Abrahamchi manda-imu chachi yaba bulu jimulaba panda fila, tsai' kepe junu tsudi' puila.

Tsejtu ayunchi kepenene dekujtu, Abrahamchi manda-imu chachi tsandimi: Tsantsaya inu uudenguemu ruku' yasha me-eekai, timi.

⁵⁵Tsenñuren Rebeca' kaya ya' amaba tsandila: Entsa panna kayu laaba paitya malutalaa manchusa, tsejtaa bene ñuba jinu tsuve, tila.

⁵⁶Tsenñu Abrahamchi manda-imu chachi tsandimi: Inu kajkaatyukai. Iya tyeengues nentsuñu bain Yavé ura' tsanguikare' puiteñu' mitya, tsantsaya daatadityumujchi inu uudenguemu ruku' yasha me-eekai, timi.

⁵⁷Tsenñu yala tsandila: Tsaayaa, pannanaa mika' pake'meedaa, matyu yaa naatiñu meenu, tila.

⁵⁸Tsejtu Rebecanu mika' pake'meetu tsandila: ¿Entsa rukuba jinu tenguen? tila.

Tsenñu pakatu: Jinu tenve, timi.

⁵⁹Tsenñu Rebecanu bain, tsenmin yanu naa-uwanuba washi washikemu shinbunu bain bulu eela. Tsenmin Abrahamchi manda-i' washkemu chachinu bain, naa yaba bulu nemulanu bain me-eela.

⁶⁰Tsejtu Rebecanu Dioschi ura' isa titu entsandila: Lala' tsujki, ¡tsamantsa pure' chachillachi ama jude! ¡tsenmin ñunu bene sera' jimu chachilla yala' kundaalanu pulla' ka' uudenguen chumu detiyasa! tila.

⁶¹Tsenñu Rebeca yachi manda-imu shinbulaba, kameyunu delu' chudi', Abrahamchi manda-imu chachinu bendaa jila. Entsaitaa Abrahamchi manda-imu chachi, Rebecanu ka' junu malu' miimi.

⁶²Tsenñu Isaac Négueb tenasha chutu, ma pi pusu “Chu' inu keenamu” mumu pususha pu' miimi. ⁶³Tsejtu kependu' kainsha nenu lumi ya' yapaya keetala. Tsaintsunu uwanu kameyu kalen jandetsu kata-eemi.

⁶⁴Tsenmala Rebeca bain kata-eemi, tsejtu Isaacnu katamin, kameyunu pajtyaimi. ⁶⁵Tsejtu Abrahamchi manda-imu chachinu pake'meetu: ¿Mun juntsa unbere jeenbaatala lala' junga jaintsushu juntsa? timi.

Tsenñu Abrahamchi tiba kiikemu chachi: Inu uudenguemu ruku Isaacve, timi. Tsenmalan Rebeca dukenu jali ka', ya' kajuunu dukikemi.

⁶⁶Tsenñu Abrahamchi manda-imu chachi Isaacnu dekuindakikemi naa naake' maja' bain. ⁶⁷Tsenñu bene Isaac ya' yapayasha miya' vimi, matyu kaspeleya ya' ama Sara' yapayanun yachi tireñu yapayasha. Tsejtu yaba tyushdi' ya' shinbu tiretu, Isaac Rebecanu yuj estyami. Entsaitaa ya' ama peyañu tsamantsa llakinguen chuturen llaki piremi.

Abraham Queturába kayu na miyandimi.

25 ¹Abraham vee supu mangami, Queturánu. ²Tsejtu juntsa shinbuba keñu ya' nalaya entsaa juntsawaala: Zimrán, Jocsán, Medán, Madián, Isbac, tsenmin Súah bain. ³Tsenñu Jocsánya, naa Sebáchi bain, naa Dedánchi bain ya' apa tiyamuwaami. Tsenmala Dedánnu sera' jimu chachillaa, naa Asurnu bain, naa Letusnu bain, naa Leumnu bain sera' jila. ⁴Tsenmala Madián' nalaya, Efá bain, Éfer bain, Hanoc bain, Abidá bain, naa Eldaá bain. Kumuinchi entsalaa Queturánu sera' jimu chachilla juwaala.

⁵Tsaanuren Abraham ti deta'ba Isaacnu tene demanguwa' shuikikemi. ⁶Tsejtu Abraham yachi vejan miyandinu shinbulaba keñu nalanuya mantsa tiñuba mekanchi tene ne kikemi, tsejtu Abraham kayu peyai'mujchin juntsalanu pajlanu pasha devele' eekemi, matyu ya' na Isaacba bulu chui'nudetsu.

Abraham peyami.

⁷Abraham kumuinchibi 175 añu chumi, ⁸tsejtu tichiba dilui'mujchiren, matyu rukunchin ne peyaimi. Tsai' peyatu ya' tinbu rukulaba manbuudiimi. ⁹Tsenñu ya' nala, Isaac, Ismaelba, Macpelá tusha tujuru juñu' mitya junu menla, matyu Mamré pajlanu kapasha, ura pañuya, kaspele Hetnu sera' jimu chachi, Sóhar' na Efrónchi jummu tusha menla. ¹⁰Entsa tunaa Abraham Hetnu sera' jimu paandelanu ati'kamuwaami. Tsejtu junaa Abrahamnu menla, ya' shinbu Sara' mennanu kelunu. ¹¹Tsai' Abraham peyañu, Isaacnu Dios mika ura' deke' puitemi. Tsenñu Isaacya “Chu' inu keenamu” tinu pusu kelunu chumu tiyami.

Ismaelnu sera' jimula

¹²Entsalaa Egiptosha chumu na'ma Agar, Sarachi manda-imu shinbunu Abraham nakiñu Ismael' nala deeve. ¹³Tsenñu naa-i defaañuba tsandipañuya entsalaa juntsawaala: ya' ajke' naya Nebaiot, tsenmala bene Quedar faami, bene Adbeel faami, bene Mibsam faami, ¹⁴tsenmala bene Mismá bain, Dumá bain, Masá bain, ¹⁵Hadar bain, Temá bain, Jetur bain, Nafís bain, naa Quedmá bain. ¹⁶Entsalaa Ismaelchi 12 nala' mumu

deeve, tsenmin entsa mumuren pula naa yala' tutala bain, naa yala' kajdi' chundala bain. Tsenmin entsala main main ya' chachillachiya bale ruku tene tiyala.

¹⁷Ismael 137 añu juunu uwanu peyami, tsai' ya' tinbu rukulaba manbuudiimi. ¹⁸Tsenñu yanu sera' jimu chachilla, Havilá tena bain, naa Sur tena bain junu kejttaa tenashaa chula, Egipto tu ajuusha, Asiria tusha jijiinu miñu deechusha. Tsejtu junu chula, yala' paandela tsa mutyaindetyuren.

Jacob Esaúba nakayala.

¹⁹Entsaa Abraham' na Isaac' kuindave. ²⁰Isaac 40 añu juunu uwanaa Rebecanu ka' chumi, Betuel' na'ma, Labán' tsujkinu. Entsa chachilla Aramnu sera' jimu chachi jula, matyu Padán-aram tusha chumula. ²¹Rebecaya navityu jumi, tsenñu Isaac Diosnu pakatu navikaasa tya' papatiñu, Yavé pañu meetu Rebecanu navikaami. ²²Tsenñu ya' ajkasha puturen pai nala yaatala yuj bulla kiidekiñu: “¿Nenñaa inaa entsaa i' puindu in?” tyami. Tsejtu Yavénu pake'meejiñu, ²³Yavé pakatu tsandimi: Main main ma uñichin uuden juu vee vee bulu chachi tiyanuu jumula ñu' ajkasha pallu depuve, tsenmin kayu nakayai'mujchin vinguikeñuu kendetsuve pai bulu chachi tiyanuu jumula. Mainya kamainnu kayu pulla pudenu tsuve, tsaaren avenjaa kayichi manda-in chunu tsuve, timi.

²⁴Tsejtu Rebecachi nakanu malu tiyañu, na pallu kami. ²⁵Tsenñu ajke' faamuya achuwa ñingalalaami, tsenmin bulu kuraa ju pure' chuumi, tsenñu juntsanu Esaú mumu pula. ²⁶Tsenñu bene ya' naatala faami, matyu Esaú' nenbujkuwanu ma tyaapachi taju, tsenñu juntsanu Jacob" mumu pula. Isaac yumaa 60 añu juunu uwanaa Rebeca nakami.

Esaú naa avenju na ju'ba, juntsa atikeñuu kemi.

²⁷Kailla de-awatu, Esaúya jeendaa nemu chachi tiyami, tsejtu jeendaa ne' yavi' aingamu tiyami; tsenmala Jacobya, nejuu paviya jutyu jumi, tsenmin yapayatala shuwanu ajchuu ne juumi. ²⁸Isaacya Esaúnaa kayu estyamu jumi, ya jeendaa ji' ainga' maañu alla finu ajchu' mitya, tsenmala Rebecaya Jacobnaa kayu estyamu jumi.

²⁹Ma malu Jacob panda kikenu uwanu, Esaú jeenbaasha pu' tyubaa ju' panda mujka miitu, ³⁰Jacobnu entsandimi: Aantsa ungalala luguu tanashu juntsa, tsantsaya jayu kuwaka, matyu pandachi peyaintsuyu, timi. (Tsa' mityaa Esaúnu Edom mumu bain pula, matyu “ungalala” titu.)

³¹Tsenñu Jacob pakatu: Ñu avenju na jutu, naa naa-i uraa inu juñuba, juntsabaa vetedaa, timi.^o

³²Tsenñu Esaú entsandimi: Keekika, iya pandachi ma peyaintsuyu. Tsa' mitya iya avenju na jutu, naa naa-i uraa inu juñuba juntsa balejtunchi ma juuve, timi.

³³Tsandiñu Jacob entsandimi: Tsaaya, challaren Diosnu paka' uwain tsanguenbera kenu tsuyu tide, timi.

Tsenñu Esaú Diosnu paka' uwain tsanguenbera kenu tsuyu titu, ya avenju na jutu, naa naa-i uraa inu ju'ba juntsa Jacobchi tirekemi.

³⁴Tsenñu Jacob Esaúnu pan bain, naa mulu luguu bain kuwami. Tsenñu Esaú naa panda bain, naa pi bain kujchi' dyatu, mangujpa' tsa'a ne mijiimi, matyu ya avenju na ju'ba, juntsanu baleve tya' pensangui'mujchi.

Isaac Guerar pebulusha jimi.

26 ¹Juntsa tinbunu, kumuinchi juntsa tusha tiba pure' yamuj tiyaimi. Kaspele Abraham chuumala bain tsaimuwaami. Tsenñu' mitya Isaac Guerar tusha jimi, matyu Filisteasha rei Abimélec' chuinsha. ²Tsenñu junu Yavé yanu katawatu tsandimi: Egiptoshaya jityude. Tsejtu iya nunbanu chude tiñuba junu tsanade, ³tsaaren challaya entsa tenanun chude. Iya ñubaren chunu tsuyu, tsenmin ñunu bain, naa ñunu sera' jimu chachillanu bain tichiba ura' de-ikaanu tsuyu, matyu kumuinchi entsa tu kuwanu ju' mitya. Tsanguetaa iya ñu' apa Abrahamnu naati' tsanguenbera kenu tsuyu timu ju'ba tsanguenu tsuyu. ⁴Tsenmin ñunu sera' jimu chachillanu bain pure' seewaakenu tsuyu, matyu makara selusha chun tsangue deseewaanu tsuyu, tsangue' kumuinchi entsa tu dekuwanu tsuyu. Tsenmin kumuinchi tu' chumu chachilla bain ñunu sera' jimu chachilla' mityaren, Dioschi ura' i-iinu detsuve, ⁵matyu Abrahamya inu meedi', naa in uudennu bain, naa in mandaju palaanu bain, naa in leinu bain, naa in mijakaranu bain tsa tsangue meengueñu' mitya, timi.

⁶Isaac Guerar tunu chunu shuwami, ⁷tsenñu junu chulla Rebeca maa juñuba Isaacnu depake'meeñu, Isaac jeetyanchiren ya' shinbuve tityumujchi, ya' tsujkive timi. Matyu Rebeca uukeraañu' mitya, ya' mityaren tute'ba kichu deeve pensangue' mityaa tsandimi Isaac.

⁸Juntsa tusha chutu pure' malu pullaintsula, tsejtu tsa denaren ma malu Abimélec, yasha pu' keepudinu juukapanu keepunatu, Isaac ya' shinbu Rebecanu estipuntsu katami. ⁹Tsejtu Abimélec, Isaacnu mikatu tsandimi: Entsa uwain ñu' shinbu juñuve, tsaanuba ¿nenña ñu' tsujkive titundiyu? timi.

---

o 25.31 Kayu bene, leinuya (Deuteronomio 2.17) ajke' nakayamu unbeenanuya ya' apala ti taawa deenuba kayu pai bijee juuñungue aa kumuwaala, tsaaren Abraham' chunu tinbunuya ajke' nakayamu unbeenaa naa ya' naatalalanu bain, naa ya' vejan bululanu bain uudenguen chunu juwaami (Génesis 27.29). Tsenmin Abrahamnu tyee kuwanbera kenu tsuyu ti' Canaán tu kanu dejuve timuwaañuba juntsa bain kanuu tiyamuwaave (Génesis 28.4).

Tsenñu Isaac pakatu: Inu ya' mityaren tute'banguichu deeve pensanguetaa tsandiyu, timi.

¹⁰Tsenñu Abimélec entsandimi: ¿Nenñaa lalanu entsanguetunguiyu? Muuñuba entsa pebulu' chulla yaba tsudi'ba deiñuya, ñu lalanu ujcha lakaachuve, timi.

¹¹Tsejtu Abimélec kumuinchi ya' chachillanu entsandi uudenguemi: Mun entsa rukunu bain, naa ya' shinbunu bain bulla dekishu juntsaa, tutanbera inu dejuve, timi.

¹²Juntsa añunu Isaac junu buikiya wajtu pure' iwaake' kami, matyu Yavé yanu uraa ikaañu' mitya. ¹³Tsenñu taruku tiya-i', naa tiba pure' tandiyaimi. ¹⁴Tsejtu yachi naa uveja juula bain, naa wagaa juula bain, naa manda-i' washkemu chachi juula bain pureela, tsenñu Filisteasha chumu chachilla kishtya' keekeekila. ¹⁵Kaspele ya' apa Abraham chumala, Abrahamchi manda-imu chachilla tu vijchi' pi pusu kemuwaala; tsenñuren bene Filisteasha chumula kumuinchi pi pusulanu tsa tu tene manbuke' mallukikemuwaala. ¹⁶Bene Abimélec Isaacnu tsandimi: Enu malu' miide, matyu ñaa lalanuba kayu pullai taruku ju' pude tiyave, timi.

¹⁷Tsenñu Isaac malu' miitu Guerar jatsuwabi kajdiji' dyatu, junaa manchunu shuwami. ¹⁸Tsejtu pi pusu demajuukemi, kaspele ya' apa chuumala dejuukiñuren, bene ya peyanmala Filisteasha chumu chachilla demallu'ñu pusulanu. Tsanguetu ya' apa kaspele naaju mumu pumuwaañuba juntsa mumuren demanbumi. ¹⁹Tsejtu ma malu Isaacchi tiba kiikemu chachilla, jatsuwasha pusu vijchindu, tu tainsha pi faamu katala. ²⁰Tsenñuren Guerar jatsuwasha uveja washken pumula, Isaacchi uveja washkemulaba vinguila, juntsa piya yaichive titu. Tsenñaa Isaac juntsa pusunu “Esek” mumu pumi, Esek titu vinguenu titundive, matyu juntsa pusu' mityaren devingueñu' mitya. ²¹Bene bain yachi manda-imu chachilla manen vee pusu mavijchila, tsenñu juntsa pusu' mitya bain demavinguiñu, juntsa pusunuya “Sitna” mumu pumi Isaac; Sitna titu kundaa titundive.

²²Tsenñu Isaac junu malu' baasha miitu, jungaa vee pusu mavijchimi. Tsenñu umaa juntsa pusu' mityaya demavingui'ñu' mitya “Rehobot” mumu pumi, aa bungu tena titu, Yavéya challa entsa aa bungu tenanu lalanu muba bulla jutyu kayu awaiñuu i' jintsunu tireve, titu.

²³Tsejtu Isaac junu malu' miitu Beersebash miimi. ²⁴Tsenñu juntsa kepe Yavé yanu katawatu tsandimi: Iyaa ñu' apa Abraham' Diosyu. Jeetyatyude, iya ñuba bulu juyu. Iya inchi tiba kiikemu Abraham' mityaren ñunu ura' ikaanu tsuyu, tsenmin ñunu sera' jimu chachillanu bain pure' seewaakikaanu tsuyu, timi.

²⁵Tsenñu Isaac junu ufeenda tsure' ju'kenunu main ketu, Yavé' mumunu pakami. Tsejtu junaa kajdi' yapaya ke' manchuñu, yachi tiba kiikemu chachilla ma pusu kenu vijchila.

Isaac Abimélecba veta' veta' ura' kenu tiyala.

²⁶Ma malu Abimélec Guerar tusha chutun, Isaac' chuinsa jimi Isaacba kuinda kenu. Tsenñu yanu ule ulendimu Ahuzat bain, naa ya' suutadula' ama Ficol bain yaba bulu jila. ²⁷Tsenñu Isaac tsandimi: Ñulla inu mujtyuñaa, ñulla' tusha churen inu deme-e'laasuba, ¿tyeenguenaa inu ja' keetu deiyu? timi.

²⁸Tsenñu yala pakatu tsandila: Lalaya uwain Yavé ñuba buunañuba demijayu. Tsaañu' mitya lalaya ñuba veta' veta' ura' ken chudaa tinu pensa dekiyu. Tsa' mitya lala ñuba Diosnu paka' tsanguenbera kenu jumiya entsaayaa kenu dejuyu: ²⁹ñu bain lalanu tiba firu' ken jutyu, naa laa bain ñunu tiba bulla kenu dejutyu. Lalaya naa-uwanuba ñunu ura' dekiyu, naa ñunu lala' junga me-e'laandu bain, ura' ne me-eedekiwayu, tsenmala challa ñunu Yavé mika ura' ikaantsuñuve, tila.

³⁰Tsenñu Isaac yala' mitya panda deke' tsamantsangue fandangu keñu, yala panda fi' kujchila. ³¹Tsejtu ayunchi kepenene dekuja', veta' veta' uwain tsanguenu deti', Diosnu paka' tsanguenbera kentsuyu tila. Tsejtu bene Isaac yalanu deme-eendu, yaatala tiba bulla jutyu ura' dechunu ti' me-eemi.

³²Tsenñu juntsa malunun yachi manda-i' washkemu chachilla yala' vijchintsunu pusunu pi dekatayu ti', uraa kuinda kejila. ³³Tsenñu Isaac juntsa pusunu Sebá mumu pumi, “veta' veta' Diosnu tsa detiñu” tena titu. Tsenñu entsa piikenu uwanu bain juntsa pebulu Beerseba mumumi.

Vee tusha chumu Esaú' shinbula

³⁴Esaú 40 añu juunu uwanu Juditnu supunga' chumi, Hetnu sera' jimu chachi Beerí' na'manu. Tsenmin Basematnu bain supunga' chumi, entsa bain Hetnu sera' jimu chachi Elón' na'manu. ³⁵Tsenñu entsa pai shinbulaa naa Isaacnu bain, naa Rebecanu bain mika taaju' pensanguikaren chukaala.

Esaú mijaindyuren Jacobya Dioschi ura' imi.

27 ¹Isaac pure' rukuunchiren ya' kapuka tsa dejuwala' pajteke' tiba katatyui tiyami. Tsejtu ma malu ya' kasna Esaúnu mikatu entsandimi: ¡Apa! timi.

Tsenñu Esaú: Enu jayu, tikami.

²Tsenñu Isaac entsandimi: Iya yumaa pure' rukuuyu, tsejtu naama peya'ba jei peyanuuren tsanayu. ³Tsa' mitya ñu' arku bain, ya' tsuta bain kake' jeenbaasha jisa tenve, ka ti animaañuba inchi kanu. ⁴Tsejtu bene inchi uu finuke luguu ke', inu naaju mujmuñuba juntsangue ke' taja' kuwaka, iya finutsu. Tsenmala ñunu Dioschi ura' isa ti' panu tsuyu,^p kayu peyai'mujchiren, timi.

⁵Tsenñu Rebeca meenami naa Isaac Esaúnu tsandintsuñuba. Tsejtu Esaú jeenbaasha ya' apachi tyeeba mi'keni jiiinmalaren, ⁶Rebeca ya' na Jacobnu mikatu entsandimi: Ñu' apa ñu' naatala Esaúba kuinda kentsu challaren merake' dyaiyu, tsenñu entsandingayu: ⁷Ti animaañuba tute' maade,

tsangue! inchi uu finuke luguu kide, iya finutsu, tsenmala iya ñunu Yavé' ajuushan Dioschi ura' isa ti' panu tsuyu, kayu peyai'mujchiren, tingayu. ⁸Tsa' mitya, apa, ura' meedide in palaanu: ⁹Chibu punu veetasha ji' pai chibu kailla kayu ura tene kala' taade; tsenmala iya ñu' apachi uu finuke luguu kenu tsuyu, matyu naaju ya mutyamuuñuba juntsanguenu tsuyu. ¹⁰Tsenmala ñaa ya' junga tajinu tsuve ya finutsu. Tsanguenmalaa ya kayu peyai'mujchiren ñunu Dios ura' kisa ti' pa'nu tsuve, timi.

¹¹Tsenñu Jacob ya' amanu tsandimi: Tsaaren in naatalaya ya' bulu pijunbeeñuba, iyaa tsa jutyuyu. ¹²Tsa' mitya, apa inu ta'kashu juntsaa, naa iya anbukentsuñuba mijanu tsuve; tsejtu Diosnu inu ura' kisa ti' pa'tyumujchi, firu' iinuuya pa'nu tsuve, timi.

¹³Tsenñu ya' ama tsandimi: Naa ñu' apa tsandi' Dioschi firu' isa tya' pañuba, inaa tsaisa. Tsa' mitya ñuya iya naatiñuba juntsangue' pai chibu kailla kaide, timi.

¹⁴Tsenñu Jacob jitu pai chibu kailla ka' taja' ya' amanu kuwañu, ya' ama uu finuke luguu ketu, Isaac naaju mutyamuuñuba juntsangue kemi. ¹⁵Tsejtu bene ya' uñaku Esaúchi yasha uukare' tanañu jali, kayu ura jumaa kalare' ya' benna Jacobnu pandemi. ¹⁶Tsanguetu bene kaa chibu kika jumulaa Jacob' tyaapatata bain, naa kutu tyullatala bain dedishukaami, matyu ju chutyundalaya. ¹⁷Tsejtu naa juntsa luguu bain, naa ya' keñu pan bain kuwa' eemi ya' apanu taji' kuwanutsu.

¹⁸Tsenñu Jacob ya' apa' puinsha vitu: ¡Apa! timi.

Tsenñu Isaac pakatu: Enu entsanayu. ¿Ñu mujtuuyu, apa? timi.

¹⁹Tsenñu Jacob pakatu: Iya ñu' ajke' na, Esaúyu. Iya yumaa ñu naakenu mandangueñuba tsanguiyu. Tsa' mitya kujpa' chudi' in ka' taañu animaa panda fide, tsejtu Diosnu inu ura' kisa ti' pa'de, timi.

²⁰Tsenñu Isaac pake'meetu: Tsen ¿naa kitaa ura jeke katatunguiyu, apa? timi.

Tsenñu Jacob pakatu: Ñu' Dios Yavé inu jeke katakaañu' mityaa tsanguiyu, tikami.

²¹Tsenñu Isaac tsandimi: Kalen ja-i' inu ta'kakaaka, naa uwain ñu in na Esaúñuba mijanu tenve, timi.

²²Tsenñu Jacob ya' apa' junga kalen jiiñu, Isaac ta'keetu tsandimi: Pamiya Jacob pan tsandituren, tyaapaya uwain Esaú' tyaapa deeve, timi. ²³Tsejtu keengatyumi, ya' pejpelaya pijun juutu, ya' naatala Esaúchi kera deenu' mitya. Tsejtu Dioschi ura' isa tinundiyandu, ²⁴manbake'meetu entsa mandimi: ¿Uwain ñu in na Esaúyu? timi.

Tsenñu: Jeen, iya Esaúyu, tikami Jacob.

²⁵Tsenñu ya' apa tsandimi: Tsaaya, apa, ñu' jeendaa ji' kañu alla taade fichi, tsejtu iya ñunu Dios ura' kisa ti' pa'nu tsuyu, timi.

Tsenñu ya' apanu Jacob panda kuwatu, binu bain taji' kuwañu, Isaac panda fi', binu bain kujchimi. ²⁶Tsejtu bene tsandimi: Apa, engu kalen

ja-i' inu estikika, timi. ²⁷Tsenñu Jacob esti' kalen mi'najiñu, Isaac ya' jali aindyu ishkatu, entsandi pa' Dioschi ura' isa timi: Uwain, entsaya in na' aindyuve, Dioschi ura' iwara jeenbala aindyu jun tsaave.

²⁸Diosya selusha pumu shuwa ñuchi jakaakasa, ñu' pu' wajkala bain ura' de-isa, naa trigu juula bain, naa uva juula bain pure' ideisa.

²⁹Pure' chachilla ñuchi tiba kiikemu dejusa; tsandityu'ba, naaju chachilla bain ñu' ajuusha deteedisa. Ñu' paandelanu bain uudenguen chude; ¡Yala ñu' ajuusha deteedisa!

Mun ñunu Dioschi firu' isa deti'ba, yalaa firu' de-isa; tsenmin mun ñunu Dioschi ura' isa deti'ba, yalaa ura' de-isa, timi.

³⁰Tsejtu Isaac Jacobnu Dioschi ura' isa ti' depa' dyañu, Jacob ya' apa' chuinsha pu' malun iinmalaren, Esaú jeendaa pu' maami. ³¹Tsejtu ya bain uu finuke luguu ke', ya' apa' junga tajitu entsandimi: Apa, umaa kujpa', ñu' na' jeendaa ji' aingañu alla fide, tsejtu inu Dioschi ura' ikaaka, timi.

³²Tsenñu Isaac pake'meetu: ¿Ñu mujtuuyu? timi.

Tsenñu: Iya ñu' ajke' na Esaúyu, tikami.

³³Tsandiñu Isaac wapanbashiimi, tsai' depi'shikendu tsandimi: Tsaaya, ¿maa jeendaa ji' ainga' maja' inu juntsa alla luguu taja' kutunguen? Tsenñu iya ñu kayu majaindyuren yumaa tiba defi'keeyu, tsenmin yanaa Dios ura' kisa ti' pa'yu. Tsa' mitya challa yaa yumaa Dioschi ura' inu tirave, timi.

³⁴Tsenñu Esaú ya' apa tsandiñu meenatu, pure' llakindya' ware' ui'tu entsandimi: ¡Diosnu pa' inu bain ura' kisa tide, apa! timi.

³⁵Tsenñu Isaac tsandimi: Yumaa ñu' benna ja' inu anbuda keranguikaañuve, tsejtu yaa Dioschi ura' inutsumi ñuchi jumunun kakeñunguive, timi.

³⁶Tsenñu pakatu: ¡Mikan Jacob^g mumu depuñuve, timi Esaú, matyu yumaa pai bijee inu entsanguentsuve! Ajke' bijeenuya in avenju na deechu jumaa inu chipakeñunguive, tsenmala umaya Dioschi ura' inu jumu bain yaren mangave, timi. Tsejtu bene ya' apanu entsandimi: ¿Dioschi kayu vera ura' inutsumi juuya inchiba laakarendyuyu? timi.

³⁷Tsenñu Isaac pakatu tsandimi: Iya Jacobnu naa ñunu bain uudenguenu tirekiyu, tsenmin kumuinchi ya' paandelanu bain yachi tiba kiikemu chachi juu tene detireyu, naa trigu bain, naa binu bain pure' iwaakisa tiyu. Tsa' mitya ¿challa ñu' mityaya tyeenguenuu juwa, apa? timi.

³⁸Tsenñu Esaú patindu entsandimi: ¿Tsejtu ma bijeeren Dioschi ura' isa ti' patinuu jujuu, apa? ¡Diosnu, inu bain ura' kisa ti' pa'de! timi.

Tsejtu manen uti' mawaami.

³⁹Tsenñu ya' apa Isaac tsandimi: Ura tu chutyuinsha baasha chunu tsuve, naa selusha bain shuwa pajatyuinsha.

⁴⁰Ñu' peeniyachee vinguen chunu tsuve, ñu' naatalachi taawasha kiikemu tiyanu tsuve. Tsaaren ñu bene tsanguen chutu vera' tyamiya, yachi uuden ma-in chutyu tiyanu tsuve, timi.

Jacob nepimi.

⁴¹Tsenñu jumalan Esaú tsa Jacobnu kerandyatyuu tiyaimi, matyu ya' apa yanaa Dios ura' kisa ti' pa'ñu' mitya, tsejtu entsangue pensanguikemi: “Wajtunuren apa peyanmalaya llakinguenu detsuyu; tsaaren tsa depuimiya in naatala Jacobnu tu'nu tsuyu”, tyatyaimi.

⁴²Tsenñuren naa ya' avenju na Esaú ti kenu pensanguentsuñuba Rebecanu dewainñu mijatu, ya' kayi na Jacobnu mikatu entsandimi: Ñu' uñaku Esaú ñunu tute! vejmi' mannu tyantsuñuba mijade. ⁴³Tsa' mitya, apa, inu meedika, challaren Harán pebulusha nepiyade, in naatala Labán' yasha. ⁴⁴Tsejtu junga tsanade, ñu' naatala ajara de-ishpuitendyuya, ⁴⁵tsenmin ñu yanu naakiñuba juntsan mitya vejmi' manguen jutyyu tiyanbera junga tsanade. Tsenmala ñu maanu ura tiyanmala bene iya mawainnu tsuyu, jmatyu ma malunun ñullanu pallu depirekindendyuve! timi.

⁴⁶Bene Rebeca Isaacnu entsandimi: Jaiba ura' chukeetyuve, Hetnu sera' jimu paande na'malanu Esaú supunga' chudishu juntsala' mityaren. Tsa' mitya Jacob bain entsa Hetnu sera' jimu paande na'mala enu Canaán tunu chumu naadejuñuba juntsalanu supunga' chushu juntsaa, iya peñuba ne uraave, timi.

28 ¹Tsenñu Isaac Jacobnu mika', manen Dioschi ura' isa titu entsangue uudenguemi: Entsa Canaán tunu chumulanuya jaiba supungatyude. ²Tsa' mitya Padán-aram tushaa jide, ñu' aa-apa Betuel' yasha, tsai' jungaa ñu' ajchiyu Labán' na'malanu mallee supungade. ³Matyu tiba kekaanuu jumu Dios ñunu tiba ura' ikaasa, tsenmin ñunu sera' jimulanu bain pure' seewaake', main main ma uñichi uuden juu vee vee bulu chachi chumulanu deseewaasa. ⁴Tsenmin ñunu bain, naa ñunu sera' jimu chachillanu bain, Dios naati' Abrahamnu ura' ikaanu tsuyu timuwa ju'ba ñullanu bain tsanguisa. Tsenmala challa ñu vee mujtu chumu chachi juu chunashu juntsa tunu ñuichi tirenudetsu, matyu Diosya Abrahamnu kunu pamuwaañu, timi.

⁵Entsanguetaa Isaac Jacobnu Padán-aramsha eemi. Tsenñu Jacob Labán' yasha jinu jimi, matyu Aramnu sera' jimu chachi Betuel' na' junga, tsenmin Labánya Rebeca' kayami, matyu Jacobchi bain, naa Esaúchi bain ya' ama' kaya.

Esaú vee supu mangami.

⁶Esaú mijami naa Isaac Jacobnaa ura' isa ti' Diosnu pa' Padán-aram tushaa ji', jungaa supungade ti' eeñu bain. Tsenmin mijami naa ya' apa, Jacobnu Dioschi ura' isa ti' pa'tu, Canaán tusha chumulanuya munuba supungatyude

tiñu bain, ⁷tseññu Jacob ya' apala naadetiñuba juntsanu meenguitaa, Padán-aramsha jiñu bain mijami. ⁸Tseñña Esaú mijami naa ya' apaya, Canaán tusha chumu supulanu mutyatyuñu bain. ⁹Tseññu Esaú, Abraham' na Ismael' junga jiimi, tsai' ya' na'ma Mahalatnu supu mangakemi, Nebaiot naatalanu, yaa yumaa Canaán tusha chumu supula bain miyawaaren.

Jacob kipimi.

¹⁰Jacob Beerseba pebulunu lu' jitu Harán pebulusha jintsumi. ¹¹Tsejtu manbela jitu, junaa kepe tsudi' puinu tiyami, yumaa pajtaya viñu' mitya. Tsejtu juntsa tenanu tsumu shupukaa main katu, ya' mishkai'sha daatsureke' tsudi' kasmi. ¹²Tsai' kipitu, ma llapi juuyaa tunu uinamin tsa selusha tapa'kayana uina katami. Tseññu juntsa llapinu Diosa' anjeelaa vija' malu maluintsula. ¹³Tsenmin naa Yavénu bain ya' kelunu uyuna katami. Tseññu entsandimi: Iyaa Yavéyu, matyu ñu' aa-apa Abraham' Dios, naa ñu' apa Isaacchi bain ya' Diosyu. Iyaa ñunu bain, naa ñunu sera' jimu chachillanu bain, entsa ñu' tsunashu juntsa tu dekuwanu tsuyu. ¹⁴Ñunu sera' jimulaa tu llujpepe juuñuu pureinu detsuve, tsejtu naa nurtesha bain, naa sursha bain, naa pajlainsha bain, naa pajvinsha bain seetse'ke' jiinu detsuve. Tsenmin kumuinchi entsa tunu chumu chachillaya ñu' mitya bain, naa ñunu sera' jimu chachilla' mitya bain, Dioschi ura' i-iinu detsuve. ¹⁵Iyaa ñuba bulu chunu tsuyu. Ñu nuka jiñuba iyaa ñunu keena' washkenu tsuyu, tsenmin entsa tusha manen majamishtinu tsuyu. Tsa' mitya ñunu naati'ba juntsa tsangui'mujchiya maali tiren jutyuyu, timi.

¹⁶Tseññu Jacob kipi' mandengatu, entsangue pensanguemi: “Uwain entsa tenanu Yavé punuren, iya mijaindyuwañuve”, tyami. ¹⁷Tsejtu yuj balengure' jeetyatu entsangue pensanguemi: “Entsa tenasha Dioschin juu tenañuve; enu Diosa' ya chuñuve, tsenmin selusha lunu juukapañuve”, tyami.

¹⁸Tsejtu Jacob ayunchi dishkepenene kujpatu, ya' mishkai'sha daatsuuñu shupukaa ka' llup'u' uikaami. Tsejtu mandenga mandengakenu tiretu, juntsa shupu' jandala ulibu puka muli yuutsungaami. ¹⁹Tsejtu Jacob, naa kaspeleya juntsa tenanu ma pebulu Luz mumu puu chumuwaañuba, ya' mumu maveteke', Betel, tsandityu'ba “Diosa' chununu” mumu manbumi.

²⁰Tsejtu Jacob junu Diosnu paka' uwain tsanguenbera kenu tsuyu titu entsandimi: Uwain Dios iba bulu ne' tiba jutyu washke' miya' ne', naa ti fikenuu bain, naa jali bain kuwa', ²¹tiba jutyu uraren in apa' yasha miikaashu juntsaa, uwain Yavé in Dios junu tsuve. ²²Tsa' mitya entsa ka' llup'u' uikañu shupukaa, mandenga mandengakentsumi tiya', Diosa' chununu junu tsuve. Tsenmin Dios, naa-uwanuba ñu inu ti kuñu bain, juntsanu paitya pela vele' tsure', ma pela tsumuya ñunu kuwa kuwakenu tsuyu, timi.

Jacob Harán pebulusha jimi.

29 ¹Jacob kayu miñu ajkesha jitu, pajlainsha chulla' tusha vijimi. ²Tsejtu panbasha ma pusu katami. Tsenñu juntsa pusu keetala uveja pen bulu juna vela' tsudi' lekantsula, matyu juntsa pusunaa animaala pi kushmu de' mitya. Tsenñu juntsa pusu juukapanu ma shupuka aawa di'nami. ³Tsejtu uveja washkemula kumuinchi uvejala junu dewakukaataa, juntsa shupuka manga mangakemula, tsangue' uvejalanu pi kuwanu. Tsejtu bene manen juntsa pusunu shupukachi mallu'mu jula. ⁴Tsenñu Jacob uveja washkemulanu pake'meetu tsandimi: Rukula, ¿ñulla nuka chumu deeyu? timi.

Tsenñu yala pakatu: Lalaya Harán pebulusha chumu deeyu, tikala.

⁵Tsa detiñu pake'meetu: ¿Ñulla Nahor' paña Labánnu kera dejuu? timi.

Tsenñu yala pakatu: Lalaya kera deeyu, tila.

⁶Tsenñu Jacob manbatu: ¿Tiba jutyu ura chun? timi.

Tsenñu uveja washkemula: Jeen, ura chuve, tila. Tsanditu: Enu entsaintsuve ya' na'ma Raquel ya' uvejalaba jantsumi, tila.

⁷Tsenñu Jacob tsandimi: Chaiba aa maluñu' mitya, uveja mallu'nu ura jutyuve. ¿Nenñaa piren kushkareke' manen tape mafikaajinu dejui'yu? timi.

⁸Tsenñu yala tsandila: Kayu kumuinchi uvejala tajaindetyuya, tsenmin uveja washkemula bain deja' juntsa pusu juukapanu di'namu shupuka demanga' uvejalanu pi kushkaatyumujchiya, tsanguenu dejutyuyu, tila.

⁹Tsejtu Jacob yaiba tsandin uinan, Raquel ya' apa' uvejalaba junga jimi, yaa juntsa uvejalanu washkemu' mitya. ¹⁰Tsenñu Jacob nei'ba ya' ajchiyu Labán' uvejalaba Raquelnu jañu katamiren, tsaa pusu juukapasha ji' junu shupuka di'namu juruke' juntsa uvejalanu pi kushkaami. ¹¹Tsejtu bene Raquelnu ura' chude ti' estitu sundenganchin ne warendimi.

¹²Tsejtu Raquelnu Jacob, yaa Labán' ajchiñayu, tsenmin Rebeca' nayu, tinmalaren, Raquel yangachi mijiimi, ya' apanu kuinda kenu.

¹³Tsenñu Labán, Jacob, ya' tsujki' nave detiñu meemiren, ya' yasha miya' jinu, tsaa yangachi jiimi, tsa' ji' katatu angue', ura' jusa ti' estitu, ya' yasha miya' jimi. Tsejtu bene Jacob ya naa naa-i' bain millandi kuinda kemi.

¹⁴Tsenñu Labán entsandimi: Uwain ñu in paande' mitya, in asaren juve, timi.

**Raquel' mitya bain, Lía' mitya
bain Jacob taawasha kemi.**

Tsejtu Jacob Labánba ma chu'chaya chumi. ¹⁵Tsenñu bene Labán Jacobnu entsandimi: Ñu in paandeyu titu, ñuchi tiba katyumujchiren inchi taawasha ken jutyuve. Tsaju' ñu' taawasha' mitya nan kuwasa tenñuba wainka, timi.

¹⁶Tsaaren Labán pai na'ma miyawaami: avenjuya Lía mumunmala, kayiya Raquel mumuwaami. ¹⁷Líaya bibu' kapukajtumi, tsaanuren Raquelya neepabi uukeraa lumin, tsaa mishusha lun uukerami. ¹⁸Tsenñu

Jacoby Raquelnu mutya' mitya, entsandi pakami: Ñu' kayi na'ma Raquel' mitya mandishpai añu taawasha kenu tsuyu, timi.

¹⁹Tsenñu Labán pakatu tsandimi: Ñunaa kuwañu uranu juve, vee chachillanaa kuwatumujchi. Tsa' mitya iba chude, timi.

²⁰Tsejtu Jacob Raquel' mitya mandishpai añu taawasha kemi, tsanguñuren yachi juntsa tinbu jei depulla' dyami, Raquelnu tsamantsa mutyantsuñu' mitya. ²¹Tsejtu mandishpai añu umaa tiyañu, Jacob Labánnu tsandimi: In shinbu tiyanuu jumunu inu kuwaka, yanu supunganu tenve, yumaa ya' mitya iya naake taawasha kenu ti' pamuwañuba juntsa malu yumaa tiyave, timi.

²²Tsenñu Labán kumuinchi ya' ya keetala chumulanuya demikakemi, supunganu fandangu ketu. ²³Tsejturen Labán kepe Líanaa ka' Jacob' junga ta'mi, tsenñu Jacob yaba tsumi. ²⁴Tsanguetu Labán, yachi tiba kiikemu na'ma Zilpánu Líanu me'mi, matyu yanu tyeeba kive'nutsu. ²⁵Tsenñu ayunchi Jacob mijami Líabaa detsuñuba, tsejtu Labánnu ajaa ti' ura' pake'meetu tsandimi: ¿Inu tyeebunguiyu? ¿Iya ñuba Raquel' mityaa taawasha kindyuwa? Tsaashu juntsaa ¿nenñaa inu anbukitunguiyu? timi.

²⁶Tsenñu Labán tsandimi: Enuya lalaa kayu ave na'ma unbee kayaindyuya, kayi na'manaa unbee kakaatyuya deeyu. ²⁷Tsa' mitya Líanu ka' chuñu mandishpai malu dekide, tsenmalaa Raquelnu bain kuwanu tsuyu, ñu manen iba kama mandishpai añu taawasha mannu ti' pashu juntsaa, timi.

²⁸Tsenñu Jacob: Tsaaya tsanguñu urave, timi. Tsenñu Líanu ka' chuñu mandishpai malu depuiñu, Labán Raquelnu bain Jacobnu kuwami ya' shinbu tirenutsu. ²⁹Tsanguetu Labán, yachi tiba kiikemu na'ma Bilhánu Raquelnu me'mi, yanu tyeeba kive'nutsu. ³⁰Tsenñu Jacob Raquelba bain tyushami, tsejtu yanaa Líanuba kayu pullai estyami. Tsejtu manen Labánchi kama mandishpai añu taawasha manmi.

Jacob' kailla

³¹Jacob, Líanu jayun mutyaimuñuba Yavé keenatu, Líanuya na miyandiwaami, tsaaren Raquelya navinu jutyumi. ³²Tsenñu Líá navi' nakatu, Rubén mumu pumi (hebreo palaachiya: “Keekidei, ma kaana”, titu), entsanditu: Yavéya iya llakindyañuba katave; tsa' mitya challa in ruku inu estyanu juve, titu.

³³Bene Líá kama na mangami, tsejtu Simeón mumu pumi (hebreo palaachiya, “meenu” titiñuu bain juve titu). Tsejtu tsandimi: Yavéya inu jayun mutyaimuñuba meeñuve. Tsa' mitya manen na main manguve, timi.

³⁴Tsejtu bene kama bijee na mangatu, Leví mumu pumi, (hebreo palaachiya “buudinu” titiñuu juve titu), entsandi' mitya: Challa in ruku inaa kayu mi'dinu juve, yumaa yanu pen na ka' kuñu' mitya, timi.

³⁵Tsejtu Líá bene bain kama na mamiyanditu, juntsanu Judá mumu pumi (hebreo palaachiya Judá palaa, “yuj urave” titiñuu juve titu), entsandi' mitya: Umaa entsa bijeenuya Yavénu yuj urave tintsuyu, titu. Entsaitu Líá bene umaa na mangatyui tiyami.

30 ¹Raquel, Jacobnu naka' kutyuumin, ya' uñamanu ne kishtyaimi, tsejtu ya' rukunu entsandimi: Inu navikaaka; vikaatyushu juntsaa yujkanchin peyanu tsuyu, timi.

²Tsenñu Jacob yanu ajaa ti' patu entsandimi: ¿Tsejtu iyaa Dios juu? Diosyaa ñunu navikarendyuba, timi.

³Tsenñu Raquel tsandimi: Tsaashu juntsaa, inchi tiba kiikemu na'ma Bilhánu ka' yaba tsude; tsenmala ya nakanmalaya, juntsanu in na juuñu tirenu tsuyu, timi.

⁴Entsanditu Raquel yachi tiba kiikemu na'ma Bilhánu tsa Jacobnu kuwakemi, yachi kama miyandinu shinbu tirekitu. Tsenñu Jacob Bilhába tsumi. ⁵Tsenñu Bilhá, Jacobnu na main ka' kuwañu, ⁶Raquel tsandimi: Entsa kaana Dan mumunu tsuve, (hebreo palaachiya, “deechu' kenu” titiñuu juve titu), entsandi' mitya: Dios i yaba kuinda keñu mere', tyee keñu urañuba juntsangue' inu na main kuwañu' mitya, titu.

⁷Tsenñu bene bain Bilhá, Jacobnu kama na manga' kuñu, ⁸Raquel tsandimi: Entsa kaanaya Neftalí mumunu tsuve, (hebreo palaachiya, “vinguenu” titiñuu juve titu), entsandi' mitya: In uñamaba veta' veta' vinguikeñunguendun, iyaa puiyu, titu.

⁹Tsenmala Lía bain yumaa na mangatyu tiyatu, yachi tiba kiikemu na'ma Zilpánu tsa Jacobnu kuwakemi, yachi kama miyandinu shinbu tirekitu. ¹⁰Tsenñu Zilpá, Jacobnu na main ka' kuwañu, ¹¹Lía tsandimi: ¡Mika urave! Tsa' mitya entsa kaana Gad mumunu tsuve, (hebreo palaachiya “ura' iñuve” titiñuu juve titu).

¹²Tsejtu bene bain Zilpá kama na Jacobnu manga' kumi. ¹³Tsenñu manen Lía tsandimi: ¡Yuj sundenve! Challaa supula inu yuj sundyaa tinu detsuve. Tsa' mitya entsa kaanaya Aser mumunu tsuve, (hebreo palaachiya, “sundennu” titiñuu juve titu).

¹⁴Trigu inu tinbutala, ma malu Rubén jeenbaasha jimi. Tsejtu junga, finu puka ya' mumu mandraguras' katami, tsejtu ya' ama Líachi ta'mi. Tsenñu Raquel juntsa puka katatu, Líanu tsandimi: Inuba mallee ñu' na' ka' taañu mandraguras puka kuwaka, timi.

¹⁵Tsenñu Lía pakatu tsandimi: ¿Ñaa inu in ruku machi'ketu tiba kendyuyu tenguee? ¿Tsenmin challa in na' ka' maañu mandraguras puka bain chi'kenu tendyuka? timi.

Tsenñu Raquel: Ñu' na' mandraguras puka inu kuwashu juntsaa, uma kepe Jacob ñuba tsunu tsuve, timi.

¹⁶Tsenñu kepenusha Jacob jeenbaasha pu' maantsu, Lía yanu katanu lutu tsandimi: Uma ñu iba tsunu tsuve, in na' mandraguras puka Raquelnu kuwatu tsai deshuwa' mitya, timi.

Tsenñu Jacob juntsa kepe Líaba tsumi, ¹⁷tsenñu Lía na mavi' mangami, ya Diosba kuinda keñu, Dios meeñu' mitya, tsejtu uma juntsaba Jacobchi

man na seenguemi. ¹⁸Tsejtu Lía tsandimi: Entsa kaanaa Isacar mumunu tsuve, (hebreo palaachiya “ne kuwanu” titiñuu juve titu), iya in rukunu inchi manda-imu na'manu kuwan mitya Dios inu mekikiñunguive, titu.

¹⁹Tsejtu bene Lía manen Jacobnu na manga' kuwatu, umaa entsaba yachi mandishmain na kami, ²⁰tsejtu tsandimi: Dios inu naraa me've. Tsa' mitya challa in ruku inu kayu estyanu juve, yumaa mandishmain na ka' kuwañu' mitya. Tsa' mitya entsa kaanaya Zabulón mumunu tsuve, (hebreo palaachiya “me'nu” titiñuu juve titu).

²¹Tsejtu bene Lía supu na'maa katu, juntsanu Dina mumu pumi.

²²Tsenñu Dios, Raquelnu bain mandengami yaba kuinda kemuwaañu. Tsai' juntsanguetu na miyandinu tirekaami. ²³Tsenñu Raquel yachi ajke' na miyanditu tsandimi: Umaa Dios inu nakatyu' yujpen chuñuba umaa manbaishwaave, timi. ²⁴Tsejtu juntsa kaananu José mumu pumi (hebreo palaachiya, “kayu kunu” titiñuu juve titu), entsandi' mitya: Inu kayu na miyandikaasa, titu.

Jacob taruku tiyami.

²⁵Raquel, Josénu nakañu, bene Jacob Labánnu tsandimi: Inu in tusha me-eeka. ²⁶Tsa' mitya in shinbulanu bain, naa in kaillanu bain iba tiba jutyu me-eeka, yala' mityaa iya ñuchi taawasha kiyu. Tsa' mitya mandyaike' me-eeka. Tsenmin ñuya mive iya ñuba naake taawasha keñuba, timi.

²⁷Tsenñu Labán pakatu tsandimi: Tsantsaya iba chudisa tenve. Ñuren tsandisa tyañuya entsandinu tenve: Yavéya inu ñu' mityaren ura' ikaantsuñuba mijayu. ²⁸Tsa' mitya ñu' taawasha kikenuushu juntsa' mitya nan kuwasa tenñuba inu wainka, tsenmala iya juntsangué kuwanu tsuyu, timi.

²⁹Tsenñu Jacob tsandimi: Ñuya nara mive iya ñu' mitya naake taawasha keñu bain, naa ñu' animaanu naake washkeñaa kayu ura' detiyañu bain; ³⁰iya kayu engu jaindyuya ñuchi animaa jayun juuwa deeve, tsaaren challa pure' sera deive, matyu iya engu jainmalan Yavé ñunu mika ura' ikaañu' mitya. Tsa' mitya ¿naamaa iba in bululachin juu taawasha kenujtuuwa? timi.

³¹Tsenñu Labán manen: ¿Ñu' taawasha kikenuushu juntsa' mitya nan kuwasa tenguen? timi.

Tsenñu Jacob manbakatu: Tiba kuwatyuka. Tsaaren iya tyee panu juñuba ñu juntsanguenu tiyashu juntsaa, ñu' animaanu mawashkenu tsuyu. ³²Uma ñu' animaa puinsha jinu tsuyu, tsejtu kumuinchi uvejalanu bain, naa chibu pe'pe'jaraanu bain, tsenmin uveja yapijtutuulanu bain deveekanu tsuyu. Tsejtu juntsalaa in taawasha' mitya kuwakiñuu junu detsuve. ³³Tsenmalaa ñu mandinbu in kañu animaanu ja' keetu, uwain iya ura' kemu ruku firu' ketyuñuve tyanu tsuve. Tsa' mitya in uveja paasha naaju chibu pe'pe'jaraa jutyula bain, naa uveja pababaa jutyula bain in junga depushu juntsaa, ñunu taanguiñaa tsaanu tsuve, timi.

³⁴Tsenñu Labán: Tsaaya urave, ñu naatiñu bain tsaasa, timi.

³⁵Tsandituren juntsa malunun Labán tsa kumuinchi llupu chibu piichililija'teelanu bain, naa pababaa puja'teelanu bain dekakemi, tsenmin kumuinchi supu chibu pe'pe'jaraalanu bain, naa pababa puja'teelanu bain, naa ne fibaba jayu puja'teelanu bain dekakemi, tsenmin uveja pababaalanu bain dekake!, ya' nalanu washkidei ti' kuwakemi. ³⁶Tsejtu bene, pen malu nainsha baasha juntsa animaalaba Jacob' pununu baajiimi. Tsaaren Labán' vejan animaaalanu Jacobya washi washikentsumi. ³⁷Tsejtu Jacob alamu chi ali bain, naa almendru chi ali bain, naa kastañu chi ali bain daaka!, fibaba pilla juja'tengue dellashmi. ³⁸⁻³⁹Tsanguetu bene juntsa cha'li dellajchaaya animaa puinsha, yala' pi kujchi kujchikenu juusha uikaami, matyu junaa unbee rukula supulanu nakaapupu dekiñu' mitya. Tsa' mitya juntsa cha'li ajuutala tsa tsa dekiñu, yala' kailla piichililii bain, naa pe'pe'jaraa bain fale falekila. ⁴⁰Tsenmala Jacob vela' kalaalaakemi juntsa uvejalanu; tsanguetu Jacob Labán' animaaalanu tinu bain piichililiitala bain, naa ne pababaalanu bain tsaanu tene keekaakaakemi. Entsanguetaa yachi bain maali animaala demiyandimi, matyu Labán' animaaalanu mantsa vela' kalaalaaketu. ⁴¹Tsejtu naa-uwanu dera' animaa juulaa tsa tsaindetsuñuba Jacob junu juntsa cha'li uikaakaakemi nunbanu pi kushmu deñu bain, tsenmalaa animaala tsanguenu uwanu juntsa cha'linu kataataakenudetsu; ⁴²tsaaren animaala ejkee dejashu juntsaa, cha'li uikaatyu jujuumi. Tsa' mitya ejkekee animaalaya Labánchi tene detiyanmala, kayu dera' juu animaalaya Jacobchi tene tiya tiyaila. ⁴³Entsanguitaa Jacob mika taruku tiyami, naa uveja juula bain, naa chibu juula bain, naa tiba kiikemu chachilla, unbee rukula bain, supula bain, naa kameyula bain, naa burula bain pure' miyandiayaimi.

Jacob Labán' yanu malu' miinu kemi.

31 ¹Bene Jacob mijami naa Labán' nalaya, yanu kumuinchi junu yala' apachi jumunu tene dekake' juntsachin taruku ne tiyaive, tis nendetsuñuba. ²Tsenmin Jacob mijami, naa Labán bain yumaa yanu kaspele naajuwa ju'ba juntsaa jutyu detiyaintsuñuba. ³Tsenñu Jacobnu Yavé tsandimi: Ñu' apa' tusha, ñu' paandela chudenashu junga miide; iya miimishtinu tsuyu, timi.

⁴Tsenñu Jacob, Raquelnu bain, Líanu bain jeenbaasha ya' animaa washkensha janu mandanguemi, ⁵tsejtu tsandimi: Naa ñulla' apa inu kaspele naajuwa ju'ba yumaa juntsaa jutyu tiyaiñuba mijayu; tsenñuren in apala' Diosya naa-uwanuba inu kemishtintsuve. ⁶Tsaaren ñulla nara mideeve naa iya ñulla' apachi pudengura taawasha ken chumuñuba; ⁷tsaanuren yaa inu anbukikeñunguike!, naa in taawasha' mitya inu kuwandu bain wajtunun jeke vera' mangui manguikive. Naa tsanguñu bain, Diosya tiba yanu inu firu' kekarendyuve. ⁸Tsa' mityaa naa-uwanu: Umaa pe'pe'jaraa animaalaa ñu' taawasha' mitya kuwanu tsuyu, tiñuba, supu animaala nakamee pe'pe'jaraa tene kamu deeve. Tsenmala naa-uwanu: Umaa piichililija'tee animaalaa ñu' taawasha' mitya kuwanu

tsuyu, tiñuba, kumuinchi supu animaala nakamee piichililiindene kamu deeve. ⁹Entsanguitaa Dios ñulla' apa' animaa dechi'ke' inu kuwave.

¹⁰Tsaaren ma malu, supu animaala de-asanu uwanu kipiyyu, tsenñu kipibi unbee ruku animaala supu animaanu na pumula piichilili bain, naa pe'pe'jaraa bain tsaandene juju deewa. ¹¹Tsenñu tsai' kipiñu, Diosa' anjee inu in mumunu pawa, tsenñu iya: Enu entsanayu, tikawayu. ¹²Tsenñu anjee inu entsandiwa: Ura' keekide, tsejtu katanu tsuve, unbee rukula supulanu na pumula piichilili bain, naa pe'pe'jaraa bain tsaayaa tsa tsa dekive, tsaanuren Labán ñunu naakintsuñuba mija' mityanguiyu tsanguemi. ¹³Iyaa ñunu Betel tenabi katawamu Diosyu, ñu shupukanu muli tsure' uwain tsanguenbera kenu tsuyu ti' panu tenanu katawamu Dios. Tsa' mitya entsa tenanu mangujpa' miide, tsai' ñu' nakayanu tusha miide, tiwa, timi.

¹⁴Tsenñu Raquel Líaba entsandi pakala: Lalaya yumaa apa' yasha tiba laachi tirekenuu tajtu tiya deiyu. ¹⁵¡Tsenmin lalanu vee chachi dejuñu ken tsangue', naa atyanchi bain lalanu atikeñunguive, tsenmin ñu lala' mitya paanguiñu taawasha' mitya bain yaa mujmuusu kive! ¹⁶Naa tsanguñuba ti bain Dios lala' apanu ñuchi detirenu chipakishu juntsaya laachi tene juuve, naa lala' kaillachi bain. Tsa' mitya Dios ñunu naatiñuba tsanguide, tila.

Jacob Padán-aram tunu malu' miimi.

¹⁷⁻¹⁸Tsejtu Jacob ya' apa Isaac' chunu Canaán tusha miinu ura' demanguikemi. Tsangue' ya' kaillanu bain, naa ya' shinbulanu bain, kameyu jandala de-e'lare' chujtimi, Padán-aram tusha taawasha ke' kañu animaalaba demanga' miinu ketu. ¹⁹Tsenñu Labán ya' uvejalanu ju dedaanu vee tenasha jimuwaañu, Raquel tsa' ya' apa' chi dyusla, ya' paandelachi jumuwaañu tanamunu tsa' taranguemi. ²⁰Entsaitaa Jacob: Mijintsuyu, ti' waintyu' miitu, Aramnu sera' jimu chachi Labánnu anbukemi. ²¹Tsai' kumuinchi ya ti taj'u'ba juntsalaba nepiya' miimi. Tsejtu wajturen Éufrates pinu mandapulla', ajkesha Galaad kuyi tenasha miimi.

Labán Jacobnu bendaa kemi.

²²Bene pen malu insha Labánnu Jacob nepiya' miive, ti' wainla. ²³Tsenmalan Labán bendaa kenu ya' paandelaba lu' jiimi, tsejtu mandishpai malu insha Galaad kuyi tenasha mami'na jimi. ²⁴Tsenñuren Dios juntsa kepe, Aramnu sera' jimu chachi Labánnu kipibi katawatu tsandimi: Inu meedika; Jacobnu na'baasa panu kityude, timi.

²⁵Labán Jacobnu Galaad kuyibi mami'najimi, junaa Jacob kajdiñu' mitya. Tsejtu Labán bain ya' paandelaba juntsa butyunuren kajdijimi. ²⁶Tsejtu Jacobnu ajaa ti' patu entsandimi: ¿Nenñaa inu anbukiyu? ¡In na'malanu vingue' pulla' peesu chacheeba ka' tajan tsaiñuve! ²⁷¿Nenñaa inu anbuke', tiba pai'mujchi nepiya' maayu? Mijaiba ituya, tsamantsa sunden depuimishti', naa chiki chiki juu bain depakare', naa arpachi juu bain

beesa dekkare'ba tsangue' me-eechuyu. ²⁸Tsenmin naa in na'malanu bain, naa in pañalanu bain miindetsuñu ne estikaanungui've. ¡Matyu yuj iññu ne kikeñuve! ²⁹Iya ñullanu na'baasa kenu tenñuya tsangue'banguiichuyu; tsaanuren kepe ñu' apa' Dios inu patu tsandingayu: Inu meedika; Jacobnu na'baasa panu kityude, tingayu. ³⁰Tsaaren ñu' apa' yasha miji'kera tenñu mala' maamiba, ¿nenñaa chi dyus jumula inchi taanguetunguiyu? timi.

³¹Tsenñu Jacob Labánnu pakatu tsandimi: Iya jeetenñuuyu ñunu waintyumi. Iya tsandinmalan derancheeba ñu' na'malanu machi'ke'ba kichuve pensangue' mityaa tsaayu. ³²Tsaaren mun enu pudenashu juntsala ñu' chi dyus jumula tanañu katashu juntsaa ¡matyu peyasa! Ñu' paandela bain, naa in paandela bain dekeenave. Tsa' mitya wainka i ñuchi tyeeba tanañuya, tsangue' manga' miide, timi.

Tsaaren Jacobya mijtumi, Raquelyaa juntsa chi dyus jumula taanguinñu bain.

³³Tsenñu Labán Jacob' yapayasha vi' keemi, tsejtu bene Lía' yapayasha bain vi' keetu, juntsa pallu manda-imu shinbula' yapayasha bain vi' keetun katai'mi. Tsejtu bene Raquel' yapayasha bain vimi, ³⁴tsenñuren Raquel juntsa chi dyus jumula katu, pishkali keraanu tsaa puke', kameyu jandala tsure' chuntsumi kelunu yangare' juntsa jandala chudiñumi. Tsenñu Labán juntsa yapayanu demityaketuren katai'mi. ³⁵Tsenñu Raquel tsandimi: Apa, naa iya ñu' ajuunu kujpai'ñu bain ajaavityude, tsaaren supulanaa naa-imuwa deenuba juntsa ju', asa manguewara' mityaa tsaayu, timi.

Tsa' mitya Labán juntsa chi dyus jumula mi'ketun mangatai'mi.

³⁶Tsenñu Jacob ajaaviitu, Labánnu entsandimi: ¿Iya tyee urajtu kiwa? ¿Iya ti ujchaa keñaa tsamantsandya' inu bendaa ketunguiyu? ³⁷Kumuinchi inchi ti juñuba detyashi' kerakive. ¿Tsejtu ñu' yasha tsumu juuya tyee katayu? ¡Enu ñu' paandela' ajuunu bain, naa in paandela' ajuunu bain tsungaade, tsenmala yalaa panu detsuve, maa ura' pantsuñuba! ³⁸Tsenmin ñuba kumuinchi entsa 20 añu taawasha kikeeshu juntsa tinbutala naa-uwanuba ñu' uveja, naa supu chibu juula bain nashuikindetyuve; tsenmin ñu' uveja paasha pumulanu ne main juuñu bain tute' fibanguindyuyu; ³⁹tsenmin naa-uwanuba ne jeen animaa, ñu' animaalanu detu'ñu bain ne taja' keewarekebanguindyuyu, juntsan mitya iya in uvejaren manbu manbukiwayu; tsenmin naa mandala bain, naa kepe bain ñu' animaalanu tara dekiñuba, ñu inaa manbaki manbakikemuve. ⁴⁰Mandalaa lujaranchin naa-in tsandentsu punamuwaayu, tsenmala kepe bain ishanchiren naa-in tsandentsu punamuyu. ¡Tsaju' kasujturen pulla pullaimuwaayu! ⁴¹Ñu' yanu ñuba 20 añu chuyu, tsejtu ñu' pai na'mala' mityaren ñu' uudenchi 14 añu taawasha kiyu; tsenmin in tanaashu juntsa animaa demiyandinu bain, ñu' animaa kejtsapala mandishmain añu taawasha kiyu, tsanguinñun ñuya inu in taawasha' mitya kuwanduba wajtutalan jeke vera' mandire mandirekiwa. ⁴²Tsa' mitya Abrahamchi bain, naa in apa Isaacchi bain aawa kure' keewaawaakenu Diosren iba jui'ñuya, uwaindiyu ñu inu tyanjuu me-eekichuve. Tsaanuren

Diosya iya llakindyañuba keena', naa in tyaapa' taawasha keñutala bain keenañuve. Tsa' mityaa kepe in mitya bale-i' ñunu nepañuve, timi.

Jacob Labánba veta' veta' ura' kenu tiyala.

⁴³Tsenñu Labán Jacobnu pakatu tsandimi: Entsa na'malaa in na'mala deeve; naa entsa pañala bain in pañala deeve; naa entsa uvejala bain in uvejala deeve. ¡Tsaju' kumuinchi enu tanashu juntsa inchi tene judeeve! Tsaaren çiya challa in na'malanu laapu' pañu bain, naa yala' demiyandiñu kaillanu laapu' pañu bain, yala' mitya tyee kitaa uraa kenu juwa? ⁴⁴Engu jade, ñuba veta' veta' ura' kedaa ti' tsanguenu tiyasai, tsenmala lala palluutala naakenu ti' deshuwañuba lalanu tsa tsanguen chunu mandengaapumu junutsu, timi.

⁴⁵Tsenñu Jacob ma shupuka ka', tyutya juuñuu uyukaami. ⁴⁶Tsejtu ya' paandelanu tsandimi: ¡Shupuka deka' junu wa'kaadei! timi. Tsenñu kumuinchi yala shupuka deka' wa'kaatu, shupuka tenen ma aa butyuke dewa'kare' juntsa shupu' aa butyu wa'kara kelunu panda fila. ⁴⁷Tsenñu Labán juntsa tenanu ya' palaachi *Jegar Sahadutá* timi, (matyu Aramnu sera' jimula' palaachiya “uwain tsa dekive ti' wa'kara aa butyu” titu). Tsenñu Jacob bain ya' palaachi *Galaad* timi, (matyu hebreo palaachiya “uwain tsa dekive ti' keewara” titu).

⁴⁸Tsenñu Labán tsandimi: Uma, entsa shupu' aa butyu jumu uwain lala palluutala tsa tsanguenu deshuwañuba, mandengaapupu kenu junu tsuve, timi.

Tsa' mityaa junu Galaad mumu vimi, ⁴⁹tsenmin Mispá mumu bain vimi, (hebreo palaachiya entsa palaa, “washna' keenanunu” titu), Labán entsandiñu' mitya: Lala pallu jumula devela' miinmala, lalanu muba keenatyu tiyañuba Yavéya lalanu keenanu juve, titu. ⁵⁰Tsandenna ñu in na'malanu na'baasa keñu bain, naa yala dejuñun vee supu mangakeñuba, lalanu muba dekeenai'ñu bain, Diosyaa keena' kuipa punu juñuba tengaya jude, timi.

⁵¹Tsanditu Labán Jacobnu kayu tsandimi: Keekide, iya ñuba tyee kenu pa'ba tsanguenu ti' shupu' butyu wakukaawashu juntsa bain, naa tyutya keraa uyukaawashu juntsa bain enu entsanave. ⁵²Entsaa lala ñuba veta' veta' naakenu depañuba juntsa keewara junu tsuve, tsenmalaa mu bain enu dapulla' ji' laatala firu' kiiken jutyu. ⁵³Tsa' mitya entsa ajkeshaya mun firu' kenu tya' dapuiñuba, ñu' aa-apa Abrahamchi bain, naa in aa-apa Nahorchi bain jumu dyusla kavitu dekisa, timi.

Tsenñu Jacob ya' apa Isaac' aawa kure' keewaawaakenu Diosnu paka' uwain tsanguenbera kenu tsuyu, timi. ⁵⁴Tsejtu bene juntsa kuyisha animaa tute' ju'ke' Diosnu keewaami. Tsanguetu bene ya' paandelanu mikami panda finu. Tsejtu kumuinchi panda fi' juntsa kepe kuyinu kasla.

⁵⁵Tsejtu ayunchi dishkepenene, Labán kujpatu ya' pañalanu bain, naa ya' na'malanu bain de-esti', yalanu tichiba ura' dejusa ti' depa', bene ya' tusha miimi.

Jacob Esaúba mangatawami.

32 ¹Tsenñu Jacobya kayu ajkeshu miintsuñu, Diosa' anjeela fale' katawala. ²Tsenñu Jacob yalanu katatu, entsandimi: Enuya Diosa' kajdi' chununuve, timi. Tsejtu junu Mahanaim mumu pumi (hebreo palaachiya “kajdi' pai bulu wa'na' chunu tena” titu).

³Tsejtu bene Jacob, ya' naatala Esaúnu ya maantsuyu, ti' wainnu, Edom tu Seírsha kuinda eemi. ⁴Tsejtu: In bale ruku Esaúnu entsandidei: Nuchi tiba kiikemu, ñu' benna Jacob lalanu entsandinu eeve: Kumuinchi entsa tinbutala Labánba chuyu. ⁵Tsejtu naa wagaa juula bain, naa buru juula bain, naa uveja juula bain, naa tiba kiikemu chachilla unbee rukula bain, naa supula bain taantsuyu. Tsejtu entsa kuinda iya ñuchi taawasha kemu ruku ñunu mijakaanu eentsuyu, ñuchi firu' katawan jutyu, tive, tila.

⁶Tsejtu wainnu jimula miitu, Jacobnu tsandila: Ñu' naatalanu kuinda kenu dejiyu, tsenñu ya bain ñuba mangatanu titu, 400 unberelaba yumaa engu jantsuve, tila.

⁷Tsa detiñu meetu, Jacob yuj jeetyatu, ti ken tsandya', mika pensa shuwami. Tsejtu yaba bulu jimu chachillanu pai bulu ma veleke, naa uvejalanu bain, naa wagaalanu bain, naa kameyulanu bain, ⁸matyu entsangue pensanguetu: “Esaú ja' manbaate jimulanu vinguiñu bain, vejanlaya nepinu dejuve”, tyatu. ⁹Tsejtu bene Diosba entsandi kuinda kemi: Yavé, in aa-apa Abraham' Dios, naa in apa Isaacchi bain Dios, ñuya inu in tusha in paandela' junga miide, ti', jungaa tiba ura' dema-ikaanu tsuyu, tiwa. ¹⁰Naa tsandimuwaañu bain, iya ñuchi tiba ura' iinuu chachi jutuyuyu; tsaanuren ñuya iya ñuchi tiba kiikemu chachinu tsamantsangue ura' washke', naakenu ti'ba tsanguive. Tsejtu iya entsa Jordán pi pulla' jinu uwanuya ka tiba tajtu, in tyutyán cha'liren taaya dapuimuwaayu, tsaaren challaya pai bulu chachi velekenuuuya tiyayu. ¹¹¡Tsa' mitya, tsantsaya inu in naatala Esaú' tyaapanu livee kika! Matyu engu ja', naa inu bain, naa supulanu bain, naa kaillanu bain detutekichuve tendu yuj jeetenve. ¹²Ñuya entsandimuwaave: Ñunu tiba ura' de-ikare', bene ñunu sera' jimulanu bain lamaa ñiipe tsun tsangue seeware', naake' miken tsangue tiwaanu juyu timuwaave, timi.

¹³Tsejtu juntsa kepe Jacob junu kastu, ya kumuinchi ti ta'ba mekikenuu jumú demi'ke' kakemi ya' naatala Esaúnu me'nu. ¹⁴Tsejtu supu chibu 200 kamin, llupu chibu 20 kamin, supu uveja 200 kamin, llupu uveja 20 kamin, ¹⁵30 supu kameyu challan nakakemu ya' kaillaba kamin, supu wagara 40 kamin, llupu wagaa paitya kamin, supu buru 20 kamin, tsenmin llupu buru bain paitya kaminguemi, me'nu. ¹⁶Tsejtu bene yachi tiba kiikemu chachillanu, ma bulu animaameemee devele' kuwatu entsandimi: Ñulla ajkeshu jidei, tsejtu ma bulu animaamee jayu jayu baka' tajiidei, timi.

¹⁷Tsejtu ajke' jimunu eendu tsandimi: In naatala Esaúba katatu, ya ñunu: ¿Maa ñunu uudenguemu ruku jun? ti' pake'meetu; ¿Nukaa jindu iyu? titu: ¿Ñu' tajiintsushu juntsa animaala bain muchiden? ti' pake'meenmala,

¹⁸entsandi pakade: Ñuchi tiba kiikemu Jacobchive, tsejtu inu mandanguemu ruku Esaúchi erentsuve. Tsaaren naa ya bain lala' bendala jantsuve, tide, timi.

¹⁹Tsejtu juntsa kelunu bendaa jimunu bain, naa kayu ya' benesha jimulanu bain, tsenmin kumuinchi juntsa animaa ta'mulanu bain Esaúnu katatu, tsaandene padei, timi. ²⁰Tsenmin: Ñuchi tiba kiikemu Jacob bain, lala' bendala jantsuve, tidei, timi.

Jacobyas entsangue pensanguetaa tsanguentsumi: “Naa ya ajarañuba, i yanu ajkesha me'nu eekentsaashu juntsachi ma ishpuitekare', benee i bain yaba mangatawanmalaa inu ura' mamika'ba kenuumeete”, tyataa tsanguemi. ²¹Tsejtu mekikenuu jumulaya ajkesha de-cetu, yaa ya' kajdi' tsununu tsana shuwami, junu kepe puinu.

Jacob ma anjeeba vinguemi.

²²Juntsa keperen Jacob mangujpa', tsaas ya' pai shinbulanu, naa ya' shinbulachi manda-imu pai shinbulanu bain, naa ya' 11 kailla jumulanu bain dekake', Jaboc pijulanu dapuimishtikemi, ²³tsenmin kumuinchi ya ti ta'ba demanbuitekemi.

²⁴Tsejtu Jacob maali shuwaiñu, ma unbere fale' yaba vinguenanana tsaas chayaimi. ²⁵Tsejtu juntsa ruku Jacobnu puityuumiren, tsaas Jacob' peja'chinu jayu ma daran ta'kikemi. Tsenñu juntsa rukuba vinguentsuren junu Jacobnu mujkijijimi. ²⁶Tsenñu juntsa ruku tsandimi: Mandyallakika, yumaa ma dechayaintsuve, timi.

Tsenñu Jacob tsandimi: Inu Dioschi ura' ikarendyuya mandyaiken jutyuyu, timi.

²⁷Tsenñu juntsa ruku: ¿Ti mumuyu? ti' pake'meemi.

Tsenñu: Iya Jacob mumuyu, timi.

²⁸Tsenñu juntsa ruku tsandimi: Umaa Jacob mumu majun jutyuve. Ñu' mumuya Israelya ma junu tsuve, Diosba vinguemin, naa cha' rukulanu bain vingueturen puiñu' mitya, timi.

²⁹Tsenñu Jacob bain: Umaa ñu bain ti mumu'ba wainka, ti' pake'meemi.

Tsenñu juntsa ruku pakatu: ¿Tyeenguenaa in mumu mijanu tenguen? timi.

Tsejtu bene juntsa ruku junuren Jacobnu Dioschi ura' isa ti' pami. ³⁰Tsenñu Jacob juntsa tenanu Penuel mumu pumi (hebreo palaachiya, “Diosa' kajuru” titu), matyu entsanditu: Diosba kaju'talake katayu, tsejturen peyaiba indyuyu, ti' mitya.

³¹Tsejtu Jacob Penuel tenanu demanbullaintsunu uwanu pajta faami; tsejturen Jacob janga' terai miintsumi, ya' peja'chi kitya' mitya. ³²Tsa' mityaa naa chai bain, Israelnu sera' jimulaya peja'chi allanu chitya chityanguemu wa'chuwaya fityu deeve, juntsa tenanaa Jacob daran imuwaañu' mitya.

Jacob Esaúba ura' manbami.

33 ¹Umaa Jacob, Esaú 400 unbere miyaa jantsu katamiren, Líanu bain, Raquelnu bain, manda-imu shinbu pallu jumulanu bain tsaas kaillanu develekemi. ²Tsejtu manda-imu shinbulanuya ya' kaillaba

ajke' uyukaami, bene Líanu bain ya' kaillabaren uikaami, tsejtu kayu bene Raquelnu, Joséba uyukaami. ³Tsejtu bene yala' ajkesha ji', teledi' mandishpai bijee ya' llashkapa tusha tyuikanbera waikemi, ya' uñaku kalen jingama.

⁴Tsenñu Esaú ya' naatala' junga yangachi ji', tsaá kutunu tyaapa pilunbuke angue' uidi' estikemi. Tsejtu sundyanchin tsaá pallu dewaandila. ⁵Tsejtu bene Esaú jeeke' keetu, naa supulanu bain, naa kaillanu bain kata' pake'meetu tsandimi: ¿Entsala ñuba nemulaa mujtuden? timi.

Tsenñu: Ñuchi tiba kiikemu chachinu, Dios inu me'ñu kailla deeve, tikami Jacob.

⁶Tsenñu manda-imu shinbula ya' kaillaba dekalen ji' yai bain, teledi' llashkapa tusha tyuikanbera waike' dyala. ⁷Tsenñu bene Líá bain ya' kaillaba jitu, yai bain tsarenguila. Tsenñu umaa José Raquelba jitu yai bain juntsanguila. ⁸Tsenñu Esaú pake'meetu: ¿Tyeenguetaa kumuinchi juntsa animaala iya mindala jandu katakeeshu juntsa de-eeyu? timi.

Tsenñu Jacob pakatu: Ñu, in bale rukuchi firu' katawan jutyu tenñaá tsanguiyu, timi.

⁹Tsenñu Esaú manbakatu: Tsa jutyuve, naatala, i bain mika miyayu. Tsa' mitya ñuchi tadide, timi.

¹⁰Tsenñuren Jacob entsandimi: Tsantsaya, uwain iya ñuchi firu' katawaindyuñuya, juntsa me'ñu animaala kade, inchiya ñuba mangatatu Diosba kataakiñuuve, ñu inu mika ura' mamikañu' mitya. ¹¹Tsantsaya juntsa me'nu tajaiwaashu juntsa kade. Diosya inu taruku tiwaañu, ti bain detadiyayu, timi.

Tsejtu Jacob patintsuñu, pulla'bi Esaú: Tsaaya kanu tsuyu, timi. ¹²Tsejtu tsandimi: Tsaaren enu malu' miidaa. Iya ñuba bulu miinu tsuyu, timi.

¹³Tsenñu Jacob pakatu tsandimi: Uñaku, ñuya mive naa kaillaya dijeru' neneinu dejutyuñuba, tsenmin naa uvejalanu bain, naa wagaalanu bain, naa yala' kaillanu bain washkenu menesteyu; yalanu yuj detyubawaashu juntsaa, ma malunun naa uvejala bain, chibula bain millai peyanuu dejuve. ¹⁴Tsa' mitya entsa ñuchi tiba kiikemu chachinu ma ajñaá kayu uranu juve; tsenmala iya ka jayu jayu, in ajkesha jiindetsushu juntsa animaala naa-i dejiñuba yaiba bulu majainu tsuyu, tsenmin kailla naa-i demaañuba yaiba bulu ne majaitu ñuba Seír tenasha manbuudinu tsuyu, timi.

¹⁵Tsenñu Esaú tsandimi: Tsaiñuba urave, tsaaren iba bulu jamulanu mallee ñuiba shuikenu tsuyu, timi.

Tsenñu Jacob pakatu: Menestejtuyu, ñu inu ajarajtuñuba juntsan mijaitun mikave, timi.

¹⁶Tsenñu juntsa malunun Esaú Seír tusha miinu miimi. ¹⁷Tsenmala Jacobya Sucot jatsuwasha jitu, junaa yachi ya ke', naa animaalachi bain yapaya kemi. Tsenñaá junu Sucot mumumi (hebreo palaachiya, “cha'li deka' tsaá dekus-eraa yapaya” titu).

¹⁸Jacob Padán-aram tusha pu', Canaán tusha miji', Siquem pebulu bejkundaa manchuitu, tiba jutyu ura miimi. ¹⁹Tsejtu 100 lepa lushinchi Hamor' nalanu tu ati'kami, matyu Siquemchi ya' apanu, tsejtu junu ya' kajdi' chununu ya' chunu tena manguikemi. ²⁰Tsejtu junu ufeenda tsure' ju'kenunu main ketu, El-elohé-israel mumu pumi (hebreo palaachiya, “Diosya, Israel' Diosve” titu).

Dinanu Siquem firu' kemi.

34 ¹Lía Jacobnu naka' kuwañu na'ma Dina, juntsa tenanu chumu pannala' junga yaa jimi. ²Tsenñu juntsa tenanu chumu bale ruku Hevenu sera' jimu chachi Hamor' na Siquem katatu, tsaa deranchi tsudimi juntsa na'maba, tsangue' tsaimishtimi. ³Tsangueturen juntsa na'manu tsamantsa mutyatu, yanu bain juntsa na'ma mutya' keekenuuya kiike' estyakutyanu mitya mityakemi. ⁴Tsejtu Siquem ya' apa Hamornu tsandimi: Ya' apala' junga ji' entsa na'manu pa'de. Yanu supunganu tenve, timi.

⁵Naa Jacobya ya' na'ma Dinanu Siquem deranchi tsaiñuba mijaturen, ya' nala jeenbasha ya' animaalaba depuñu' mitya, majaindetyuya tiba paviiki'mi. ⁶Siquemchi ya' apa Hamor, Jacob' junga ji' keemi, yaba kuinda kenu.

⁷Tsenñu Jacob' nala jeenbaasha putun demaatu, tyee iñuba mijala, tsejtu tsamantsai ajaavila, matyu Siquemya Jacob' na'maba tsutu, Israelnu balejtu kurekeñuuya ke', naatenñuba, tsanguen jutyuunuren tsanguenñu' mitya.

⁸Tsenñuren Hamor yaiba kuinda ketu tsandimi: In na Siquem Dinanu tsamantsa estyave. Tsa' mitya tsantsaya, yanu supungudei. ⁹Tsai' lala' paande tiyadei. Tsaishu juntsaa lala ñulla' na'malanu supunganuu tiyanu dejuyu, tsenmala ñui bain lala' na'malanu supunganuu tiyanu dejuve. ¹⁰Tsejtu laaba chudei. Matyu entsa tenanuya ñuichi chunu ainatyuve. Tsa' mitya enu dechu', ti kenu tenñuba deke', atin chu', naa tu bain ati'kadei, timi.

¹¹Tsenñu Siquem bain, Dina' apanu, naa ya' naatalalanu bain tsandimi: Iya ñuichi ura' katawañuuya inu kuwakai ti' u'tandinu tenve. Tsa' mitya ti inu depa'ñu bain kuwanu tsuyu. ¹²Matyu veela naake pa'muwa deenuba juntsanu pullandi depake', naa ñulla inu lushi bain, naa kayu tiba pure' pakidekiñu bain kuwanu tsuyu; inchiya nejuuve, tsaaren juntsa na'manu inu supungukai, timi.

¹³Tsenñuren Siquemya Dinanu tsaa deranchi tsaimishtiñu' mitya, Jacob' nala Hamornu bain, naa ya' nanu bain anbutitun ¹⁴entsandila: Ma unbere Dioschi señas jutyunuya, lalaya lala' tsujkinu kunu dejutyuyu, matyu tsanguishu juntsaya, laachiya tsamantsai yujpeyanuu juve.

¹⁵Tsa' mitya lala tsaa, kumuinchi unbeenalaya Dioschi señas indene iishu juntsaa, uwain tsanguenu dejuyu. ¹⁶Tsaishu juntsaa, uwain ñulla lala' na'malanu supunganu dejuve, tsenmala laa bain ñulla' na'malanu supunganu dejuyu. Tsai' ñuiba dechudi' ma bulu chachi juu tiyainu

detsuyu. ¹⁷Tsaaren ñulla lala tsandi depañun, Dioschi señas de-ityushu juntsaa, enu malu' miji' lala' tsujkinu mandakikenu detsuyu, tila.

¹⁸Tsenñu Hamor bain, naa ya' na bain, yala naadetiñu bain tsaaya uraa tyala. ¹⁹Tsejtu Siquem, matyu keedi'mujchi juntsanguenu shuwami, Jacob' na'manu tsamantsai mutya' mitya. Tsenmin Siquemya, ya' buluutala kayu bale chachi jumi. ²⁰Tsenñu Hamor, ya' na Siquemba pebulu vinu juukapasha jila, yala' wa'di' kuinda kendala, tsejtu junu juntsa pebulu' chullanu entsandila: ²¹Entsa rukula laaba ura' chachi deeve, tsa' mitya laaba bulu dechusa. Tsejtu yai bain entsa tenanu tyeeba ke' atin dechusa, matyu tuya yala nuka chundetyañuba pureñañu' mitya; tsenmala lala yala' na'malanu supunganuu dejuyu. Tsenmala naa yai bain lala' na'malanu supunganuu dejuve. ²²Tsaaren laaba ma bulu chachi juu tiyanu shuwalaya, kumuinchi lala unbee rukulaya Dioschi señas de-i', yala naakemuwa deefñuba juntsa dekiñaa, laaba chunu shuwanu depave. ²³Tsenñu lala tsanguenu depashu juntsaa, kumuinchi yala ti detañu bain, naa animaala bain laachi tiyanu dejuve, tsa' mitya lala uwain Dioschi señas inuu jukeeve tinun judeeyu, tsenmalaren yala laaba chunu dejuve, tila.

²⁴Tsenñu kumuinchi juntsa pebulunu chumu unbee rukula, matyu suutadu jiiñuu añu juulaya, naa Hamor bain, ya' na Siquem bain naadetiñuba: Uwain tsaaya tsanguñu urave, tila, tsejtu kumuinchi tsaa Dioschi señas de-ikutikila.

²⁵Tsejtu juntsa rukula Dioschi señas de-itu kayu kiya ma-ujtuwarendetyuren, Jacob' nala, Simeón bain, Leví bain, matyu Dina' kayala, pen malu insha pebulusha dejitu, tsanguendena tya' pensaba jutyu dechuren, peeniya taa ji', kumuinchi unbee rukulanu detutekila. ²⁶Tsenmin Hamornu bain, naa ya' na Siquemnu bain detute', bene Dinanu Siquem' yasha mangalaaji' mijjiila. ²⁷Tsenñu Jacob' nala kayu vejanla bain deji', peya' tsumulanu dekata' jitu, yaichi tiba tañu jumulaya millangue kala, yala' tsujkinu tsangue' dekuñu vejmi' demantu. ²⁸Tsejtu naa uveja juula, naa wagaa juula, naa buru juula bain dekake' mijjiila, matyu pebulusha ti dekata' bain, naa jeenbaasha ti dekata' bain dekake' mijjiila. ²⁹Tsenmin yatala bain ti kata'ba detaranguila, tsangue' kaillanu bain, naa shinbulanu bain deranchi deka' mijjiila. ³⁰Tsenñu Jacob, Simeónnu bain, Levínu bain entsandimi: Ñulla inu firu' shuikikaadekive. Tsa dekiñu ñulla' kuipa' mityan inu Canaáñnu sera' jimu chachilla bain, naa Fereznu sera' jimu chachilla bain kundaa tyanu dejuve. Tsenmala iya aa chachi miyajtuñu' mitya, yala debuudishu juntsaa inu vingue' pulla', inu in chachillaba bulu millangaanu detsuve, timi.

³¹Tsenñu yala entsandi pakala: ¿Tsejtu Siquemya lala' tsujkinu na'baasa tsa tsaimu shinbu juuñungue kiikenu juu? tila.

Jacobnu Dios ura' ikaami Betel tenanu.

35 ¹Tsenñu Jacobnu Dios tsandimi: Ñu' buli ura' demangue' Betelsha miji' machude. Tsejtu juntsa tenanu ufeenda tsure' ju'kenunu main kide, matyu ñu' naatala Esaúchi nepiyantsuñu katawamu Dioschi, timi.

²Tsenñu Jacob ya' paandelanu bain, naa yaba bulu nemulanu bain demikatu tsandimi: Ñulla' jundala chi dyus juu tadenashu juntsala avindala kalaadei. Tsangue' pipe', jali bain vera demanbana', Dioschi ura' kuraa mandiyadei. ³Tsejtu Betelsha te' miidaa, iya jungaa Dioschi ufeenda tsure' ju'kenunu main kenu tsuyu, yaa iya ti ken tsaa nentsumuwaañu bain inu kemishti', naa iya nuka nentsuñu bain ibaren bulu nemu Diosve, timi.

⁴Tsenñu yala Jacobnu kumuinchi tanañu chi dyusla bain, naa pungui-erara juula bain dekuwakila, tsenñu Jacob ensina mumu chi panbeesha demenekemi Siquem pebulu keesha.⁵ ⁵Tsenñu yala malu' miindetsuñu, kumuinchi jundala pebulu kalen chumulanuya Dios jeetyainuke detiremi. Tsenñaa Jacob' nalanu bendaa ki'la.

⁶Tsenñu Jacob, kumuinchi ya' chachillaba Luz pebulu tityumee Betel tiitinu pebulunu vijila, Canaán tusha. ⁷Tsejtu Jacob junu ufeenda tsure' ju'kenunu main kemi. Tsangue' juntsa tenanu El-betel mumu pumi (hebreo palaachiya, “Betelsha chumu Dios” titu), matyu junaa ya' naatalachi nepiyantsunu uwanu, Dios yanu katawamuwaañu' mitya. ⁸Tsenmin Rebecanu washkemu shinbu Débora junu peyañu, ensina chi mumu panbeesha menla, Betel keesha. Tsejtu juntsa tenanu “Waanu Ensina Chi” mumu pula.

⁹Jacob Padán-aram tusha pu' miiñu, Dios yanu mangatawa', ura' ikaatu, ¹⁰entsandimi:

Ñuya Jacob mumuve,
tsaaren tsaa mamumun jutyuve;
entsa ajkeshaa ñu' mumu Israelya junu tsuve, timi.

Tsejtu Jacobnu Dios mumu mavete' dyatu, bene ¹¹entsandimi:

Iyaa tiba kekaanuu jumu Diosyu.
Pure' na miyandiyaide,
ñunu sera' jimu chachilla bain pure' juunu detsuve.
Ñunaa ma aa bulu chachilla defale'
kayu jungajte vee vee uñichi uuden juu chumu chachilla faanu detsuve,
tsenmin bene mantsala ñunu sera' jimu chachillaren
naa rei bain tiyanu detsuve.

¹²Iya Abrahamnu bain, naa Isaacnu bain kuwakeeshu juntsa turen naa ñunu bain kuwanu tsuyu,
tsenmin benee ñunu sera' jimulanu bain kuwanu tsuyu, timi.

¹³Tsejtu Dios, Jacobba kuinda kenu tenanu baka' miiñu, ¹⁴Jacob juntsa tenanu ma shupuka ka' tsaa llu'pu' uyukaatu, yatyutya juuñunguemi, junu Dios yaba kuinda kenu tenanu. Tsangue' Dioschin juu tiretu binu bain yuutsure' keeware', naa ulibu muli bain yuutsuumi juntsa shupukanu.

¹⁵Tsejtu Dios yanu junaa pamuwaañu, Jacob juntsa tenanu Betel mumu pumi.

Raquel peyami.

¹⁶Tsejtu bene Betelnu demalu' miitu, Efrata tenasha kayu maviji'mujchin, Raquel na mangatu tsamantsa taaju kendaa na mangami. ¹⁷Tsenñu ya naaken tsandyantsunu uwanu, nakakaamu shinbu tsandimi: Jeetyatyude, entsa bain unbeenaren faanu juve, timi.

¹⁸Tsenñu ya penundiyandu, aa-ishi' patu Ben-oní mumu pumi juntsa kaananu ("in kityanu na" titu); tsenñuren ya' apaya Benjamín mumu pumi (hebreo palaachiya "in urandya na" titu).

¹⁹Entsaitaa Raquel peyañu, Efrata jinu miñusha menla, challa Belén jumubi. ²⁰Tsenñu Jacob juntsa ujkun tujuunu shupu' tyutya main uikaami, tsenñu chaiba entsa piikenu tinbunun juntsa tyutyaa junu Raquel mennañuba tengakaamu jumi.

²¹Tsejtu Israel kayu ajkesha jitu, Éder aa katyu yatyutya ajkesha mangajdiimi. ²²Tsejtu Israel juntsa tenanu miitu tsai manchuñu, Rubén ya' apachi kama miyandinu shinbu Bilhába tsa tsudimi. Tsenñu ya' apa mijatu mika ajaatyami.

Jacob' nala

Jacob' nala 12 jumuwaala.

²³Líaba miyandiñu nalaya, entsaa juntsala deeve: ya' ajke' na Rubén bain, bene Simeón bain, Leví bain, Judá bain, Isacar bain, naa Zabulón bain.

²⁴Tsenmala Raquelba miyandiñu nalaya entsalaa juntsa deeve: José bain, tsenmin Benjamín bain.

²⁵Tsenmala Bilhába, matyu Raquelchi manda-imu shinbuba miyandiñu nalaya entsalaa juntsa deeve: Dan bain, Neftalí bain.

²⁶Tsenmala Zilpába, matyu Líachi manda-imu shinbuba miyandiñu nalaya entsalaa juntsa deeve: Gad bain, Aser bain.

Kumuinchi entsalaa Jacob' nala deeve, matyu Padán-aram tusha nakayamula.

Isaac peyami.

²⁷Jacob, ya' apa Isaacnu Mamré mumu ruku' ensina chi chunu tenasha, Arbá tiitinu pebulu keesha, tsandityu' bain, Hebrón tiitinu pebulusha miji' manguemi, junaa Abraham bain, Isaac bain vee tusha chumu juu ji' chuinsha.

²⁸Tsenñu 180 añu juunu uwanu peyami Isaac. ²⁹Tsai' yumaa derukuunu uwanu peya' ya' tinbu rukulaba manbuudiimi, tsenñu ya' nala Esaú Jacobba menla.

Esaúnu sera' jimula

36 ¹Entsalaa Esaú tityumee, matyu EDOM tiitinu rukunu sera' jimu chachilla deeve. ²Esaú Canaánnu sera' jimu chachilla' na'malanaa supungamuwaami: Hetnu sera' jimu chachi Elón' na'ma Adánu bain, Hevenu sera' jimu chachi Sibón' paña Aná' na'ma

Oholibamánu bain, ³tsenmin Ismael' na'ma, matyu Nebaiot' tsujki Basematnu bain. ⁴Elifazyaa, Adá Esaúnu ka' kuñu nami; tsenmala Basematyaa Reuelnu nakami. ⁵Tsenmala Oholibamáya, Jeúsnu bain, Jaalamnu bain, Corénu bain nakami. Entsalaa Esaú' nala, Canaán tusha nakayamula deeve.

⁶Esaú, naa ya' shinbulanu bain, naa ya' kaillanu bain, naa yaba chumulanu bain dekake' vee tenasha mijimi, matyu ya' naatala Jacobnu vela' jitu. Tsejtu kumuinchi Canaánu chu' demiyandiñu animaala bain, naa tiba detadiñu jumula bain detajiimi, ⁷matyu yala pai naatala jumula pure' animaa tandiya deitu bulu chunu jutyui detiyatu, tsenmin kumuinchi animaanu tape fikaanu dekenmala yala' chunu tu bain tse'kityuñu' mitya. ⁸Tsenña Esaú tityumee Edom tiitinu unbere Seír kuyi tenasha ji' chumi.

⁹Entsalaa Esaúnu, tsandityumee, Edomnu sera' jimu chachilla deeve, matyu Seír kuyi tenasha chumula. ¹⁰Entsalaa Esaú' nala' mumu deeve:

Adába keñu na Elifaz bain, naa Basematba keñu na Reuel bain.

¹¹Tsenmala entsalaa Elifaz' na jumuwaala: Temán bain, Omar bain, Sefó bain, Gatam bain, naa Quenaz bain.

¹²Tsenmin Elifazchi kama miyandinu shinbu Timnába vera na mamiyandimuwaami; tsenñu entsaa Amalecnu nakami. Tsa' mitya entsalaa Esaú' shinbu Adánu sera' jimula deeve.

¹³Tsenmala Reuel' nalaya entsalaa juntsa deeve: Náhat bain, Zérah bain, Samá bain, naa Mizá bain. Tsa' mitya entsalaa Esaú' shinbu Basematnu sera' jimula deeve.

¹⁴Tsenmala Esaú' shinbu Oholibamá' naka' kuñuya entsalaa jumuwaala: Jeús bain, Jaalam bain, naa Coré bain. Entsa Oholibamá shinbu Aná' na'mawaami, matyu Sibón' paña.

¹⁵Esaúnu sera' jimu bale ruku tiyamulaya entsalaa jumuwaala: Esaúchi ajke' na Elifaznu sera' jimu bale ruku tiyamulaya entsalaa juwaala:

Temán bain, Omar bain, Sefó bain, Quenaz bain, ¹⁶Coré bain, Gatam bain, naa Amalec bain. Tsa' mitya entsalaa Elifaznu sera' jimu bale ruku tiyamula deeve, Edom tusha, tsenmin kumuinchi entsalaa Adánu sera' jimula deeve.

¹⁷Tsenmala Esaú' na Reuelnu sera' jimu bale ruku tiyamulaya entsalaa juntsala deeve: Náhat bain, Zérah bain, Samá bain, naa Mizá bain.

Tsa' mitya entsalaa Reuelnu sera' jimu bale ruku tiyamuwaala Edom tusha, tsenmin kumuinchi entsalaa Esaú' shinbu Basematnu sera' jimula deeve.

¹⁸Tsenmala Aná' na'ma, Esaú' shinbu Oholibamánu sera' jimu bale ruku tiyamulaya entsalaa juntsala deeve: Jeús bain, Jaalam bain, naa Coré bain.

¹⁹Tsa' mitya kumuinchi entsalaa Esaú, tsandityumee Edomnu sera' jimu bale ruku tiyamula deeve.

Hor chachi Seírnu sera' jimula

²⁰Tsenmala juntsa tusha chumula, Hor chachi Seírnu sera' jimulaya entsalaa juntsa deeve:

Lotán bain, Sobal bain, Sibón bain, Aná bain, ²¹Disón bain, Éser bain, naa Disán bain; entsalaa Hor chachi Seírnu sera' jimu bale ruku tiyamula deeve Edom tusha.

²²Lotán' nalaya entsalaa juntsa deeve: Horí bain, Hemam bain. Tsenmala Timnáya Lotán' tsujkiwaami.

²³Tsenmala Sobal' nalaya entsalaa juntsa deeve: Alván bain, Manáhat bain, Ebal bain, Sefó bain, naa Onam bain.

²⁴Tsenmala Sibón' nalaya entsaa juntsa deeve: Aiá bain, Aná bain. Tsenmala entsa Anáya tiba den chutyu tenasha, ya' apa Sibónchi buru washkendu, tu tainsha pi faamu katamuwaami.

²⁵Tsenmala Anáya main unbeena Disónnu miyandi', main supu na'ma Oholibamánu miyandimuwaami.

²⁶Tsenmala Disón' nalaya entsalaa juntsa deeve: Hemdán bain, Esbán bain, Itrán bain, naa Querán bain.

²⁷Tsenmala Éser' nalaya entsalaa juntsa deeve: Bilhán bain, Zaaván bain, naa Acán bain.

²⁸Tsenmala Disán' nalaya entsalaa juntsa deeve: Us bain, Arán bain.

²⁹Hor chachinu sera' jimula' bale ruku tiyamula entsalaa juntsa deeve: Lotán bain, Sobal bain, Sibón bain, Aná bain, ³⁰Disón bain, Éser bain, naa Disán bain. Tsa' mitya entsalaa Hor chachinu sera' jimula' bale ruku tiyamuwaala, matyu ma bulu chachimeemee, Seír tusha.

³¹Entsalaa Edom tusha rei tiyamuwaala Israel chachilla kayu rei tajtunu uwanu:

³²Beor' na, Bela, Edom tusha rei tiyamuwaami Dinhaba mumu pebulunu.

³³Tsejtu Bela peyañu, ya' mitya Zérah' na Jobabya rei mavimi, Bosrá pebulusha chumu.

³⁴Tsenmala Jobab peyanmala ya' mitya Husamya rei mavimi, Temán tusha chumu.

³⁵Tsenmala Husam peyanmalaya, ya' mitya Bedad' na Hadadya rei mavi' washkemi, Avit pebulusha chumu. Entsa Hadadya, Madiánnu, Moab jeenbaasha vingue' puimuwaami.

³⁶Tsenmala Hadad peyañu ya' mitya Samláya rei mavi' washkemi, Masrecá pebulusha chumu.

³⁷Tsenmala Samlá peyañu, ya' mitya Saúlya rei mandí' washkemi, matyu pi keesha chumu pebulu Rehobotnu chumu.

³⁸Saúl peyañu, ya' mitya Acbor' na, Baal-hanánya, rei mandí' washkemi.

³⁹Tsenmala Baal-hanán peyañu Hadadya rei mandí' washkemi, Pau pebulusha chumu. Hadad' shinbu Mehetabel mumuwaami, matyu Matred' na'ma, tsenmin Mezaab' paña.

⁴⁰Tsenmala entsalaa Esaúnu sera' jimu paande chachilla' mumu deeve, matyu main main ya' bulu chachimee, naa tenatala pañu bain, naa mumutala pañu bain: Timná bain, Alvá bain, Jetet bain, ⁴¹Oholibamá bain, Elá bain, Pinón bain, ⁴²Quenaz bain, Temán bain, Mibsar bain, ⁴³Magdiel bain, naa Iram bain. Tsenmala Esaúren, naa EDOM mumu bain juwaami. Tsa' mitya entsalaa EDOM tusha balen chachi tiyamuwaala, matyu main main naaju tenanu chumuwa' bain.

José ya' naatalalaba

37 ¹Jacob Canaán tusha manchumi, jungaa kaspele ya' apa vee tusha chumu juu ji' chumuwaañu. ²Entsa kuindaa Jacob' nala' kuindave: José 17 añu juunu uwatala, ya' naatalalaba bulu uveja washkive'muwaami. Tsaaren entsa naatalala ya' apachi vejan shinbula' na juwaala. Ya' amala' mumuya mainya Bilhá, kamainya Zilpá. Tsa tsaindu, José ya' naatalala firu' kiikemu deeve ti', ya' apanu wandi wanditimi.

³Tsaaren Israelya, Josénaa kayu vejan nalanuba pullai estyamu jumi, matyu Joséya ya' apa Israel yumaa derukuunu uwanaa kayamuwaañu' mitya. Tsejtu Israel bareree jali, balenchi jali naraa pumi' kumi. ⁴Tsenñu ya' naatalala naa ya' apa, kayu Josénaa yalanuba pullai estyamuñuba demijatu, Josénu yuj tyutya tyutyaila. Tsa' mitya Josénu tenbitya' pabandiyu jujuula.

José kipimi.

⁵Ma bijee José kipiyyu titu, ya' naatalalanu kuinda kemi. Tsenñu ya' naatalalaa Josénu kayu ne tyutyaila, ⁶José yalanu entsandiñu: Inu meedikai, iya naa-i kipi'ba ñullanu kuinda kenu tsuyu. Entsai kipiyyu: ⁷Lala kumuinchi trigu paasha trigu tele' ejkewaanu kendetsuwayu. Tsenñu wajtunun inchiya trigu tela maali kujpa' uidiwa. Tsenmala, ñuichiya in junga dewayu' jadeiwa, timi.

⁸Tsenñu ya' naatalala pakatu tsandila: Tsaashu juntsaa, ¿ñaalala' uñi tiya' lalanu mandanguen chunuutundiyyu tsandimi? tila.

Tsejtu ya juntsai kipiñu' mitya bain, tsenmin ya naati wandi' papatiñu' mitya bain yanu kayu ne ajaatyaila.

⁹Bene bain José manguipitu ya' naatalalanu entsandi mawainmi: ¡Meenadei! entsai kipiyyu: naa pajta bain, naa kepe pajta bain, naa 11 makarala bain, in junga kalen ja' wayu'ka wayu'kakendetsu kipiyyu, timi.

¹⁰Tsejtu José ya naa-i kipi'ba ya' apanu bain, naa ya' naatalalanu bain kuinda keñu, ya' apa ajaa ti' patu entsandimi: ¿Naati patundiyyu aantsai kipiyyu timi? Tsejtu, ¿naa iya bain, naa ñu' ama bain, naa ñu' naatalala bain, ñu' ajuusha ja' teedinu dejuu? timi.

¹¹Tsenñu ya' naatalalaya dekishtyañuren, ya' apaya, ¿naa-ita' tsai kipiñanga? tya' pensa jujuumi.

José ya' naatalalachi atyami.

¹²Ma malu José' naatalala Siquemsha jila, ya' apa' uvejalanu ishtape mi'ke' fikaanu. ¹³Tsai' dejiñu Josénu ya' apa' Israel tsandimi: Ñu' naatalala uveja washkendu Siquemsha depuve; yalanu ji' keede, timi.

Tsenñu José pakatu: Tsaashu juntsaa, ji' keenu tsuyu, timi.

¹⁴Tsenñu ya' apa' tsandimi: Tsaaya, ñu' naatalala bain, naa uvejala bain naadenañuba kere' kuinda manjaka, timi.

Tsejtu Israel, ya' na Josénu Hebrón kujtu jatsuwasha chutun Siquemsha eemi. Tsenñu José Siquembi jitu, ¹⁵ya' naatalalanu jeendala mi'kes netinduren kataindyumi. Tsaita nentsuñu, ma unbere katatu entsandi pake'meemi: ¿Tye mi'kes nendu iyu? timi.

¹⁶Tsenñu José pakatu: In naatalalanu mi'kes nendu iyu. Ñaa mi'ba jutuya yala nukaa uveja washken depuñuba inu wainka, timi.

¹⁷Tsandiñu juntsa ruku pakatu tsandimi: Enuya yumaa demalu' miive, tsaaen Dotánsha miinu tindetsu meenayu, timi.

Tsenñu José ya' naatalalanu jungan mi'kiitu Dotánsha mangatajimi.

¹⁸Tsenñu ya' naatalala Josénu baasha jantsu dekata-eetu, yanu naaketaa anbuke' ka' tu'nu deju'ba yaitala tsandi depa' dyala. ¹⁹Tsejtu yaitala entsandila: ¡Ke-eekidei, kipimu jantsuve! ²⁰Kipimu janmalaya tute' pi tujuusha pukedaa, tsejturen jeenbaasha chumu firu animaa fikeñuve tidaa; tsenmala asu, ya naa-i kipiñuba juntsaa-i' puiñu meenu, tila.

²¹Tsenñu Rubén entsa detiñu meetu, Josénu livee kenu tyatu, Rubén ya' naatalalanu tsandimi: Ura tutenchiya kityu', ²²asa shajaakaanu kityudaa, matyu tiba den chutyu tenasha jumu pi tujuusha yanu tiba ta'ki'mujchi pukeñun, tsananu tsuve, timi.

Tsaaren Rubén entsandimiya ya' naatalalanu livee kenu tyataa tsandimi, tsanguel' bene ya' apa' junga me-e'lare' me-eenu. ²³Tsenñu José yala' junbi jinmalaren ya' naatalala deka', ya' uukeraa aabare pana' jiñu jali tsaa chipadeke', ²⁴Josénu tiba putyunu tujuusha pukila.

²⁵Tsanguetu panda finu chula. Tsa denaren manbaate Ismaelnu sera' jimu chachilla, tsandityu'ba, Madiánnu sera' jimu chachilla, Galaadsha pu' jimulanu, kameyunu naa pindyupi bain, balsamu tinu chi pillu bain, mira tinu chi pillu bain puu Egiptosha takendu jindetsu katala. ²⁶Tsenñu Judá ya' naatalalanu entsandimi: Lala tiba kakeñuuya kenu dejutyuyu lala' naatalalanu tute', anbuquiinda ne kikituya. ²⁷Tsa' mitya Joséya ura lala' naatalaren juñu' mitya, tuteñuya urajtuve. Matyu tu'tyumuujchin Ismaelnu sera' jimu chachillanu atikiñaa uranu juve, timi.

Tsandiñu, ya' naatalala bain tsanguiñu urave tyala. ²⁸Tsejtu Madiánnu sera' jimu bui atis nemu chachilla junu pullandetsunmalan ya' naatalala Josénu tujuusha pumunu demangalare' Madiánnu sera' jimu chachillanu atikila. Tsejtu 20 lepa lushi jeruchi ai'la. Entsa dekiñaa Josénu Egiptosha take' jila.

²⁹Tsenñun bene Rubén maja' tujuusha miji' mangueturen, ya' naatala Josénu putyu katatu mika llakindyami, tsejtu llakindya' keewaatu ya' jali kiyuuchitikemi. ³⁰Tsejtu ya' naatalala' junga miitu tsandimi: ¡Juntsa kaana putyuve! ¿Iya challa tyee kenujtuuwa? timi.

³¹Tsandiñu yala José' jali deka', main kaa chibu tute', tsaajuntsa asa mai'tekila. ³²Tsanguitu bene ya' apa' junga deme-ere' entsandi kuinda eela: Jali entsaa dekatayu. Keekide mu' jalin; ¿ñu' na' jali jutyun? tila.

³³Tsenñu ya' apa, naa José' jaliñuba manguengatu: ¡Uwain, entsa in na' jalive! ¡Firu ti aa animaañuba fiñuve! timi.

³⁴Tsejtu Jacob llakindya' ya' jali kiyuuchitketu, cha' depeñu llakingue' pannu jali panake', ya' na' mitya pure' malu llakinguen chumi. ³⁵Tsenñu ya' nala bain, naa ya' na'mala bain dewa'di' ya' apanu masundyawaanu dekiñuba, ya' apa masundyanu tyai'tu, ya' nanu pensandyatu kayu ne waawaandimi. Tsejtu, ya' apa entsa entsandimi: In peyangama llakinguen chunu tsuyu. I bain peyataa in naba pemula' chuinsha manbuudiinu tsuyu, tiitimi.

³⁶Tsenmala Madiánnu sera' jimu chachillaya Egiptobi devijitu, Josénu ma ruku Potifar mumunu ma-atikila. Tsaaren Potifarya Egipto' rei, tsandityu'ba faraón' keenu mi'namu chachi jumi, ura patiñuya, washna' keenamu suutadula' ama jumi.

Judá Tamarba

38 ¹Juntsa tinbutala, Judá ya' naatalalanu vela' jitu, Adulam pebulusha chumu, ma unbere Hirá mumu ruku' junga ji' chuimi. ²Tsejtu junu ma unbere Canaánsha chumu Súa mumu ruku' na'manu keemijami, tsejtu yanaa supunga' tyushami. ³Tsenñu juntsa shinbu navi' kañu, Er mumu pula. ⁴Tsejtu manen navi' mangatu, Onán mumu pumi. ⁵Bene bain navi' mangatu, juntsanuya Selá mumu pumi. Tsaaren Judá Quezib pebulunu chunu uwanaa entsa nanuya mangami.

⁶Bene Judá, ya' ajke' na, Ernu ma na'ma Tamar mumunu supungakaami. ⁷Tsaaren Erya Yavé' ajuusha urajtu kiikeñu' mitya, tsaaj Yavé peyakaakemi. ⁸Tsenñu Judá, ya' na Onánnu entsandimi: Ñu' naatala' biyuda shinbunu mangade, tsejtu ñu ya' apipi jutu yanu naakenuu juñuba tsanguide; tsejtaa ñu' naatala' mitya sera' jikaanu juve, timi.

⁹Tsenñu Onán ya' na fale' bain, ajke' jumuya ura ya' na juuñuu kuran jutyuñuba mi' mitya, naa-uwanu ya' uñaku' biyuda shinbuba tsudi' bain napunu kityu jujuumi, matyu ya' mityaya ya' uñaku millanu sera' jimu chachi dejutyusa tyatu. ¹⁰Tsenñu Onán tsa tsanguitu Yavéchiya ajaatyainuu kiikeñu' mitya, yanu bain Yavé peyawaakemi. ¹¹Tsenñu Judá

ya' suyanu entsandimi: Ñu' apa' yasha miji', biyuda shinbu juuren chude, in na Selá kayu musuindyuya, timi.

Tsaaren Judá juntsandimiya ya' na Selá bain, ya' uñakula naadeiñuba juntsa-i' peyachuve pensanguitaa tsandimi.

Tsenñu Tamar ya' apa' yasha miji' machuimi.

¹²Bene pure' tinbu pullantsuñu, Judá' shinbu, Súa' na'ma bain peyami. Tsai' peyañu, Judá llakinguen chuturen puitetu, Timnat pebulusha jimi, matyu ya' uvejalanu ju daamula' puinsha. Tsenñu Adulam pebulusha chumu ruku, yachi ura' keranu chachi jumu Hirá, yaba bulu jimi. ¹³Tsenñu Tamar ya' anchapa Timnatsha ya' uvejalanu ju daanu jintsuve detiñu kuinda mijatu, ¹⁴biyudala' pannu jali manbekike', kajuru du'kentsumi jalichi dukike', jalichi ya' bulunu depijtekemi, muba yanu keengan jutyu. Tsejtu Timnat jinu miñusha chumu Enaim pebulu vinu juukapasha ji' chudimi. Tsaaren Tamar entsanguemiya, yumaa Selá de-aawañuren, yanu ya' shinbu mandirenu manguwaindyuñuba mijataa tsanguemi.

¹⁵Tsenñu Judá yanu katatu, matyu munuba na'baasa tsa tsaimu shinbuve pensanguemi, naa ya' kajuuba dedukaañu' mitya. ¹⁶Tsejtu umaa yanu kalen jitu, naa ya' suyañuba mijtu' mitya entsandimi: ¿Inu ñuba tsumishtinuuyu? timi.

Tsenñu pakatu: ¿Iya ñuba tsun mitya inu tyee kunuuyu? tikami.

¹⁷Tsenñu Judá pakatu: In animaa paasha pumu chibu kaanaa main kuwanu tsuyu, timi.

Tsenñu manbakatu: Tsaaya urave, tsaaren tsanguen mitya main inu tiññuba ñuchi kuwanu juve, kayu chibu inu kuwanu erendyuya tananu, timi.

¹⁸Tsenñu Judá pakatu: Tsen ¿tyee shuikisa tenguen? timi.

Tsenñu manbakatu: Muute chujtintsumi kutunu yangaanu chuwaba puu kuwaka, naa tyaapanu tanashu juntsa tyutyuan cha'li bain kuwaka, timi.

Tsenñu Judá juntsa dekuwatu umaa yaba tsumi, tsejtu na ma pukemi.

¹⁹Tsenñu bene Tamar miitu ya' kajuunu dishkentsumi jali mangatu, biyudala' pannu jali manbanakemi.

²⁰Tsejtu bene Judá yachi ura' keranu Adulam pebulusha chumu chachiba juntsa chibu kaana eemi juntsa shinbunu kuwanutsu, tsejtaa ya' kuñu deme-eesa tyatu, tsenñuren yachi ura' keranu ruku juntsa shinbunu mangatai'mi.

²¹Tsejtu junu chumu rukulanu depake'meetu tsandimi: ¿Nuka naanain juntsa munuba tsa tsaimu shinbu Enaim pebulu miñu keesha katawamu? timi.

Tsenñu depakatu: Enuya munuba tsa tsaimu shinbuya maliba dechutyuve, tikala.

²²Tsenñu juntsa ruku Judá' puinsha miitu tsandimi: Iya juntsa shinbunu mangatai'yu, tsenmin juntsa tenanu chumu rukula bain, junuya munuba tsa tsaimu shinbu juulaya maliba chutyuve, detingayu, timi.

²³Tsenñu Judá pakatu: Tsaaya iya yanu kuwakeesu juntsa tsai tashuwañuba urave, tsenmalaa lalanu uukapui'nudetsu, tsaaren ne iyaa juntsa chibu kaana erendyuba jui'yu, ñunu eeñuren ñu juntsa shinbunu katai'mujchi maave, timi.

²⁴Tsejtu bene pen chu'chaya insha, Judánu entsandita jila: Ñu' suya Tamar vee rukulaba matsuñuve, tsai' ma naviiñuve, tila.

Tsenñu Judá entsandimi: ¡Tsaaya dekalare' ma jupekidei! timi.

²⁵Tsenñu yumaa kalaanu ma jiindetsuñu, Tamar ya' anchapanu, entsandidei ti' mandanguemi: Entsa muchiñuba juntsa rukaa inu napuve. Asu tejan keekide entsa muute chujtintsumi ya' chuwaba, naa entsa tyutyán cha'li bain muchiñuba ura' keekide, timi. ²⁶Tsenñu Judá juntsa demanguengatu tsandimi: Naa ya entsangue' firu' keñuba, iyaa kayu firu' kikeeñuve, in na Selánu yanu supu mangutyu' mitya, timi. Tsejtu naa-uwanuba juntsa shinbuba matsui'mi.

²⁷Tsejtu Tamar nakanu tinbu jañu nakatu, pai na kami. ²⁸Na defaanu uwanu, mainya ya' tyaapa avindala ajke' uslaami. Tsenñu nakakaamu shinbu juntsa tyaapanu ungalalaa kaa chuwa tsaa teepukemi, tsejtu tsandimi: Entsaa ajke' faave, timi. ²⁹Tsenñuren juntsa kaana ya' tyaapa mamu'kakaakenmala, ya' naatalaa ajke' faami. Tsenñu nakakaamu shinbu juntsanu Fares mumu pumi ajke' faamunu (hebreo palaachiya “faapumu” titu), matyu entsanditu: Naa itaa juuke' faatu iyu, titu. ³⁰Tsenñu benee kama kaana faami, matyu tyaapanu ungalalaa kaa chuwa teevimu kaana, tsenñu juntsanu Zérah mumu pumi.

Joséya Potifarchi tiba washna' keenamu tiyami.

39 ¹Josénu Egiptosha detajiñu, ma ruku Potifar mumaa Ismaelnu sera' jimu chachillanu ati'kami. Potifarya faraón' keenu mi'namu bale ruku jumi, ura patiñuya yaa washna' keenamu suutadula' ama jumi. ²Tsaaren Yavéya Josénu keena' mitya, tiba ura' kekaantsumi Egiptobi yanu uudenguemu ruku' yanu chungama. ³Tsenñu yanu uudenguemu ruku bain mijami naa Yavéya Josénu tinu bain ura' kikaantsuñuba. ⁴Tsenñu yanu uudenguemu ruku Josénu ura' tya' keekeekitu, ya' kelunu mi'namu bale ruku tirekemi. Tsejtu Potifar ya kumuinchi ti taju' bain Josénu tene washkenu dekuwakemi. ⁵Tsenñu Potifar naamaa juntsangue' Josénu ya' kelunu mi'namu bale ruku tireñuba, José' mityaren Potifarnu Yavé mika ura' ikaami, tsejtu ya' yanu bain, naa ya' taawasha kenu jeenbaasha bain tsaren ura' de-ikaami. ⁶Tsejtu Potifarya ti taawasha kemu ju'ba Josénu tene washkenu dekuwake' mitya, taawashatalaya naa-ichunga tya' pensajtu ju', panda finun pensaa jujuumi.

José Potifar' shinbuba

Joséya dee chachi ju', uukera' musu jumi. ⁷Tsenñu Josénu uudenguemu ruku' shinbu, mutya' keekeekitu, Josénu ma malu entsandimi: ¡Iba tsude! timi.

⁸Tsenñu Joséya tsaindyatyu' pakatu: ¡Tsandityuka! Inu uudenguemu rukuya kumuinchi ya ti taju'ba inu tene washkenu tiretu, iya entsa yanu chushu juntsaya tyee intsuñanga tya' pensajtu juve. ⁹Entsa yanuya main kayu inu pulla bale ruku juu uudenguemuya chutyuve. Tsejtu inu uudenguemu rukuya tiba in tyaapanu tene washkenu shuikive, tsaren

ñunuya in tyaapanu shuikindyuve, ñuya ya' shinbuñu' mitya. Tsaanuba, ¿nenñaa iya tsangue' Diosnu kundaa ke' ujcha lamunga? timi.

¹⁰Tsenñu naa juntsa shinbu Josénu malumee tsaimishtinu papatiñuba, Joséya ya' palaanu meenguityu jujuumi, tsenmin naa yanu kalen jade tiñu bain tsaindyatyu jujuumi. ¹¹Tsainduren José ma malu yasha mavimi ya' taawasha mannu, tsenñu juntsa yasha taawasha kemula muba dechutyuñu, ¹²juntsa shinbu José' jalinu kakijitu: ¡Iba tsude! timi.

Tsandiñu, José wapana' deengue' mafaatu, ya' jalin juntsa shinbunu tai shuwakaami. ¹³Tsenñu José daran mafaanu, juntsa shinbu ya' jalin tai shuwa'ba mija' mitya, ¹⁴juntsa shinbu ya' yasha taawasha kemulanu mika' kuinda ketu, entsandimi: Entsa hebreo chachinu ka' jañu, challa lalanu uukapukiñunguive. Iba tsunu tya', in junga ma vijaiñuren iya daran watiñu, ¹⁵wapana' malutu ya' jali shuike' maluive, timi.

¹⁶Tsanditu, juntsa shinbu José' jali uukare' tanami ya' ruku maañu keewaanu. ¹⁷Tsejtu, ya' rukunu entsandi kuinda kemi: Manda-i' taawasha kemu hebreo chachi ñu ka' jaisu juntsa in sukusha vi' firu' kenu kive. ¹⁸Tsenñuren iya daran watiñu, wapana' jeke mafaatu ya' jali enu shuike' maluive, timi.

José peesu vimi.

¹⁹Tsa' mitya: Ñuchi manda-i' taawasha kemu chachi inu entsanguive, tiñu, yanu uudenguemu ruku meetu yuj ajaatyami, ya' shinbu tsandi' kuinda keñu. ²⁰Tsenñu yanu uudenguemu ruku, Josénu kakare' peesu puimi rei' chachilla' peesu puinsha. ²¹Tsenñu naamika José juntsa-i' peesu puñu bain, Yavéya yanu ura' kikaantsuñu' mitya, peesusha pumu chachillanu uudenguemu bale ruku, Josénu ura' tya' keekeekemi. ²²Tsejtu peesu pumula' bale rukuya, Josénaa junu peesu pumuutala washkemu bale ruku tiremi. Tsenñu junga tyee kiikenuu dejuñu bain yandene uudenguiikemu tiyami. ²³Tsejtu junu bale ruku pumuya, Josénaa bale ruku tire' peesu pumulanu keena' uudenguemu tire' mitya, yaa tiba mangueres netyu jujuumi, matyu Yavéya Joséba ju' titala bain ura' kekare' jintsuñu' mitya.

Nenñaa pallu tsai dekipiñuba José wainmi.

40 ¹José entsai' peesu punu uwanu, Egipto reichi binu kiikemula' bale ruku bain, naa reichi pan kiikemula' bale ruku bain yanu uudenguemu rukunu firu' dekiñu, ²faraón ajaatyatu, juntsa pai bale rukulanu ³peesu depumi, washna' keekeenamu suutadula' ama' yasha, matyu José bain punu peesu yasharen. ⁴Tsenñu peesu pumulanu washna' keekeenamu suutadula' amaya Josénaa washke' keekeenanu uudenguemi entsa rukulanu. Tsenñu yala junga peesusha jayee wadepula.

⁵Tsanaturen entsa pai rukula reichi binu kikare' taji' kumu bain, reichi pan kiikemu ruku bain, main main kipila mangueperen. Tsenmin main main yala' kipiñu naaju' tsaañuba vee vee aseetanguekaanu jumi. ⁶Juntsa kepenene José yala' junga ji' keeñu yuj llaki jula. ⁷Tsenñu José yalanu

pake'meetu tsandimi: ¿Nenñu deeyu uma yuj llakindyañu' kajuru jula? timi. ⁸Tsenñu yala pakatu: Lala uma naa-i kipi' bain mijanu tenñuba, munu kuinda ke' wandikutin tsa deetu deeyu, tila.

Tsenñu José pakatu: ¿Mu bain naa-i dekipiñuba Dioschee aseetangue' panutsumi jutyuu? Tsaaya inu kuinda kikai naa-i dekipiyu, timi.

⁹Tsenñu binu kikare' faraónnu taji' kuwa kuwakemu bale ruku naa-i kipi'ba Josénu entsandi kuinda kemi: Kipibi uva chuwa main katañu, ¹⁰jei awamin pen pala vi' llullu kemin, ya' llullu jumula uva tyundyu tene tiyaimin jei lluve. ¹¹Tsaiñu, iya uva katu, chuyi' bejte' basunu pu' faraón' tyaapanu taji' kuwayu, timi.

¹²Tsenñu José tsandimi: Ñu' kipiñuya entsandi aseetanguikarave: pen ali juushu juntsaya pen malu juve. ¹³Pen malu insha faraón ñunu livee ke' manen mishu mangujte', ñu' kaspee taawasha kinsha manbunu tsuve, tsenmala ñu kaspele naakentsumuwa ju'ba faraónnu tsa manguentsunu tsuve. ¹⁴Tsejtu ñunu demangalaañu miji', ñu junga ura' manbumiya inu mandengaka, tsejtu in mitya tsantsaya faraónnu pade inu peesu mangalaanutsu. ¹⁵Iyaa hebreo chachilla' tusha tara' jamuyu, tsenñuren iya enu peesu viinuu firu' kindyun peesu depuve, timi.

¹⁶Tsenñu faraónchi pan kiikemu bale ruku bain Josénu meenatu naa-i kipiñuba aseetangue' uraanuuya pañu' mitya, ya bain kuinda ketu entsandimi: I bain, kipibi pen kaa pishkalisha fibaba pan tene in mishpukasha chujti' tanayu. ¹⁷Tsenñu kayu kai'sha llai'namu kaa pishkalishaya faraónchi pure' vee vee pingala pan juu depunuren, pishkula in mishbui'sha deja' pishkalisha pan pumunun fífidekive, timi.

¹⁸Tsandiñu, José pakatu tsandimi: Ñu' kipiñuya entsandi aseetanguikarave: pen kaa pishkali pan juushu juntsaya pen malu juve. ¹⁹Pen malusha faraón ñu' mishu daakakare', ñu' bulu cha'linu tu'pu' uikaanu juve. Tsenmala pishkulaa deja' ñu' alla finu detsuve, timi.

²⁰Tsenñu pen malu insha faraónchi ya' nakayanu malu machañu, fandangu kemi ya' taawasha kemu chachillaba. Tsangue' demikatu, faraón uudengue', naa binu kekare' taji' kuwa kuwakemu bale rukunu bain, naa pan kiikemu bale rukunu bain peesu demangalaanu eemi. ²¹Tsejtu binu kikare' kuwa kuwakemu bale rukunuya ya' kaspee taawasha kiikensha manbumi. Tsenñu juntsa ruku ya kaspele naakentsumuwa ju'ba tsa manguentsumi. ²²Tsangueturen, pan kiikemu bale rukunuya chisha yangaakaakemi, matyu José naati aseetangue' pañuba juntsaimi. ²³Tsaaren, binu kikare' faraónnu kuwa kuwakemu bale rukuya pashiitu, Josénu mandengai'mi.

Faraón naa-i kipitaa tsaiñuba José wainmi.

41 ¹Pai añu puinu tinbunu, ma bijee faraón kipimi. Tsenñu faraón kipibi, Nilo pi kelunu uyunaren, ²pisha mandishpai wagara faala naraa nakululuu tene. Tsejtu ñañi chundala ishtape fífikentsula. ³Tsa denaren yala' benesha bain mandishpai wagara ejkekee firuundene

defaatu, pi kelunu uyudila ajke' faamula' keesha. ⁴Tsanatun, jentsa ejkekee firuu wagaalaya juntsa naraa nakululuu wagaalanu defikila!

Tsenmalan faraón mandengakemi. ⁵Tsejturen manen kasu' manguipiñu, umaa ma trigu lura narai awamin, mandishpai ali vi' trigu tene nandiyaimi. ⁶Tsenmala bene bain mandishpai ali mafaala pajlanu deechusha jamu ishuwachi dejuya' ejke jupeendene. ⁷Tsenmin entsa ejke ali trigu jumula naraa trigu aa ali jumulanu defikila.

Tsenñu faraón mandengatu mijami naa kipibi tsaiñuba.

⁸Tsejtu ayunchi kepenene yuj pensandyami. Tsandyatu, kumuinchi Egipto' chumu mirukulanu demikatu, faraón kuinda kemi ya naa-i kipi'ba. Tsenñuren naa-i kipitaa tsaiñuba muba aseetangui'tu waintyula. ⁹Tsenñu binu kikare' faraónnu kuwa kuwakemula' bale ruku, faraónnu entsandimi: Naa iya pashiitu mandengatyu' firu' kikeñuu kendu bain challaa mandengayu. ¹⁰Ñu kaspele, ñuchi tiba kiikemu rukulanu ajaatyatu, naa pan kiikemu bale rukunu bain, naa inu bain peesu pumuwaave peesu pumulanu washna' keekeenamula' bale ruku' yasha. ¹¹Tsenñu ya bain, i bain manguepe dekipiwayu. Tsejtu vee vee dekipiwayu, tsenmin main main naa-i depikitaa tsaiñuba aseetanguenuu juwa. ¹²Tsenñu washna' keenamula' bale rukuchi manda-i' taawasha kemu main hebreo musu laaba puwa. Tsejtu juntsa musu lala naa naa-i dekipiñuba main main aseetangue' kuinda kiwa. ¹³Tsenñu ya naati pañu bain juntsa deiyu. Tsejtu iya engu taawasha manjañun, mainya tuta' yangaraive, timi.

¹⁴Tsenñu faraón ya' chachillanu Josénu peesusha mangalaanu uudenguiñu, jei mangalaajila.

Tsejtu José malutu, tyaipu mangué', jali vera manbana', faraón' ajuusha jimi.

¹⁵Tsenñu faraón tsandimi: Iya kipiñuren muba aseetangue' wainnu deki've, tsaaren ñuya naa-i dekipiñuba aseetangue' wainmuve detiñu mijayu, timi.

¹⁶Tsenñu José pakatu tsandimi: Iya maali aseetangue' tsanguityu juyu; Diosya ñu naa-i kipitaa tsaiñuba wandi' ñuchi uraanuu mijakaanu juve, timi.

¹⁷Tsenñu Josénu faraón patu tsandimi: Iya kipibi Nilo pi kelunu uyunayu. ¹⁸Tsanaren pisha mandishpai wagara naraa nakululuu tene defale' ñañi chundala ishtape findetsuwa. ¹⁹Tsadenan juntsala' bendala mandishpai wagara demafaave mafiruu ejkekee tene. Tsaaren naa-uwanuba Egiptosha juntsaa firuu wagaraya kata' kerajtuyu. ²⁰Tsejtu juntsa ejkekee firuu wagaala juntsa ajke' faamu mandishpai wagaa nakululuu jumulanu defidekiwa. ²¹Tsaaren juntsangue' defituren, maliiba jayu aawa' mangueraindetyu', kaspele naaju ejkeke deju'ba juntsaaren ne judeewa. Juntsai kipitu mandengayu.

²²Tsejtu manen kasu' manguipiñu, umaa mandishpai ali trigu tene narai de-awave ma lura juunuren. ²³Tsenñu bene yala' benesha mandishpai trigu ali pajlanu deechusha jamu ishuwachi dejuya' ejke jupeendene de-awave. ²⁴Tsejtu entsa ejkekee ali jumula aa ali naraa jumulanu defidekiwa. Entsa kipitaa mirukulanu iya entsandi kuinda keñuren, maliiba aseeta dekityu' inu dewandi've naa-i kipitaa tsaiñuba, timi.

²⁵Tsenñu José faraónnu pakatu tsandimi: Ñu pai bijee kipiñu juntsa main juuren tsaave. Dios wajturen tyee kenu ju'ba ñunu mijakaatunguiñuve. ²⁶Mandishpai wagara naraashu juntsala mandishpai añu juve ti' keewarave. Tsenmala mandishpai trigu ali naraashu juntsala bain tsaren mandishpai añu juve ti' keewarave. Tsaju' juntsa kipiñu jumula main juuren tsaave. ²⁷Tsenmala mandishpai wagara ejkekee firuu jumula bendala faamula bain, mandishpai añu juve ti' keewarave. Tsenmala mandishpai ali ejke jupe deeve tishu juntsala bain mandishpai añu tiba yamuj inu juve ti' keewarave. ²⁸Tsa' mitya iya ñunu naati pañuba, Dios bene juntsanguenu tsuyu ti' ñunu keewaatunguiñuve. ²⁹Kumuinchi Egipto tusha mandishpai añu' mityaya pure' bui tinbu juu tiyanu tsuve. ³⁰Tsejturen bene mandishpai añu' mityaya tiba yamuj juu tiyanu tsuve. Tsainmala naa Egiptosha tiba bui tinbu i' puimuwaanuba mandengan dejutyuve. Entsa yamujka tinbu nuka bain tiba finutsumu millangue dekikaanu tsuve. ³¹Juntsa-i' aa yamuj tiyanmala, naajulaba kaspele bui tinbu i' puimuwaanuba jaiba mandengai'nu detsuve. ³²Tsejtu ñunu juntsaren pai bijee kipikaamiya, Diosya ura uwain tsanguenbera kenu ju', wajturen tsanguenu jutaa tsanguñuve. ³³Tsa' mitya ñu, faraón, main bibu' aseeta juunu mi'ke' kade, tsangue' yanu Egipto tunu washna' keenakaanu tireñu urave. ³⁴Tsejtu ñu entsanguide: uñi detire' naa nukaba de-eetu chachilla ti de-iware' kañu bain man pela veekare' ma pela kalare' ñuchi wa'kaakaa kikaade, matyu juntsa mandishpai añu tiba inu tinbu pullaindyuya. ³⁵Tsejtu kumuinchi juntsa finutsumi jumula juntsa mandishpai añu tiba de-inu tinbunu deka' pebulutala de-uukare', faraón' tyaapasha puite' washkikaade, bene chachilla finudetsu. ³⁶Tsenmala entsa fikenuu jumula uukara' tsananu tsuve juntsa mandishpai añu yamuj tinbu janmala chachilla finudetsu, matyu Egiptosha chumula pandachi yamuj detiya' peyan jutyu, timi.

José Egipto uñi tiyami.

³⁷José entsandiñu, faraón bain, naa ya' kelunu mi'na' tiba kiikemu chachilla bain pensangue' keetu, uraa tyala. ³⁸Tsenñu faraón yachi tiba kiikemu chachillanu entsandimi: ¿Veelaba entsaa Diosa' espiritu chachilla kivetaa chachi katawanu jun? timi.

³⁹Tsejtu Josénu tsandimi: Ñu tsa bibu' pensa juu, tsenmin tsamantsa aseeta juuya dejutyuve, matyu Diosya ñunu entsaa mijakaanu tireñu' mitya. ⁴⁰Ñaa in chunu yanu bale ruku mandiyanu juve. Tsenmala kumuinchi in chachilla ñu' uudennu tene meedinu detsuve. Tsaaren iyaa rei' mitya iren ñunu kayu pullaa bale ruku chunanu tsuyu, timi. ⁴¹Tsanditu: Iya ñunu kumuinchi entsa Egipto tusha washkemu uñi tirentsuyu, timi.

⁴²Tsejtu faraón, ya' muute chujtintsumi suutes kalaatu, José' tyamishunu pukemi. Tsanguemin balela' pannu ura linu jali pangaanu uudenguikemi, tsenmin kutunu panantsumi bain uru tene juu pandekaami. ⁴³Tsanguetu bene ya' kelunu jijimu naraa karu kawalluchi ju'llaa jumunu e'lare' eekemi. Tsenñu

ya' chachilla ajkeshu utis jijitu, chachillanu entsa entsandila: Ya' ajuusha teedi' balengure' keewaadei, tiitila. Entsaitaa José kumuinchi Egiptochi uñi tiyami.

⁴⁴Tsenñu faraón bene entsandimi: Iyaa faraónyu, tsaaren muba ñunu uuden pa'tyumujchiya Egipto' chulla tiba kenu dejutyuve, timi.

⁴⁵Tsejtu faraón Josénu vee mumu manbutu Egipto palaachi Safenatpanéah timi. Tsenmin, Josénu faraón supungumi On pebulubi chumu, pajtanu dyus kure' balenguumishtimu ruku Potifera' na'ma, Asenatnu. Tsenñu José kumuinchi Egipto tusha bale ruku tiyami.

⁴⁶José 30 añu juunu uwanaa faraónchi taawasha kemu tiyami. Tsejtu José nukaba lu' ji' deneimi Egiptosha. ⁴⁷Juntsa mandishpai añunu tiba pure' bui tinbu tiyaimi. ⁴⁸Tsenñu José juntsa bui tinbu jañu kumuinchi tiba imula mandishpai añunu deka' wa'kaatu nutsa pebulusha kalen juñuba junga taji' tsutsungaakaami. ⁴⁹José juntsangue', bui inu tinbu jañu deka' wa'kaatu, finutsumi trigu pure' kake' fera ñiipe tsun tsangue deka' wa'kaami, tsejtu tsamantsangue wa'kaatu naake' miken tsai tiyami.

⁵⁰Kayu yamuj tinbu jaindyuren, José ya' shinbu Asenatba pai na miyandimi. Asenatya On pebulubi chumu, pajtanu dyus kure' balenguumishtimu ruku Potifera' na'ma juwaami. ⁵¹Tsejtu José ajke' nanuya Manasés mumu pumi, Dios yanu naa taaju ke' puiñuba demanbashware', naa ya' paandela' mitya bain pensandyawaatyuve titu. ⁵²Tsenmin ya' bene nanuya Efraín mumu pumi, Diosya ya' taaju-i' puinu tunuren tiba yaichi uraanuu dekikare', naa na bain miyandiwaave, titu.

⁵³Tsenñu Egiptosha yumaa mandishpai añuya bui tinbu de-i' puiñu, ⁵⁴umaa mandishpai añu yamuj tinbu tene jumu bain tiyami, José naati pamuwaañuba juntsaitu. Tsenñu naa nuka bain ti fin tsai tiyala. Tsaaren Egiptoshaya tiba fikenuu jumula tsumi. ⁵⁵Tsenñu bene Egipto' chulla ti fin tsai tiyatu, faraón' junga ji' panda pa' jila. Tsenñu faraón kumuinchi Egiptosha chullanu tsandimi: José' jungaa ji' dekeetu, ya naatiñuba tsanguidei, timi.

⁵⁶Tsejtu naa nuka bain ti fin tsa tiya deiñu, José nuka nuka fikenuu buli uukara' tsuñuba majuuke' atintsumi Egipto' chullanu, matyu nukaba kayu yamujka ne tiyaintsuñu' mitya. ⁵⁷Tsenñu naa nuka tu' chulla bain ti fin tsandyatu Egiptosha buli ati'kanu José' junga jijiiila, matyu nuka bain tiba fikenuu tsutyuñu' mitya.

José' naatalala Egiptosha jila.

42 ¹Jacob Egiptoshaya fikenuu tsuñu mijatu ya' nalanu tsandimi: ¿Tyeenguendaa ñulla veta' veta' ne keedenayu? ²Egiptoshaya fikenuu tsuve detishu, jungaa ji' ati'kaidei, laaba tyee fitaa chukeenuumiñu, timi.

³Tsenñu José' naatalala paityalaya Egiptosha jila finutsumi ati'kainu. ⁴Tsa deiñun Jacobya ya' kayi na, José' benna, Benjamínnya eetyumi, tyeeba urajtu ichuve tyatu. ⁵Tsenñu Israel' nala veelaba debuudi' jila fikenuu ati'kainu, matyu naa nukaba Canaán tusha yamuj detiyaiñu' mitya.

⁶Joséya juntsa tusha uñi ju' mitya, tiba fikenuu jumula ya tene naajulanu bain ai'mu jumi. Tsenñu ya' naatalala ya' ajuusha dejitu, yala' llashkapa tusha tyuikanbera waike' keewaala. ⁷Tsenñu José ya' naatalalanu katatu manguengami, tsejturen kerajtu chacheeba ju' yalanu pake'mere' daran pan tsanditu entsandimi: ¿Ñulla nuka chumaa jatu deiyu? timi.

Tsenñu yala pakatu: Canaán tushaa dejayu fikenuu ati'kanu jatu, tila.

⁸Tsaaren naa Joséya ya' naatalalanu manguengañu bain, ya' naatalalaya yanu manguengaindyula. ⁹Tsenñu José mandengami kaspele yalanu kipi kipiitu naa-ita' tsaimuwa ju'ba. Tsejtu yalanu entsandimi: Entsa tutala nunbatalaa washajtuñuba ñulla jundala vinguija' kanu keentsures nemu chachi deeve, timi.

¹⁰Tsenñu yala pakatu: Tsa jutyuve, ruku. Lala ñuchi tiba kiikemu chachillaya fikenuu ati'kanu jatu deiyu. ¹¹Lalaya kumuinchi ma apa' naren dejuyu, tsenmin ura' chachi deeyu; ñuchi tiba kiikemu chachillaya firu' kenu keentsures nemu dejutyuyu, tila.

¹²Tsenñu José tsandimi: ¡Ñulla anbutindetsuve! Entsa tutala nunbatalaa washajtuñuba ñulla jundala vinguija' kanu keentsures nemu chachi deeve, timi.

¹³Tsenñu yala pakatu: Lala ñuchi tiba kiikemu chachillaya 12 naatala dejuyu, ma apachi tene. Tsenmin Canaán tusha chumu deeyu. Tsaaren ma naatala kayiya lala' apaba shuwave, tsenmala mainya laaba chutyuve, tila.

¹⁴Tsenñu José manbatu: Ñulla uwain vinguija' kanu keentsures nemu deeve. ¹⁵Tsa' mitya uwain anbukuinda kindetyuñu bain mijanu tsuyu: faraónnu paka' uwain tsanguenbera kenu ti', ñulla kayi naatalanu taatyumujchiya maliba malu' mijin dejutyuve tintsuyu. ¹⁶Tsa' mitya main miji' mangaidei ñulla' kayi naatalanu. Tsenmala mantsalaa enu peesusha shuwanu dejuve, uwain ura' depañuba mijanu. Tsa jutyushu juntsaa, uwaindiyu faraón chuve ti' yanu paka' ñulla uwain vinguija' kanu keentsures nemu chachi deeve, timi.

¹⁷Tsejtu José yalanu pen malu peesusha pu' tadimi. ¹⁸Tsejtu pen malusha José yalanu tsandimi: Iya Diosnu meenguemuyu. Tsa' mitya entsanguishu juntsaa tutatyu' livee inu detsuve: ¹⁹ma naatala peesusha shuikike', mantsalaya demiji' ñulla' bululachi fikenuu manda'dei. ²⁰Tsejtu bene ñulla' kayi naatalanu taadei. Tsa dekishu juntsaa ura' depañuba mijanu tsuyu. Tsa deki'shu juntsaa peyanu detsuve, timi.

Tsandiñu yala tsanguila. ²¹Tsejturen yai tene veta' veta' tsandila: Uwain lala' bennanu yuj firu' jumuwa deeyu: ¡Tsanguityukai! tiñuba meranguityu', taaju ikaamuwa deeyu. Tsa' mityaa laa bain challa entsanguie taaju manguendetsuyu, tila.

²²Tsenñu Rubén pakatu: Iya tsandiwayu: Juntsa kaananu firu' kityudei, tiñuba, demeedi'su. Challa laa bain taaju kenu dejuyu juntsan mitya, timi.

²³Tsaaren yalaa mijtula naa José yala' palaanu aseeta juñuba, matyu José yaiba kuinda kendu Egipto palaachi panmala, vee rukaa aseetangue' hebreo palaachi manba manbatintsuñu' mitya. ²⁴Tsenñu José vee mujtu

baka' miji' ware', manen yala' puinsha miitu yaiba manbami, tsejtu yala dekeenaren Simeónnu kakaami peesu punu.

²⁵Tsanguetu bene José ya' chachillanu uudengue' ya' naatalala' kustaasha trigu tyuwake depu', naa yala' paangueñu lushi bain yalanu main main yala' kustaasha demanbu' me-ere', naa yaichi miñusha panda fintsumi bain kuwa' me-eedei, timi. Tsenñu ya' chachilla tsanguila.

²⁶Tsenñu fifikenutsumi pumu kustaa yala' burunu demayangare' miila. ²⁷Tsai' miindu tsunu tenanu detsundu ma ruku ya' burunu panda fikaanu kustaa yachi juukemi. Tsejtu kustaa juukapanu ya' lushi puna mangatatu, ²⁸ya' naatalalanu tsandimi: ¡Keejade! Inu lushi manguwadekiñuve. Enu entsanave in kustaanu, timi.

Tsejtu kumuinchi yala tsamantsa wapana' dejullukendu veta' veta' entsa entsandila: ¿Dios lalanu tyee ketunguiñu tsanguemi? tiitila.

²⁹Tsejtu Canaán tusha miitu, yala tyee i' demaji' bain yala' apa Jacobnu tsangue dekuindaketu, tsandila: ³⁰Juntsa tusha chumu uñi lalanu yuj ajaaty'a patu: Ñulla vinguija' kanu keentsures nemu deeve, tiwa. ³¹Tsandiñu, lala tsa detiyu: Ura' chachi tene judeeyu; tsenmin lalaya vinguija' kanu keentsures nemu bain dejutyuyu. ³²Lalaya 12 naatala juwa deeyu ma apachi tene. Tsaaren ma naatalaya laaba chutyuve. Tsenmala main kayi bennaya Canaán tusha lala' apaba shuwave, detiwayu. ³³Tsenñu ya entsandiwa: Uwain ñulla ura chachi deeñuba mijanu tsuyu. Ma naatala iba shuike', mantsalaya demiji' ñulla' bululachi finutsumu manda'dei. ³⁴Tsaaren ñulla' kayi naatalanu taadei. Tsa deishu juntsaa ñulla uwain vinguija' kanu keentsures nemu chachi dejutyu', deechu' kiikemaa dejuñuba mijanu tsuyu. Tsa dekishu juntsaa ñulla' naatalanu livee kenu tsuyu, tsenmala bene ñulla entsa tusha buli ati'kas neneinu detsuve, tiwa, tila.

³⁵Tsejtu yala, ya' apanu tsandi kuinda ketu, kustaa manduukendu kustaameemee kaa buusanu yala' lushi puundene kata. Tsejtu kaa buusatala lushi puu dekatatu, yala bain, naa yala' apa bain wapana. ³⁶Tsenñu ya' apa Jacob tsandimi: Ñulla inu na miyajtu shuikikendetsuve. Joséya yumaa kataatyuve, Simeón bain. Tsenmala challa Benjamínnu bain tajinu dejuve. Entsainmala inchi tene urajtu jujuuve, timi.

³⁷Tsenñu Rubén ya' apanu tsandimi: Benjamínnu eede. Iyaa ya' mitya mijanu tsuyu. Iya ñunu mandaja' kutyunmalaya, in pai kaillanu tu'de, timi.

³⁸Tsandiñu, Jacob pakatu tsandimi: In na ñuiba jin jutyuve; Joséya peyañu, challa yaren main juuve. Miñutala jindu tyeeba iñuba ñullaa kuipanu detsuve, iya ruku llakindyanchin peyañu bain, timi.

Benjamínnu Egiptosha tajila.

43 ¹Canaán tusha kayu yamuj tiya' ne jiintsumi. ²Tsaintsuñu yala Egiptosha taañu finutsumi defiketu, Jacob ya' nalanu tsandimi: Manen demiji' laachi finutsumi ma-ati'kaidei, timi.

³Tsenñu Judá tsandimi: Juntsa rukuya entsandiwa: Ñulla' kayi naatalanu demiya' taatyushu juntsaa, ñullanu mijapetse ken jui'yu, tiwa.

⁴Tsa' mitya ñu' kayi nanu eẽnyua finutsumi miji' ma-ati'kainu deeyu.

⁵Tsaaren ñu' kayi nanu laaba eetyushu juntsaa jikeyan jutyuve. Juntsa rukuya entsandiwa: Ñulla' kayi naatalanu demiya' taatyushu juntsaa, ñullanu mijapetse ken jui'yu, tiwa, timi.

⁶Tsenñu Israel entsandimi: ¿Ñulla tyeenguenaa tsa deti', juntsa rukunu ñulla kayi naatala miya deeyu ti' dewainyu? timi.

⁷Tsenñu ya' nala entsandila: Tsaaren yaa lala nan naatala dejuñuba mijanu ti', naa lala' bululanu bain depake'meetu entsandiwa: ¿Ñulla' apa chaiba chuu? ¿Vee naatala mamiya dejuu? tiitiwa. Tsenña lala dekuindakiwayu ya titi pake'meeñuba. Tsa' mitya ¿nejtaa lala mijanu dejuwa naa lala' kayi naatalanu miya' jadei ti' panuuñuba? tila.

⁸Tsenñu Judá ya' apa Israelnu entsandimi: Ñu' nanu iba eede, tsenmalaa lala lu' jinu detsuyu, tsejtaa laa bain, ñu bain, naa lala' kaila bain pandachi peyan dejutyu. ⁹Iyaa ya' mitya mijanu tsuyu; tyee iñuba inaa paka. Iya mamiya' maatyushu juntsaa, naa-uwanuba in chungamaya kuipa junu tsuyu. ¹⁰Tsandin keenai'tuya yumaa pai bijee ji'ba maantsuchu deeyu, timi.

¹¹Tsenñu ya' apa pakatu: Naaken tsa jukeeñu' mitya, entsanguidei: juntsa rukunu kuwanu ñulla' kustaanu tiba entsa tusha kayu ura awamu take' kuwadei, naa balsamu tinu chi pillu bain jayu, mishki bain jayu, pindyupi bain, mira tinu chi pillu bain, nues bain, naa almendra bain.

¹²Naa kustaanu puu majaishu juntsa lushi bain mandaji' kudei, ya' chachilla tujletaaba tsanguelaa tenve. Tsenmin vera ma ati'kanu lushi bain juntsangue manda'dei. ¹³Tsejtu ñulla' bennanu Egiptosha miya' ji' juntsa rukunu keewaadei. ¹⁴Matyu tiba kekaanuu jumu Dios juntsa rukunu ñulla' mitya tenbityakare' Simeónnu bain, Benjamínnu bain livee kikaasa. Naa iya in nalanu dechipainuu juñu bain chipanu tsuyu, timi.

¹⁵Tsenñu Jacob' nala Egiptosha demiitu, uñinu kuntsumi ta'min, lushi bain pai bijee juuñungue detake', naa Benjamínnu bain miya' jila. Tsejtu José' junga jila.

¹⁶Tsenñu José, ya' naatalala Benjamínnu demiya' jiñu katatu ya' yasha uudenguemu bale rukunu tsandimi: Entsa rukulanu in yasha miya' jide, tsejtu ma animaa tute' panda kidei. Yala uma pajta katyu urasha iba bulu chudi' panda finu detsuve, timi. ¹⁷Tsenñu juntsa ruku José' naake uudenguiñuba tsanguetu, juntsa rukulanu José' yasha demiya' jimi. ¹⁸Tsenñu yalanu José' yashaa takendetsuñu wapanandu, entsa entsandila: Ajke' bijeenu lala' kustaasha lushi manbu' kuwadekisu juntsa' mitya lalanu kuipa faawaanaa engu detaave, tsejtaa lalanu deka', naa lala' burunu bain deka', yachi manda-i' taawasha kemu chachi detirenu, tiitila.

¹⁹Tsejtu ya juukapa kalen dejitu, José' yasha uudenguemu bale rukunu tsandila: ²⁰Rukui, lala kaspele dejatu finutsumee ati'kanu dejayu, ²¹tsejtu tsunu tenabi demiji' kajditaa lala' kustaa dejuukiñu, main main lala'

kustaa juukapasha lala' lushi naake ati'ka' depaanguañuba tsana manbuñu dekatawayu. Tsejtu lala juntsa lushi tsai demandaayu manguwanu.

²²Tsenmin laachi finutsumu vera manganu bain kayu lushi demandaayu.

Tsa' mitya lalaya mijdetuyu maa lala' kustaasha lushi depuñu bain, tila.

²³Tsenñu juntsa bale ruku entsandimi: ¡Pensandyatyudei!

¡Jeetyatyudei! Ñuichi bain Dios, naa ñulla' apachi bain Dios jumaa juntsa lushi kuwatunguive tsangue' ñulla' kustaasha pumi. Iya ñulla' paanguñu lushiya kamuwaayu, timi.

Tsejtu juntsa bale ruku, Simeónnu peesu pumunu mangalaaji' ya' naatalala' junga mandajimi. ²⁴Tsanguetu, kumuinchi yalanu José' yasha demiya' jitu neepa manbitsaanu pi bain dekuwatu, naa yala' burunu bain panda fikaami. ²⁵Tsenñu yala Josénu tyee me'nu detaji'ba ura' deke' keenala, matyu yala pajta katyur urabi Joséba bulu chudi' panda finu ju'ba demija' mitya.

²⁶Tsejtu José ya' yasha miiñu, yala tyee yanu me'nu taji'ba dekuwatu, ya' ajuusha deteedi' yala' llashkapa tusha tyuikanbera waike' keewaala.

²⁷Tsenñu José yalanu pake'meetu tsandimi: ¿Naaju dechuyu? ¿Ñulla kaspele ñu' apa chuve detisu, juntsa kaa ruku chaiba ura chuna? ti' pake'meemi.

²⁸Tsenñu yala teledi' depakatu: Lala' apa, ñuchi tiba kiikemu ruku, chaiba ura chuve, tila.

²⁹Tsenñu José ura ya' naatala Benjamínnu katatu, masku naatalalanu pake'meetu: ¿Entsaa ñulla' benna, ñulla kaspele padetisu juntsa kaanaa? timi. Tsanditu: Dios ñunu ura' ikaasa, in na, timi.

³⁰José entsandipatu, ya' bennanu keetu, yuj llakindya' waandinu tyatu, sukusha jei mavi' jungaa waami. ³¹Tsejtu bene jayu llakindya puitetu kajuru manbitsale' mafaatu ya' chachillanu: ¡Panda chujtidei! timi.

³²Tsandiñu, Joséchiya vee mujtu chujti' kuwala, tsenmin Jacob' nalachi bain vee mujtu chujti' kuwala; naa junu Egipto' chulla José' junga fimulanu bain vee mujtu chujti' kuwala. Matyu Egiptosha chullachiya hebreo chachillaba bulu chudi' panda fishu juntsaa urajtu kurainuu juwaañu' mitya. ³³Tsenñu José ya' naatalalanu naake uudengue' chujtikaañu bain juntsai chula. Tsejtu yala naa-i kayamuwa deju' bain ya' naatala tene shilii chula. Tsenñu yala keraipashi' veta' veta' ne keenala. ³⁴Tsejtu Joséya ti findu bain juntsaa yalanu mangukaami, tsaaren Benjamínnya kayu aa kuwami, man chachi fikenuke kuwami. Tsanguemin binu bain bulu dekushtu yuj sunden puila.

Benjamín peesu kayami.

44 ¹José entsangue' dyatu ya' yasha uudenguemu bale rukunu tsandimi: Entsá rukula' kustaanu fifikenutsumi tyuwa tyuwake pu' kude, yala pude' mijinbera. Tsenmin yala' ati'ka' paanguñu lushi bain yala' kustaameeme manbu' me-eeede. ²Tsanguetun kayi naatala' kustaanuya lushi jeruchi kiñu in basu pude ya' paangue' trigu ati'kañu lushiba, timi.

Tsenñu juntsa ruku, José naake mandanguañuba tsanguemi. ³Tsejtu dedanguentsuñu, José ya' naatalalanu: Miiidei, ti' me-eemi. Tsenñu ya' naatalala miila yala' buruba. ⁴Tsejtu juntsa pebulunu malu' miitu kayu baa mijindetyuren, José ya' keenu mi'namu bale chachinu entsandimi: Juntsa rukulanu bendaake' mangatatu, tsandide: ¿Nenñaa ñullanu uñi ura' keñu bain, ñullaya firu' deke', ya' bale basu taangue' maatu deiyu? ⁵Inu uudenguemu rukuya juntsa basuchee kushmuve, tsenmin tyee inuu juñuba mija' panu juntsaa menestenguemuve. Tsa' mitya ñulla tsanguetu yuj firu' dekiñuve, tide, timi.

⁶Tsenñu juntsa rukunu José naati pa' eeñuba mami'diji' mangataitu tsandi pami. ⁷Tsandiñu yala entsandi pakala: ¿Nendiyu tsandimi? Lala ñuchi tiba kiikemu chachillaya juntsaayaa ki'chu deeyu. ⁸Lala' kustaanu lushi pujiñu dekatataaba, Canaán tubi putun manguwanu maamuwa deeyu. ¿Tsaaba, nejtaa challa naa lushi jeru juuñu bain, naa uru juuñu bain, ñullanu uudenguemu ruku' yasha tsumu lala taanguenu dejuwa? ⁹Tsa' mitya ñuchi tiba kiikemu chachillanu maa juntsa basu tanañu katawañuba, juntsa peyasa. Tsenmala lala vejanlaya ñuchi manda-i' taawasha kemu chachi tiyakeenu juve, tila.

¹⁰Tsenñu juntsa bale ruku tsandimi: Ñulla naati depañu bain tsainu juve. Tsaaren mun juntsa basu tana katawañuba, juntsaa inchi manda-i' taawasha kemu chachi tiyanu tsuve. Tsenmala vejanlaya tiba jutyu liveeju miinu dejuve, timi.

¹¹Tsandinmalan main main yala' kustaa tusha jeke depajte' chujti' juukila. ¹²Tsenñu juntsa bale ruku yala' kustaameeme mi'ke' jiimi. Ajke' mi'kemiya avenju naatala' kustaanu mi'ke' jimin, kayi naatalabi jingue mi'kemi. Tsanguetu kayi naatala Benjamín' kustaanaa basu pu katami. ¹³Tsenmalan ya' naatalala llakindya' keewaatu yala' pananu jali dekiyuuchitikila. Tsejtu main main yala' burunu buli demayangare' José' chunu pebulusha miila. ¹⁴Tsejtu Judá ya' naatalalaba José' yasha demiiitu, José yasha churen miila, tsejtu ya' ajuusha telededi' yala' llashkapa tusha tyuikanbera dewaika' keewaala. ¹⁵Tsenñu José tsandimi: ¿Tyee ketu dekiyu entsanguila? ¿Ñulla mijdetuu ma ruku i tsaaya mija' pamuuñuba? timi.

¹⁶Tsenñu Judá pakatu tsandimi: ¿Naa titaa ñunu pakanaanga? ¿Naa titaa kuipajdetuyu tinaanga? Yumaa Diosya katakaave naa lala kuipa deñuba. Tsa' mitya naa laa bain, naa ñu' basu puu katawamu bain buluren ñuchi manda-i' taawasha kemu chachilla tiya deiyu, timi.

¹⁷Tsenñu José tsandimi: Tsa jutyuue, basu puu katawamuren inchi manda-i' taawasha kemu chachi tiyainu tsuve. Mantsalaya tiba jutyun ñulla' apa' junga yasha miinu dejuve, timi.

Judáya Benjamín' mitya peesu kayanu pami.

¹⁸Tsenñu Judá Josénu kalen jitu, tsandimi: Iya ñuchi tiba kiikemu chachi ñu' ajuusha uidi' panu tenve. Tsantsaya inu ajaatyatyuka, ñuya faraón naajuñuba tsaave. ¹⁹Uwain ñu, in bale rukuya, lala ñuchi tiba kiikemu

chachillanu pake'meetu: ¿Apa miya deeyu? ¿Naa kayu vee naatala bain jun? tiwa. ²⁰Tsenñu lala ñunu tsa detiwayu: Apa main ruku miya deeyu, tsenmin apa derukuinsha faamu na bain main lala' naatala unna miya deeyu, detiwayu. Tsenmin juntsa nanaa in apa kayu estyamuve, matyu ma shinbunu pai na miyandimuwaañuren, mainya yumaa peyañu, yaren main juuñu' mitya, detiwayu. ²¹Tsenñu ñuchi tiba kiikemu chachillanu ñu: Juntsa kaananu miya' jadei, katanu tenve, tiñu, ²²lala tsa detiwayu: Entsa kaananu ya' apa ba'kikaren dyatyuve. Tsaanuren deveeshu juntsaa ya' apa pensandyatu peyanu juve, detiwayu. ²³Tsandiñuren, ñuya ñuchi tiba kiikemu chachillanu tsandiwa: Juntsa kaanaban jaindetyuya mamikan jutyuyu, tiwa.

²⁴Tsandiñu miitu, ñuchi tiba kiikemu, lala' apanu, ñu naatiñuba tsangue dekuindakiwayu. ²⁵Tsandiñuren bene apaya: Finutsumi miji' jayu ma-ati'kaidei, tiwa. ²⁶Tsandiñu lala entsa detiwayu: Lala' kayi naatalaban ji'mujchiya mikeyan jutyuve. Laa tene mijiishu juntsaya juntsa uñinu katawan jutyuve, detiwayu. ²⁷Tsenñu ñuchi tiba kiikemu, in apa, tsandiwa: Ñulla mideeve in shinbu milla pai naren miyandiyaimuwaañuba. ²⁸Tsaaren mainyaa inu ba'ke' jiñu mangataindyuyu. Uwain jeendala firu animaaba bijchuu fimee tenve. ²⁹Tsenñuren ñulla in na veranu bain inu veeka' ji' tyeeba de-iwaashu juntsaa, ñulla kuipalanu dejuve entsa kaa ruku llakindyanchin peyañuba, tiwa.

³⁰Tsa' mitya ñuchi tiba kiikemu, in apa, juntsa kaana' mityaa chaiba chuve, tsaanun lala juntsa kaanaba miityushu juntsaya, juntsa kaananu ya' apa yuj estyamu' mitya, ³¹apa llakindyanchin peyanu juve, juntsa kaananu katai'tu. Tsa' mitya ñuchi tiba kiikemu lala' apa peyañuba, lala ñuchi tiba kiikemulaa kuipalanu dejuyu, titu, ³²ya ñuchi tiba kiikemu ruku, in apanu entsandiwayu: Iya juntsa kaananu mamiya' maatyushu juntsaya naa-uwanuba kuipa junu tsuyu, tiwayu. ³³Tsa' mitya tsantsaya inaa juntsa kaana' mitya ñuchi manda-i' taawasha kemu chachi juu tiwaasa tenve. Tsejtu juntsa kaananuya me-eede ya' naatalalaba miinutsu. ³⁴Matyu entsa kaanaban miityumujchiya in apa' junga miji' apa llakinguentsu katandendyuve, timi Judá.

José ya' naatalalanu manguengakutimi.

45 ¹Tsenñu José, ya mu ju'ba wainnu tya' naaken tsandyandu, kumuinchi ya' taawasha kemu chachillanu: ¡Enu demaluidei! timi. Tsandiñu, ya' taawasha kemu chachilla junu demaluideiñu, José ya' naatalalanu manguengakutimi. ²Tsejtu José daran waañu' mitya, junu chumu Egipto chachilla demerekila, naa faraón' yasha chumula bain mijala.

³Tsejtu José ya' naatalalanu tsandimi: Iya Joséyu. ¿In apa chaiba chuna? timi.

Tsandiñu, ya' naatalala wapananchin pakai'la. ⁴Tsenñu José tsandimi: In junga kalen jaidei, timi.

Tsenñu, kalen dejiñu, tsandimi: Iya ñulla' naatala Joséyu. Ñulla inu de-ai'ñu Egiptosha taamuwa deeve. ⁵Tsaaren challa llakindyanu kityudei, naa ñuitala

ajaatya bain ityudei. Ñulla inu de-ai'ñu bain, Diosya inu engu ajke' eetunguive chachillanu livee kikaanu. ⁶Challa yumaa pai añu puive yamuj tiyañuren, tsaaren kayu man añu faatave yamuj janu. Tsa' mitya naake buikiya dewajñu bain awai'nu tsuve. ⁷Tsaaren Diosya inu entsa tusha eeve finutsumi uukare' ñullanu livee kikaanu tiretu, entsanguetaa pure' chachillanu livee kenu. ⁸Tsa' mitya ñullaa tsangue' inu entsa tusha erendetyuve; Diosya inu eeve. Diosya inu faraónnu mijakares neneimu tire', kumuinchi ya' tananutsumi bain uudenguen chunu tire', naa ya' yasha bain, naa kumuinchi Egiptosha bain uudenguen chunu uñi tireve. ⁹Tsa' mitya apain apa' junga miitu, tsandidei: Ñu' na José entsandive: Diosya inu kumuinchi Egipto tusha uñi puve, apain inu ja' keejaka. ¹⁰Tsejtu Gosen tushaa chuja', in keesha kalen chunu juve ñu bain, ñu' nala bain, ñu' pañala bain, kumuinchi animaala bain, tsenmin kumuinchi ti taj'u'ba. ¹¹Tsa deinmalaa naa ñunu bain, naa ñu' bululanu bain, naa ñuba chumulanu bain tyee menesteñuba dekuwan chukaan tsuyu, chaiba yamuj tinbu tene man añu tiyanuu juñu' mitya, tsenmalaa tiba yamujka juu chui'nudetsu, tidei. ¹²Challa ñui bain, naa in naatala Benjamín bain demeenave iren entsandintsuñuba. ¹³Tsa' mitya apanu miitu, entsa kuinda kidei: Iya Egiptosha bale ruku puñu, naake kata' miji' bain apanu tsandi kuinda ke' dijeru' miya' jadei, timi.

¹⁴Tsejtu José ya' naatala Benjamínnu amangue' waami. Tsenñu ya' naatala Benjamín bain ya' naatala Josénu amanatun waami. ¹⁵Tsejtu bene José ya' naatalalanu de-estitu amangue' waami. Tsangue' dyañu, ya' naatalala yaba kuinda kila.

¹⁶José' naatalala dejañuba faraón' yasha mijala. Tsenñu faraón ya' kelunu mi'na' tiba kiikemulaba sundyala José' naatalala' mitya. ¹⁷Tsejtu Josénu faraón tsandimi: Ñu' naatalalanu tsandide: Finutsumi deka' ñulla' burunu depande' Canaán tusha miidei, ¹⁸tsejtu ñu' apanu bain, ya' bululanu bain taadei. Tsenmala iya kayu ura tu jumulaa kuwanu tsuyu, tsenmin Egipto tusha finutsumi uukeraa bain dekuwanu tsuyu. ¹⁹Tsenmin ñuya yala enu Egiptobiren kawalluchi ju'lla' jimú karu jumula deka' taji' yala' shinbulanu bain, naa yala' kaillanu bain, naa ñulla' apanu bain miya' janudetsu, ka' jinu uudenguide. ²⁰Tsenmin ñulla ti tana' deshruikendu bain juntsala' mityaya pensandyatyudei, matyu kumuinchi Egiptonu kayu naraa jumulaa iya dekuwanu tsuyu, tive, tide, timi.

²¹Tsenñu faraón naa naakide tiñuba José juntsangue', naa kawalluchi ju'lla' jiimu karu bain dekuwa', naa mindala finu panda bain dekuwa' me-eeñu, Israel' nala juntsanguila. ²²Tsenmin yalanu main main kasa jali manbannu kuwami. Tsanguetun Benjamínnyu lepa lushi jeru bain 300 kumin, jali bain manda kuwami. ²³Tsejtu ya' apachiya paitya burunu buli tene pande' eemi junga Egiptosha tiba ura jumu tene. Tsenmin kayu paitya burunu bain trigu tene pande' ere', naa pan juula bain, naa kayu tiba finutsumila bain de-eemi, ya' apa jandu miñutala fis janutsu. ²⁴Tsejtu, José ya' naatalala miindetsuñu, tsandimi: Jundaa miindu miñutalaaba vingues demiidaa, timi.

Tsenñu ya' naatalala miila.

²⁵Tsejtu Egiptobi malu' miimin, Canaán tubi mavijila, ya' apa' chuinbi.
²⁶Tsejtu ya' apanu dekuindaketu: ¡José chaiba chuve! ¡Egiptosha yaa uñi puve! tila.

Tsenñu ya' apa tsa detiñu meenatu, naatin tsandyamin, matyu ti ken tsandyami, yala tsa detiñu uwain tsaave tyatyu' mitya. ²⁷Tsejtu yala José naati pañuba tsandi kuinda ketu, naa kawalluchi ju'lla' jimu karu bain eeve ti' dekeewaañu, pa'piyatu yuj sundyami. ²⁸Tsenñu Israel tsandimi: In na José uwain chaiba chuñuve, kayu peyai'mujchin, ya' junga ji' keenu tsuyu, timi.

Jacob ya' bululaba Egiptosha jimi.

46 ¹Tsejtu Israel kumuinchi ya ti ta'ba juntsalaba lu' jitu Beersebabi vijimi, tsejtu junu animaa tute' ju'ke' keewaami ya' apa Isaac' aawa kure' keewaanu Diosnu. ²Juntsa kepe Israelnu kipibi katawaiñu-itu, Dios ya' mumunu pa' entsandimi: ¡Jacob! ¡Jacob! timi.

Tsenñu Jacob pakatu: Enu puyu, timi.

³Tsenñu Dios tsandimi: Iyaa Diosyu, ñu' apa' Dios. Egiptosha jinu jeetyatyude. Iya ñullanu juntsa tushaa aa bulu chachi detiwaanu tsuyu.

⁴Iya ñuba Egiptosha jinu tsuyu. Tsejtu ñunu sera' jimulanu iren bene junu mangalarenbera ke' Canaán tusha mandaanu tsuyu. Tsenmin naa ñu peyañu bain, Joséya ñu' kelunu pu', ñu' kapuka du'kaanu tsuve, timi.

⁵Tsejtu bene Jacob Beerseba tenanu malu' miintsuñu, ya' nala, naa ya' apanu bain, naa yala' kaillanu bain, naa yala' shinbulanu bain, kawalluchi ju'lla' jimu karu jumulanu deka' pukila, faraón jadei ti' eeñu karunu. ⁶Tsejtu Jacob kumuinchi yanu sera' jimulaba Egiptosha jimi, tsejtu naa yala' wagaa bain, naa yala' uveja bain, tsenmin ya Canaán tusha tyee demiyandimu ju'ba juntsala bain detakikemi. ⁷Tsenñu kumuinchi ya' nala bain, naa ya' na'mala bain, naa ya' pañala bain, naa supu na'ma pañala bain yaba jila.

⁸Entsalaa Egiptosha jimu Israel nala' mumu deeve, ura patiñuya, Jacob bain, naa yanu sera' jimula bain:

Jacobchi ya' ajke' naya Rubén.

⁹Rubén' nalaya: Hanoc bain, Falú bain, Hesrón bain, Carmí bain.

¹⁰Simeón' nalaya: Jemuel bain, Jamín bain, Óhad bain, Jaquín bain, Sóhar bain, naa Canaán tusha chumu shinbu' na Saúl bain.

¹¹Leví' nalaya: Guersón bain, Quehat bain, naa Merarí bain.

¹²Judá' nalaya: Er bain, Onán bain, Selá bain, Fares bain, naa Zérah bain (tsaaren Er, Onánbaya yumaa peyamuwaala Canaán tusharen).

Fares' nalaya: Hesrón bain, Hamul bain.

¹³Isacar' nalaya: Tolá bain, Puvá bain, Job bain, naa Simrón bain.

¹⁴Zabulón' nalaya: Séred bain, Elón bain, naa Jahleel bain.

¹⁵Kumuinchi entsa nalanaa Lía Padán-arambi Jacobnu naka' kumuwaami, naa ya' na'ma Dinanu bain. Tsa' mitya Líanu sera' jimu

chachillaya kumuinchibi 33 chachi jumuwaala, matyu unbee rukulanu bain, naa supulanu bain demikaju.

16 Gad' nalaya: Sefón bain, Haguí bain, Esbón bain, Suní bain, Erí bain, Arodí bain, naa Arelí bain.

17 Aser' nalaya: Imná bain, Isvá bain, Isví bain, Beriá bain, naa yala' tsujki Sérah bain.

Beriá' nalaya: Héber bain, Malquiel bain.

18 Entsalaa Zilpá Jacobnu ka' kuñu nala deeve. Tsaaren Zilpáya Labánchi manda-imu shinbuwaanuren, Labánya ya' na'ma Líanu kumuwaami. Tsa' mitya Zilpánu sera' jimu chachillaya kumuinchibi 16 chachi jumuwaala.

19 Raquel' nala, matyu Jacob' shinbu' nalaya: José bain, Benjamín bain.

20 José, Asenatba keñu nalaya entsalaa jumuwaala: Manasés bain, Efraín bain, Egiptonu nakayamula. Asenatya On pebulunu chumu pajtanu dyus kure' balenguumishtimu ruku Potifera' na'mawaami.

21 Benjamín' nalaya: Bela bain, Béquer bain, Asbel bain, Guerá bain, Naamán bain, Ehi bain, Ros bain, Mupim bain, Hupim bain, naa Ard bain.

22 Entsalaa Raquel, Jacobba keñu sera' jimu jula, matyu kumuinchibi 14 chachi.

23 Dan' naya: Husim.

24 Tsenmala Neftalí' nalaya: Jahseel bain, Guní bain, Jezer bain, naa Silem bain.

25 Entsalaa Bilhá Jacobnu ka' kuñu nala deeve. Bilháya Labánchi manda-imu shinbuwaanuren, Labánya ya' na'ma Raquelnu kumuwaami. Tsa' mitya Bilhánu sera' jimu chachilla kumuinchibiya mandishpai chachi juwaala.

26 Entsalaa Jacobba Egiptosha jimula deeve, ura yanu sera' jimu nalaba juuya kumuinchibi 66 chachi juwaala, tsaaren Jacob' nala' shinbulanuya mikajturen. 27 José Egiptobi pai na miyandimuwaami. Tsa' mitya Egiptobi jilaya 70 chachi jila Jacob' bulula tene.

Jacob Joséba mangatawami.

28 Tsejtu Jacob, Judánu ajke' eemi José' junga, tsenmalaa keeji' Joséba buluuya Gosensha Jacobnu keejisa tyatu.

Tsejtu Gosensha dejiñu, 29 José ya' chachillanu karu ura' dekikaami ya' apa' junga ji' keenu. Tsejtu ya' apa' junga jitu amangue' pure' waandimi ya' apanu amanamujchi. 30 Tsenñu Josénu ya' apa Israel tsandimi: Umayá ñu chuñuba mangata' mitya, naa peya'ba urayu, timi.

31 Tsejtu José ya' naatalalanu bain, naa ya' apa' bululanu bain tsandimi: Faraón' junga miinu tsuyu; tsejtu entsandinu tsuyu: In naatalala bain, naa in apa' bulula bain Canaán tusha chumularen iba chunu millai dejave. 32 Tsejtu yala' taawashaya uveja washke', wagara bain awakaamu de' mitya, naa yala' uveja juula bain, naa wagara juula bain, tsenmin ti ta'ba detajadeive, tinu

tsuyu. ³³Tsa' mitya faraón ñullanu mika' pake'meetu: ¿Ti taawashaa kemu deeyu? tiñu bain: ³⁴Lala ñuchi tiba kiikemu chachillaya naa-uwanuba animaa washkemu deeyu, lala' kaspee apala bain animaa washkemuwa deeñu' mitya, tidei. Tsa detishu juntsaa ñulla Gosen tusha chunu detsuve. Matyu engu chullaya uveja washkemulaba bulu chunanu tyatyu deeñu' mitya, timi José.

Jacob faraón' ajuusha

47 ¹José faraón' junga ji' kuinda kiitu, tsandimi: In apa, in naatalalaba Canaán tusha chumula yumaa Gosen tusha dejave. Tsejtu yala' uveja juula, naa wagara juula, tsenmin kumuinchi yala ti tajuba detajadeive, timi.

²Tsejtu José ya' naatalalanu manda miya' ji' faraónnu keewaami. ³Tsenñu José' naatalalanu faraón pake'meetu tsandimi: ¿Ñulla ti taawashaa kemu deeyu? timi.

Tsenñu yala pakatu: Lala, ñuchi tiba kiikemu chachillaya, lala' tinbu aa-apala bain naajuwa deeñuba tsa deju' uvejaa washkemu deeyu. ⁴Lala, ñuchi tiba kiikemulaya, Canaán tusha pure' yamuj juuñu, tsenmin naa uvejala bain nuka ishtape fin tsa deeñu entsa tusha jayu tinbu' mitya chunu dejayu. Ñu tsantsaya lala ñuchi tiba kiikemu chachillanu entsa Gosen tusha chukaaka, tila.

⁵Tsenñu faraón tsandimi Josénu: Ñu' apa, ñu' naatalalaba ñu' junga dejañu' mitya, ⁶ñu Gosen tu kuwade, nunbanu Egiptosha kayu uu chunnañu bain. Tsaaren yala mallee vejan washkemu chachillanu uudenguen chunuu dejuñuya, in chachillanu wagara washkekaanu pude, timi.

⁷Tsejtu José ya' apa Jacobnu bain miya' jimi faraón' junga keewaanu. Tsenñu Jacob junga jitu, faraónnu: Dioschi ura' isa tenve, ti' pami.

⁸Tsenñu Jacobnu faraón pake'meetu: ¿Nan añu juyu? timi.

⁹Tsenñu Jacob pakatu: Yumaa 130 añu juyu, matyu nukaba chudi' vee mujtu malu' miji' chuchudindu. Tsaaren in kaspee apala tsai wanchuindyuyu. Tsa' mitya jayun chudinduren naa ura' chukeyaba indyuve, timi.

¹⁰Tsejtu Jacob faraónnu Dioschi ura' isa ti', malu' miimi. ¹¹Tsenñu José ya' apanu bain, ya' naatalalanu bain Egipto tusha, Gosensha, tsandityu'ba Ramsés tenanu kayu uu chununainshaa tu kuwami. Tsejtu faraón naa naakide tiñuba José tsanguemi. Entsanguiñaa ya' apa ya' naatalalaba taawasha kenu tu tadila. ¹²Tsenmin José ya' apanu bain, ya' naatalalanu bain main main kailla nan miya deeñuba finutsumi kuwa kuwakemi.

Finutsumi José naake velen chuñuba

¹³Tsenñu nukaba finutsumi jutyuñu, Egipto' chulla bain, naa Canaán' chulla bain kayu aa yamuj inchi ma-iintsuñu, mantsa dedesmee-iintsula panda fi'tu.

¹⁴Naa Egipto' chulla bain, naa Canaán' chulla bain finutsumi ati'ka' lushi paangui paanguidekiñu, José lushi dekatu faraón' chunu yabi de-uukaami.

¹⁵Tsenñu kumuinchi Egipto' chulla bain, naa Canaánsha chulla bain lushi ma dekiketu, José' junga jitu tsandila: Ñu lalanu panda kuwaka. Tsangui'shu juntsaa lalanu ñu' ajuusha pekeyanu tsuve, lushi jutyu tichi ati'kan tsa de' mitya, tila.

¹⁶Tsa detiñu, José tsandimi: Ñulla lushi tajdetushu juntsaya, ñulla' animaa taadei. Tsenmala finutsumichi vete vetekenu tsuyu, timi. ¹⁷Tsenñu Egipto' chulla yala' kawallu juula, uveja juula, wagara juula, buru juula bain José' junga detaañu, José juntsaa ma añu de-ingamaya finutsumichi vete vetekemi. ¹⁸Tsaaren juntsa añu puiñu, masku añusha manen José' junga miitu tsandila: Naa lushi bain dekideke', naa lala' animaala bain challa ñuchi tene judeeñu, lala tiba tajdetu' tichi ati'ka' fin tsa deeyu, matyu lalaren ju', lala' tu bain, juntsaren juuve. ¹⁹Tsa' mitya ñu lalanu bain ati'kaka, naa lala' tu bain. Tsanguetaa lalanu fikenu kuwaka lala peyai'nudetsu. Tsenmalaya lala faraónchi tiba kiikemu chachi tiyainu detsuyu. Tsenmin ñu lalanu wajnutsumu kiya bain kuwaka, lala' tunu tibangui'mujchi tsanakaan jutyu, tila.

²⁰Entsanguetaa José Egiptosha tu jumula faraónchi de-ati'kakemi, matyu Egipto' chulla panda mutyanchiren tu millangue de-atiñu. Tsenña kumuinchi tu faraónchi tene tiyami. ²¹Tsejtu Egiptosha chumu chachilla naajulaba faraónchi taawasha ke' kumu tene tiyaila. ²²Tsaaren José vejanlanuya tu de-ati'kaketuren, pajtanu dyus kure' balenguumishtimu rukula' chunu tenanun ati'kainduumi. Matyu yalanuya faraón naa-uwanuba finutsumi kuwa kuwakeñu' mitya yala' tuya atindyula, faraón yalanu panda kuntsuñu fin dechu' mitya.

²³Tsejtu José Egipto' chullanu tsandimi: Umaa ñulla bain, naa ñulla' tu bain faraónchi deeve, iya ñullanu yachi de-ati'kañu' mitya. Enu wajnutsumi kiya entsanave; wajdei. ²⁴Tsaaren bui tinbu tiyanmala kamiya, man pela vele', faraónnu bain ma pela kuwa kuwakidei. Tsenmala taapai pela laramulaya ñuichi wajkentsumi bain, ñuichi bain, ñulla' kaillachi bain, tsenmin kumuinchi ñulla' yasha chumulachi bain finutsumi junu tsuve, timi.

²⁵Tsenñu yala pakatu tsandila: Ñuya lalanu tenbitya' la'ka' livee keñu' mitya, challa faraónchi tiba kiikemu chachi deeyu, tila.

²⁶José entsanguitaa kumuinchi Egipto' chullanu yala' taawashanu bui tinbu janmala kamiya, man pela vele' ma pela tsumuya faraónnu kuwa kuwakenu shuikemi kumuinchi Egipto' chullanu. Tsenñu naa entsa piikenu uwanu bain Egiptobi juntsa uudenren jumi. Tsaaren pajtanu dyus kure' balenguumishtimu rukulaya tsanguindyula, yala' tuya faraónchi tiyainduwaañu' mitya.

Jacob Canaán tushaa menkai timi.

²⁷Tsejtu jumaa tinbunu Jacob' bulula Egiptobi dechu', tu bain deka', Gosen tusha chumu detiya', junu pure' seraila. ²⁸Jacob Egiptobi 17 añu chumi. Tsejtu kumuinchibi 147 añu chumi.

²⁹Tsejtu ma malu Israel peyanundiyandu, ya' na Josénu mika' patu tsandimi: Ñuchi uwain iya ura' katawamuwaañuya, iya ñunu tyee kisa ti' pa'ñu bain, ñu' tyaapa in enbu pandainsha ta'pu' taditu, uwain

tsanguenbera kenu tsuyu tide. Tsantsaya inu Egiptosha mentyukai.

³⁰Iya enu Egiptonu peyanmala mandake' miitu, in apala' mennainshaa menjikai, timi.

Tsandíñu José: Tsanguenu tsuyu, tikami ya' apanu.

³¹Tsenñu ya' apa manbatu: ¡Diosnu paka' uwain tsanguenbera kenu tsuyu, tika! timi. Tsenñu José: Diosnu paka' uwain tsanguenbera kenu tsuyu, tiñu, ya' apa Israel ya' tsunjuusharen mishu wayuke' Diosnu aawa kure' keewaami.

Jacob, José' kaillanu ya' na juuñuu detiremi.

48 ¹Tsai' depuitu, bene José ya' apa dilu tsuve detiñu mijatu, ya' apa' junga ya' kaillanu miya' jimi Manasésnu bain, Efraínnu bain. ²Tsenñu ya' apa Jacobnu, José ja' keeve detiñu mijatu, Israel deela' chunu jutyuren deengue' kujpa' chumi ya' tsunjuunu. ³Tsejtu Josénu tsandimi: Luz tinu pebulubi Canaán tusha, tiba kekaanuu jumú Dios inu katawatu mika yachi ura' ikaatu, ⁴tsandiwa: Iya ñunu na pure' seenguikaakenu tsuyu, tsenmala ñunu sera' jimulaa vee vee bulu chachi tiyanu detsuve. Tsenmin entsa tu ñullanu kuwanu tsuyu naa-uwanuba ñuichi junutsu, tiwa. ⁵Tsanditu, Jacob entsandimi: Iya kayu ñu' junga Egiptosha jaindyu nakayamu nala Efraín bain, Manasés bain, juntsala in na juu kuranu detsuve, matyu Rubén, Simeónba in na jutu naadejuñuba juntsaanu detsuve. ⁶Tsa' mitya vera na mangayamulaa ñuchi junu detsuve. Tsaaren juntsa bene faamula, entsa pai kaillachi naatala jumulaya, yai bain bene juntsala' mityaren inchi tyeeba tadiyanuu junu detsuve. ⁷Iya Padán-aram tusha pu' Canaán tusha miintsu, ñu' ama Raquel, matyu Efrata pebulu maangumakaantsu ma peyaimuwaave. Tsejtu challa Efrata tityumee Belén pebulu tiitinu jinu miñusha menmuwaayu.

⁸Tsandinduren Israel José' kaillanu katatu tsandimi: ¿Entsala mujtuden? timi.

⁹Tsenñu José pakatu tsandimi: Entsalaa Dios inu enu Egiptonu miyandikaañu kailla deeve, timi.

Tsenñu ya' apa tsandimi: Tsantsaya in junga kayu kalen eekide yalanu; Dios ura' de-ikaasa ti' pa'nu tsuyu, timi. ¹⁰Israel pure' rukuuñu, ya' kapuka bain yumaa katatyu tiyaintsula. Tsejtu narake katatyu juñu, José ya' kaillanu ya' apa' junga kalen de-eemi, tsenñu ya' apa kaillanu esti' tsaa amanguemi. ¹¹Tsejtu bene Josénu tsandimi: Iya yumaa ñunu mangatanu pensajtuwaayu, tsaanuren Diosya manen mangatakaave, tsenmin ñu' kaillanu bain katakaaminguive, timi.

¹²Tsenñu José ya' apa' enbu kejtala depuren ya' kaillanu manga', ya' apa' ajuunu teedi', ya' lllashkapa tusha tyuikanbera waikemi. ¹³Tsejtu bene ya' pai kaillanu mangatu, Efraínnaa urandyachi ka', Manasésnaa jalandyachi kakemi, tsangue' ya' apa' junga kalen manda'mi. Tsanguíñu Efraínya Israel' jalandyasha tiyanmala, Manasésya Israel' urandyasha tiyaimi. ¹⁴Tsenñuren

Israel ya' tyaapa us-eetu, Efraín' mishushaa ya' urandyaapa llai'kaami, matyu kayi nanu, tsenmin ya' jalandyaapaa Manasés' mishunu llai'kaami, naa yaa avenjuñu bain. ¹⁵Tsanguitu Josénu Dioschi ura' isa titu entsandimi:

In apala, naa Abraham bain, Isaac bain meenguenu Dios,
naa inu bain nakayañu washkemin chaiba miya' nemu Dios,

¹⁶tsenmin inu ti urajtutalaba livee kemu anjee juuñuu Diosya entsa kaillanu ura' ikaade.

Tsenmin entsa kailla' mityan naa in mumunu bain,

naa in apala Abrahamnu bain,

Isaacnu bain demandengasa;

tsenmin entsa tunu pure' sera deisa, timi.

¹⁷Tsenñu José jaiba ura' tyai'mi, ya' apaya Efraín' mishunaa urandyaapa llai'kaañu' mitya. Tsejtu ya' apa' tyaapanu kake', Efraín' mishunu manbajte', Manasés' mishpukanaa mallai'kaanu kemi ¹⁸entsanditu: ¡Tsa jutyuve, apa! ¡Entsaa avenju nave! ¡Ya' mishunaa ñu' urandya tsuude! timi.

¹⁹Tsenñu ya' apa tsanguindyai'tu tsandimi: ¡Iya miyu! apa, iya miyu. Naa tsaañuba, ya bain ma aa bulu chachi tiyanu tsuve. Tsaaren, ya' bennaa kayu yanu pulla tiyanu tsuve, tsenmin yanu sera' jimulaa main main ma uñichi uuden juu vee vee bulu chumu chachilla pure' serainu detsuve, timi.

²⁰Tsejtu juntsa malunun Jacob yalanu Dioschi ura' de-isa ti' pa'tu, entsandimi:

Israel chachillaya, ñulla' mumunaa paka',

Dioschi ura' isa ti' pa'tu entsandinu detsuve:

Efraínnu bain, naa Manasésnu bain

Dios naakemu'ba juntsanguisa, tiitinu detsuve, timi.

Entsanguitaa Israel Efraínnu ajke' na juuñungue tiremi. ²¹Tsejtu bene Josénu tsandimi: Iya yumaa penundiyantsuyu, tsaaren Diosya ñuibaren junu tsuve. Tsa' mitya ñullanu ñulla' tinbu rukula' tusha manen manda'nu tsuve. ²²Iya ñunaa kayu ñu' naatalalanuba pullake kuwa', Amornu sera' jimu chachillanu peeniyachi bain, arkuchi bain vingue' kañu butyu kujtusha tu jumulanu ñunu main kuwantsuyu, timi.

Jacob ya' nala naa naa-inu deenuba wainmi.

49 ¹Jacob kumuinchi ya' nalanu mikatu tsandimi: Kalen jaidei, tsenmala ajkeshya tyee inuuñuba wainnu tsuyu. ²In nala, wakudidei, tsai' ñulla' apa Israel pantsu meedidei:

³Rubén, ñaa in avenju na juve,

ñaa in dera, in ajke' keñu na juve,

ñaa kayu balenguramu juve, ñaa kayu pude juve.

⁴Tsaaren naake' daatadin tsaa pi deenchuwa juuñu ju' mitya,

tichiba ajke' jumu juu kuran jutyuve,

matyu inchi kama miyandinu shinbuba tsaitu,

ñu' apa' tsuinsha lu', inu balejtu kuraanuu keñu' mitya.

- 5 Simeón, Levíba naatala deeve;
tsaaren yala' vinguenu jeruchiya na'baasa firu' kenu tirekemu deeve.
- 6 ¡Yala' dus wa'di' kuinda kensha jayuuba puu mujtyuve!
Yalan ajaavinu uwatalaya chachi tu'muwa deeve,
tsenmin ne tsanguichuyu tya' dajtyamiya
taawasha kemu wagaa nenbujkuwa wa'chuwa daaviimuwa deeve.
- 7 Mika ajaatya', tsamantsangue firu' kemuwa deeu,
Diosya tsa mangaatyusa.
Tsa' mitya entsa Israel chachilla' kejtsapala,
iya na'baasa de-erekenu tsuyu.
- 8 Judá, ñu' naatalala ñunaa yuj urave tinu detsuve.
Ñu' kundaalanu pulla', ti kendya'ba tsa tsanguenu tsuve,
tsenmin ñu' naatalalaren ñu' ajuusha teedinu detsuve.
- 9 ¡Ñu, in na Judáya!
leun kaana juuñuuve,
naa-uwanu alla ka' fi' bain, tsaa palu'kake',
tunu tsu' lekamu leun tsaave.
¿Maa ñunu bulla kechungu
leun ju' tsun tsanamunu?
- 10 Tsenmin naa mu bain Judánu bale ruku jutyungue tirenuu
dejutyuve,
tsa jutyu'ba, juntsa balen rukula' tyutyuan cha'li tanamu jaindyuya,
ya' tyaapanu bale keengayanu tyutyuan cha'li tanashu juntsa
muba machi'ken dejutyuve,
tsenmala naaju chachilla bain yanu meedinu detsuve.
- 11 Uva chitalaren ya' buru teetsure' uikaanu tsuve;
tsenmin ya' jali bain binuchi tene manbipunu tsuve,
jmatyu uva puka pichi!
- 12 Ya' kapukaya, binunuba kayu pulla yapijtutuve;
ya' tejukuya chu'pinuba kayu pulla fibave.
- 13 Zabolónya, lamaa pi keetalaa chunu tsuve,
baaku vija' u-udinu pebulu junu detsuve.
Tsenmin ñu' tuya Sidón pebulu jingue bare' tse'kenu tsuve.
- 14 Isacarya bui pana' nemu dera animaa juuñuuve,
pai kelu buli yangaraa juuñuu.
- 15 Tu naraañu kata',
uu lekantsunuu katatu,
yaren ya' beenbushu wayu'ka' buli pana',
veelachi uuden i' taawasha kemu tiyaiñuive.

- 16 Danya balen chachi tiya', ya' chachillanu washkenu tsuve,
matyu Israelnu sera' jimu
masku bulu paande naadejuñuba juntsaa.
- 17 Danya fimu piñi minguelunu tsumu juuñuunu tsuve,
matyu kawallunu nenbuupijpukanu fi',
junu chuu jimu chachillanu lupajtemu junu tsuve.
- 18 ¡Yavé, inu livee kika tenna keenayu!
- 19 Gadnuya, ma aa bulu suutadu vinguenu detsuve,
tsenmala yaa suutadula' beneshaa ja' kenu tsuve.
- 20 Aser' tuya anbu' fikenu awakaakaa kenu tsuve,
tsenmin reiren fikenu sumi panda keraa junu tsuve.
- 21 Neftalíya mana juuñuuve, maali nejuu chumuve,
tsenmin naraa kailla miyanu tsuve.
- 22 Joséya pi kelunu chi chumu jun tsaave,
puka pure' iimu,
tsai' naa ya' pala jumula bain
veetanu tyaka' luimuve.
- 23 Arku tya'kemulaya tyutya',
yala' tsuta tyaty tyatyudekive,
tsangue' naa-uwanuba bulla kitindetsu;
- 24 tsaanuren Joséya dera pejpe tave.
Jacob' tsamantsa pude Dios kivetentsuñu,
Israelnu deendanamu shupuka juuñuuchi,
matyu Israelnu washkemu Dios kivetentsuñu,
ya' arku denguijtyuna tanave.
- 25 ¡Ñu' apa' Dios ñunu kivetenu tsuve,
tiba kekaanuu jumú Dios ñunu mika ura' ikaanu tsuve!
¡Kai'sha selu jumuchi bain ñunu Dios ura' ikaanu tsuve!
¡Lamaa pi tainsha jumuchi bain ñunu Dios ura' ikaanu tsuve!
¡Dios ñunu pure' sera' jikaakenu tsuve!
- 26 Ñu' apa tsandi' ñunu Dioschi ura' isa ti' pakaya jumaa,
naa-uwanuba tsanamu aa kuyi jumula naake Dioschi ura' ikaamu deeñuba
juntsalanuba pullake Dioschi ura' isa ti' pakave.
Yumaa tinbu chumu kuyila naa-uwanuba tsanangama
entsa Dioschi ura' ikara pañu
José' mishunu tsanamu jusa,
matyu ya' naatalaatala yaa mi'ke' kayamunu.

27 Benjamínya jelekenu ajara jeengucha juuñuuve,
 kepenene yachi tutamunu defi',
 kепенusha juntsa laramu deveemu juve, timi Jacob.

28 Entsalaa Israelnu 12 bulu sera' jimu chachilla deeve, tsenmin
 entsaaya ya' apa ya' nalanu Dioschi ura' de-isa timi, main main naake
 Dioschi ura' inuu dejuñuba tsanditu.

Jacob peyami.

29 Bene entsandi pami ya' nalanu: Peyanu kalenayu. Iya peyanmala inu
 tinbu rukula' mennanu tenasha menkai, Hetnu sera' jimu chachi Efrón
 rukunu ati'kañu tunu tujuru juushu junu. 30 Entsa ati'kaya tu, Canaán
 tusha Macpelá jeendala Mamré bejkundala juve. Junaa in aa-apa Abraham
 ati'kamuwaave Efrón ruku' tunu, junu ya' bululanu ujkun mene menekenu.
 31 Junaa Abrahamnu bain, ya' shinbu Saranu bain menmuwa deeve.
 Tsenmin junuren in apa Isaacnu bain, ya' shinbu Rebecanu bain menmuwa
 deeve, naa in shinbu Líanu bain junun menyu. 32 Juntsa tu bain, naa junu
 tujuru jumu bain Hetnu sera' jimu chachillanaa ati'kayave, timi.

33 Tsejtu Jacob ya' nalanu entsandi depa' dyatu, ya' tsunjuusha ya'
 neepa manchi'lareke' peyami, tsejtu ya' tinbu rukulaba manbuudiimi.

50 1 Tsenñu José ya' apa' bulunu amangue' ware' estimi. 2 Tsejtu bene
 yachi taawasha kiikentsumu chachillanu, dilu ura' mandiremulanu
 ya' apa' bulu peten jutyungue kekaanu uudenguiñu, juntsanguila. 3 Tsejtu
 pemunu peten jutyungue tirenu 40 malu wanbimu deeñu, 40 malu ila.
 Tsenñu Egipto' chulla 70 malu' mitya llakingue' waala. 4 Tsejtu 70 malu
 puiñu, José tsandimi faraón' keetala chu' taawasha kemu chachillanu:
 Ñulla' ajuusha iya ura' katawamuñuya, ñulla tsantsaya in mitya faraónnu
 ji' padei: 5 In apa penundiyandu inu Diosnu paka' tsanguenbera kenu tsuyu
 tikaamuwaave entsanditu: Iya peyanu kalenayu. Iya peyanmala in vijchiñu
 tujuubi menjika Canaán tusha, timuwaave. Tsa' mitya inu tsantsaya Canaán
 tusha in apanu menjinu eeka. Tsejtu maanu tsuyu, tive José, tila.

6 Tsenñu faraón entsandi kuinda eemi: Tsaashu juntsaa, ji' mende. Ñu'
 apa naatimuwaañaa, ñu Diosnu paka' tsanguenbera kenu tsuyu timuwaa
 ju'ba tsanguide, timi.

7 Tsenñu José ya' apanu mennu jiñu, kumuinchi faraón' chachilla bain,
 faraón' keenu mi'namu bale rukula bain, Egiptonu chumu bale rukula
 bain, 8 Jacob' bulula bain, José' bulula bain, naa ya' naatalala bain millai
 jila. Tsejtu kaillanuren animaalaba Gosen tusha shuikikila. 9 Tsenmin
 kawalluchi juyaa nemu karu jumula bain, naa kawallunu chuu nemula
 bain jila. Tsa' mitya Joséba pure' jiila.

10 Tsai' jindu Goren-ha-atad tenabi Jordán pi pajlanu deechusha dejitu,
 junaa wa'di' tsamantsangue llakindya' keewaala. Tsejtu José junaa

kumuinchi yaba jimulaba ya' apa' mitya mandishpai malu llakingue' keewaami.

¹¹Tsenñu junga Canaán tusha chumula Egipto' chullanu tsamantsangue llakinguendetsuñu katatu tsandila: Egipto' chulla cha' pemunu tsamantsangue llaki dekive, tila. Tsejtu junu Jordán pi pajlanu deechusha Abel-misraim mumu pula, Egipto' chulla llakinguenu tena titu.

¹²Tsejtu Jacob' nala ya' apa naati pa' muwaañu bain tsanguenu, ¹³Canaán tusha mandake' ji' menla, Mamré pajlanu pasha jumu Macpelá jeendala tujuunu, junaa ya' aa-apa Abraham Hetnu sera' jimu chachi Efrónnu tu ati' kamuwaañu, tsejtaa chachi depeyanmala juntsa tenanu mene menekenu.

¹⁴Bene José ya' apanu dementu Egiptosha millai miila, ya' naatalala bain, naa kumuinchi yaba menve' jimula bain.

Josénu ya' naatalala jeetyala.

¹⁵Jacob peyañu' mitya, José' naatalala yaitala entsandila: ¿Lalanu José ajara'ba jutuya, lala kaspele yanu naake firu' kemu deenuba juntsangue mangui'chunga? tila.

¹⁶Tsejtu ya' naatalala Josénu entsandi kuinda eela: Ñu' apa kayu peyai' mujchiren: ¹⁷Josénu entsandidei, tive: Uwain ñu' naatalala ñunu firu' ke' ujcha lamuwa deenü bain, tsantsaya tiba firu' keñu jutyu kurede, timuwaave. Tsa' mitya lala ñu' apa' Dioschi tiba kiikemu chachilla firu' kemuwa deenüba, tsantsaya lalanu tiba firu' kemu jutyu kurekai tenve, tila.

Tsejtu juntsa kuinda wandimula tsandi' pandetsuñu, José waandimi.

¹⁸Tsenñu bene ya' naatalalaren José' ajuusha deji' yala' llashkapa tusha tyuikanbera dewaika' keewaatu tsandila: Enu entsa denayu. Challa ñuchi manda-i' taawasha kemu chachi deeyu, tila. ¹⁹Tsenñu José ya' naatalalanu tsandimi: Jeetyatyudei, iyaa Dios jutyuyu ñullanu taaju kikaanu. ²⁰Uwain ñullaya inu juntsangue' firu' kenu pensanguemuwa deenü bain, Diosya tsangue' ura' ne kikareke', challa naaju katandetsuñuba juntsaaya kikare' pure' chachillanu livee kikaave. ²¹Tsa' mitya, jeetyatyudei; iya ñulla' menestengama fikenuu kuwantsunu tsuyu, naa ñulla' kaillanu bain, timi.

José tsandi' tenbitya' pañu, ya' naatalala masundyala.

José Egiptobi peyami.

²²José bain, ya' apa milla' bulula bain Egiptobi chudi' jintsumuwaala. Tsejtu José 110 añu chumuwaami. ²³Tsejtu José Efraín' tyuipañalanu bain katami. Naa Manasés' nalanu bain, naa Manasés' na Maquir' nalanu bain nejandala ka' esti estikemuwaami, ya' na juuñuu dekuretu.

²⁴Bene José ma malu ya' paandelanu tsandimi: Yumaa peyanu kalenayu, tsaaren Diosya ñullanu kivete', entsa tunu mangalare' manda'nu tsuve. Tsangue' Abrahamnu bain, Isaacnu bain, naa Jacobnu bain, uwain kuwanbera kenu tsuyu tinu tusha mandajinu tsuve, timi.

²⁵Tsejtu José Israelnu sera' jimulanu: Diosnu paka' tsanguenbera kenu tsuyu, tidei, titu tsandimi: Uwain Dios ñullanu la'kave'janu tsuve. Tsanditu José: Ñulla miindu in taku bain manda'dei, timi.

²⁶Tsejtu José 110 añubi peyañu, peten jutyungue deke' ujkungulenu pu' tsuula Egiptobi.